

Топінамбур, сину (збірка)

Богдан Жолдак

Extra drive stories

Розділ перший. Життя квадратне

Життя квадратне

Коли тебе викидають з вагона, ти ще встигаєш побачити за високими деревами смужку озера, але заплічник твій у цю мить рятує життя, бо удар спиною був би фатальним. Отак озеро зафіксувалося стоп-кадром, а також думка, що не слід грати в карти з провідниками у їхньому поїзді; особливо вигравати.

Чудово отак полежати, аби протяг потягу освіжив твій адреналін. А потім встати, обтруситись, і, дочекавшись тиші, рушити в неї.

За парканом загальних кольорів перебував колишній піонерський табір; він складався, райцентрівський, з алеї, битих гіпсових фігур, підмурків колишньої трибуни та шереги кабінок, де колись тісно мешкали юні пожилці, підрісши, вони приходили сюди випити портвейну і спорожнитися. А мо', й не вони, а підростаюче покоління, позбавлене піонерського щастя, мстилося йому за допомогою метаболізму.

Добре прибрати все, потроху, аби не тривожити побиті ребра. Особливо, коли сміття чудове, що здатне горіти, тобто не треба піклуватись про хмиз, яким колись палали усі піонерські вогнища. Саме навколо кострища тут було найбільше майже свіжих портвейняних пляшок, їх би стачило на кілька моїх заплічників, тобто на законні, чесно зароблені гроші. Але думати про приймальний пункт, себто про цивілізацію, не хотілось.

Знайдено також закіптявлені шампури. Скільки це треба випити шмурдяка, аби спалити їх в попелі разом з шашликами? Щастя, що з нержавійки, зроблені руками землероба-механізатора, тобто надто добрячі, моцні, як і той механізатор, якого з глузду зсунути могла лише така велетенська порція бухла. Гострі, якими можна одбитися й од бригади залізничників, і це ще раз доводить переваги мандрівного життя над осідлим, в якому не те, що шампура, — путнього цвяха не здобудеш.

Сосновий хмиз же потрібен, аби укласти його квадратно-гніздовим робом — тоді постіль не розповзеться ні за яких обставин. Що само по собі вже змушує уявляти їх; і от чим хороші поїзди, що коли тебе з якогось викидають, то тіло деякий час, приходячи до тями, прагне геть інших.

Наприклад, дуже хороші тоді гриби, вони змушують нагинатися, тобто витратити на кожного енергії більше, аніж калорій, які там є. Але корисні для випробування шампурів та для сигнального стовпу диму, який пролунав угору, ожививши

посткомуністичні терени.

А потім, лігши покривдженою спиною на щільне ложе з глиці, піддати його квадратній терапії, особливо, коли поруч тебе такі класні знахідки, металеві чи їстівні.

Пошуки озера одклалися, головне тому, що наранок біля згарища виявилася вербова гілка, рясно проросла грушками. Комусь вистачило терпіння кожную прикрутити дротиком. Загалом дички важко їсти, якщо не в узварі. Я не став чекати на господаря, а, підкинувши палива, попик цей скарб. Під час цього почав пригадувати, бо в заплічнику виявилися виграні залізничні простільні, підстанники і до біса цукру. Потовкши чимало, я рушив до печеного десерту, аби присмачити. Отут побачив новий "тест": вербову галузку, рясно обчеплену щучками. Такими молодими, що здавалися навіть живенькими, які мають перевагу над іншими рибами — їх не треба навіть чистити, а, присоливши, повільно кіптявити.

— Отак на чуже потягнуло?

Я отямився од процесу. Наді мною стояла надто сільська дівчина, бо міського на ній було хіба що купальник, та ще мокре волосся, яке тоді щойно входило в моду, двічі вже з неї вийшовши. Її плечі також були модні, тобто мокрі крапельками води, які рясно обкидали обрис проти сонця.

— Чому чуже? Це мій врожай, — кивнув я на гілляку з грушками. — Для людей росте.

— А-а, — примружилася вона, — ну, тоді вгощайте.

Од неї пахтіло озером. Я витягнув пляшку шампанського й одкоркував, вона дивилася на ту піну по-дитячому, як я колись на сітро, тому я намагався сісти тим боком, з якого не було видно бланжа, прикомпостованого поїздною бригадою. Зробити це було непросто, тримаючи над багаттям обидві галузки, рясно всипані наїдками.

Але вона добачила:

— Відпочиваєте?

Як про людину, яка все своє життя провела в такому стані, питання було риторичним.

— Еге, у творчій відпустці. Приїхав малювати картину з життя піонерів, — кивнув я на понівечений табір.

— Так, — сказала вона. — Ну, це недовго. У нас уже скаути завелися, поманеньку відбудують.

Тут її погляд наштовхнувся на цілу батарею пляшок під кущем і вона, о, диво, зашарілася, наскільки це їй вдалося під густою засмагою.

— Це все випив я, — хотів її заспокоїти. — З горя, що піонерів не стало.

Зваживши на те, що вона, певно, виросла й не встигла серед них побувати.

— А-а, — сказала вона, так само повільно, як пила вино, бо хто пробував хильнути шампанське з пляшки, чудово знає, що інакше й не вийде. Дуже добре після нього йдуть печені грушки.

— Працюєте тут?

— Еге, русалкою, на Камінь-озері.

На доказ своїх слів вона взяла рибну гілляку, вломила щучку, почала жувати; я подав їй солі, справа пішла жвавіше.

— То ви художник? — сказала привітніше.

— Хіба не видно? — одвертав я бланжа. — От ви русалка, і це одразу кожен скаже.

— Еге? Як я без хвоста?

— Так не всі вони з хвостом.

— Ви звідкіль знаєте?

— Я ого скільки їх перемалював. — Майже не збрехав я, бо побачив на уламках гіпсових піонерів чудову композицію — русалка, яка підіймає тут стяг.

— А мене намалюєте? — читала вона думки. Може, од "напівсолодкого"?

— Ні. Незручно.

— Чому? — здивувалась вона.

— Бо русалок малюють голими, а ви оно одягнута. Я ж не можу такого просити.

— Щоб що? Щоб розляглась? — сказала вона й хутко почала розв'язувати бікіні. — Ну ви ж, художники, тільки й звикли, що малювати таке, голе.

Вузлики, мокрі, не піддавалися. Їй би не треба й позувати — закарбувалася вмить уся, і в купальнику краще, аніж без. Хоч вона, побачивши мій переляк, припинила смикати поворозочки. Дивно, але наш брат багато перемалював натурниць, але тут була не студія, а навпаки, і яких зусиль я не докладав, а почервоніти не стримався, скрізь, де не було одежі.

Композиція інакшилася. Її тепер прикрашав дурнуватий вираз на обличчі художника, особливо зважити на дві вербові гілки в його руках — одна з дичками, друга з рибками; та ще на роззявленого рота, який засвідчував цілковите незнання сільського життя.

Вона зареготалася, точнісінько так, як сміються русалки, і за мить знову спритно зав'язалася у своє бікіні. Я подивився, куди б покласти "урожай", але окрім вогнища, нікуди було, тому що дівчина сиділа на лавці, заширокій, як про неї одну, вона взялася мені допомогти і наші пальці зіткнулись.

Такої мізансцени для картини було забагато — годилося і для добрячого кліпу: одна в купальнику, другий у джинсах, тримають кущики з рибками, грушками і танцюють навколо згарища. Що поволі кружляємо, ми помітили лише за третім колом. Лише одного не міг збагнути, чи це вона зачарувала, чи це я. Бо очі були впритул, мокре волосся торкалось і не могло охолодити. Стримуючи уяву, не зморгнеш, та й не хочеться, бо очі дбайливі, уважні, дивись-не-надивишся, будь ти художник, будь ти й столичний, а лише зараз бачиш себе чужими очима, бо вони завертаються колом так, що сам стоїш, а все навколо обернулось, та ще дві гілки рясні непорушні, та дві руки, та пальці, які не наважуються одпустити це, кінчиками тримають кружляння, та ноги самі шукають ступити-не-спіткнуться, обертають, поринаючи з сонця в дим, з віт у мокрі коси, хвилясті, зблискуючи міріадами, і вії іскристі, одсвічують з очей, замирених, занурених у себе і в тебе водночас. Тамуючи автентичність, збагнеш, що ти, одягнений, відчуваєш себе в бікіні більшою мірою, ніж вона. Доки не здогадався надкусити грушку.

Потім вона, щоб дивитися на тебе крізь гілку, крізь грушки, потім крізь щучки, провести тебе ними по обличчю, вигадуючи нового ритуалу.

"Треба було гриби на гілці пекти, — пошкодував я про вчорашню страву, — букет з грибів дуже би пасував зараз".

Тим часом грушевого вона поклала мені за спину, галузки лоскотали, я відчув, як біль звідти зник. Обійняти її щучками я не наважувався — були занадто кулінарними. Вона розуміла це і тому надкусила одну, доволі звабно, двозначно, бо й мені довелося також.

— Танок триває, — проспівав я крізь рибку, — доки весь не з'їдається.

— Ви не художник, поет, — нагородила вона мене, і я почав думати, що непогано б отак почати одну рибку з двох кінців і поцілуватися нарешті, в цьому було б щось французьке. Чи індійське, бо французи щучок не їдять, лише жабок.

Вона одкинула мої думки разом з шашликами, я утулився губами в щоку. Перший поцілунок був неприступний. Коли я взяв її за стан, то відчув, що він надто теплий і сухий.

Бікіні чудове тим, що сохне швидше, аніж волосся, навіть розкидане по квадратній глиці, таке ліжко, зроблене гілками навхрест, надто нагадує ритуального вогнища; де кучері її чіплялися, робили безпомічною, тобто давали мені свободи більшої, як у всіх вихованців, що протовклися тут за всю радянську історію, де з нас не вийшло таємних піонервожатих, а також наявних: "вожатий, вожатий, подай піонера Марусю", — лунали звідтам їхні занедбані голоси з минулого життя, тому що пестоші наші різнилися, сільські з міськими, ми й не поспішали їх спільнити, бо навколо відпустка, і навіть русальчина впертість до зайшлих людей, якою б тривалою вона не була, а матиме свій кінець, бо часу було більше, аніж зусиль опиратися.

Там, за водою, починалося бажання, йшло сюди, озера я не побачив, і не тому, що вночі, а тому, що притискав його до себе, вислизало, пружне, налітало бризками, обіймами, швидкими мокрими цілунками, несподіваною спільною невагомістю, водяними любощами, які мають ту особливість, що вони кращі на березі.

Нічний собака жалівся на місяць. Той, імплантований, вилискував силіконом. Ми встигали поговорити, особливо про Камінь-озеро, про те, що воно святе, бо за допомогою маски й ласт дуже легко позбавлялося будь-якого бруду — тепер заховатися на дні йому несила. Я не встигав підготуватися до самого себе. Ми встигали поділитися моїми гостинцями, столичними, доки не виїли навколо не лише гриби, але й дички. Щучки або з'їлися, або стали обачні. Я теж. Ловив себе на тому, що весь час поза тишею дослухався траси. Дуже зручної для цього, бо далекої — найлегший вітерець подихом затуляв її глухо.

Перший же грузовик, забачивши мої клумаки зі склотарою, підхопив мене на трасі і повіз нею так швидко, що я не встиг запам'ятати місця, де сів.

... Головне, коли граєш з бригадою провідників, це вгадати, скільки разів вони тебе крутнуть. От дадуть тобі виграти, тоді програти, тоді одігратися добряче; після цього тебе, щасливого, обернуть до нитки, якщо ти не припиниш радість, і не скажеш:

— Ой, мені збиратись пора, я на наступній виходжу!

Щоби встигнути хапнути "банк" зі столу і вискочити — тоді тебе наздоженуть, витягнуть у тамбур, і ти будеш підставлятися заплічником, аби врятувати спину, доки двері не одчинять і разом не дадуть копняка — дригнувшись у повітрі, ти ще встигнеш побачити за високими деревами смужку озера. Воно піднесе тебе, ти впадеш на заплічника, і він ще раз порятує тебе і себе. Потім треба вгамуватися, як чудово, що поїзд од'їде так далеко, тиша перекриє усі сторонні відчуття.

Піонертабір за рік не змінився. Трохи з'явилося ознак часу — графіті на постаменті колишніх монументів. Пройшовши алеєю "лінійки", ти побачиш шерех будиночків, "палат", як бучно іменувалися ці конічні споруди, які, за бідністю, мімікрувалися під романтичні намети і досі дивували тим, що їх не розібрано на паливо.

Ти підійдеш до тієї, якої. Де полишив хрест-нахрест не лише ялинкові галузки, але спогади, які такі само непохитні, що розтрусити їх несила, такі, що навіть страх перед невідомою знову мандрівкою, де відстань міряється кількістю пересмикнутих карт в колоді, і це не страхає більше, аніж переляк втратити спогади.

Ти постоїш перед дверима і обережно прочиниш їх.

Квадратова постіль змінилася хіба що кольором глиця вижовтіла геть, аж вируділа. Далі двері, прочиняючись, відкриють тобі твої колишні предмети, особливо акварельного мольбертика та купу шампурів з неіржавіючої сталі. А також пляшку з-під шампанського, ту, яку й досі не приймають в жодному пункті склотари.

Ти ступиш усередину, постане тоді вся кімнатка.

Замала, аби приховати русалку-Марусю, яка сидить край вікна з порожніми гильцями, на яких лишилися лише покручені дротинки, і не хоче од шибки й повернутись, їй зручніше дивитися та дивитися в неї, знаючи, що, принаймні, там, з того боку скла, тебе не надійде напевне.

Столична мить

Осіння координація вступала в мене, так, неначе я вступаючи в трамвай.

"Про трамвай би сказати, — думав я. — Про тролейбуси оно скільки сказано. А про автобуси".

Пасажири були одноманітні.

"Або, пробачте, про метро".

Бо воно найбільш нагадує трамвай. Що вмить змінився на наступній зупинці. Не треба було сушити голову, чому, я скосив очі на порожнє місце поруч, і тут же втупився в книжку, бо дівчина, яка зайшла, сіла на нього, кутне. Що замість літер я на сторінці бачив, яка вона є.

"Міг би працювати рентгенівським апаратом", — намагався я уявити собі такий шкільний, наприклад, медкабінет, де безліч роздягається, а я просвічую.

Однак вона не дозволяла; я зіщулювся, бо відчув: це вона просвічує, слава Богу, не

мене, а мою книжку.

— Якою це мовою? — раптом запитала вона.

Так, що я мало нею не став. Бо дівчина хвилювалась, бо удавала таку безтурботну, як це буває в нахабних дівчат, коли вони такими не є.

— Хетською, — збрехав я, київським голосом. Тобто майже не збрехав, а глибше всунувся туди, в сторінку.

Хоч вона й не куток. Як би не була густо писаною, читати зась — які вони тісні, ці книжки.

Ти весь час думаєш про знайомство, що воно ось-ось буде, поза тобою, тобто не ти його почнеш. І от ти спершу лютитися, що відбувається не так. Ні, не тоді, тобто не саме зараз. Або: не там; словом, є багато причин.

Я хотів казати, але відчув, що артикуляція вийде за межі міміки.

Дівчина, певно, була гарною. Бо сказала:

— Хетською? Деся я про таку чула.

Вона ще питала, а в мене вже не лишалось настрою, на мене зійшла заклопотаність замість зовнішнього одягу. Що дозволило навіть не відповідати — сидів, уперто їдучи. Хотів часу підготуватися до самого себе. "По-перше, в трамваї, по-друге, чому не я почав, по-третє..." — але нічого не линуло в голову.

Я лякнувся нею: дівчина пішла? І зиркнув, сахнувся, бо упритул. Побачив два ока. Різного кольору? Чи так падало освітлення, не спостеріг, бо ще швидше втупився в книжку.

— Хетською... — сказала вона.

"От йолоп, ну чому, чому не одягнув сьогодні пальто, всі вже куртки не носять, один я, ідіот, на цілий трамвай, — щосили думав я у відповідь, — це ж осінь, яка це осінь, якщо це зима", — намагався пригадати календар. Потім талон — доки не знайшов, тицьнув їй, не глядячи, вона передала на компостер. Я застромив його глибше в куртку, тому, що вона торкнулася тої папірчинки. Двічі. Дірочки в ній — що вони означали, яка це писемність?

"Ні, там знаки сузір'я", — хотів думати я, коли відчув, що це не так.

Бо вона зникла, от встала і вийшла — доки відводив погляд, вона зробила це.

"Тричі! Тричі вона зверталася до тебе", — лаяв я себе матюками, довгими за маршрут хоча б і "першого" трамваю.

Я проминув свою зупинку. Чому? Це неймовірно, але мені дуже вірилося, що вона зайде ще раз... Я б їй розповів усе, що знаю про хетську мову, не кажучи вже про українську.

Не лише голос її лишився, за ним було багато чого, я крізь звуки бачив її всю. Бо очі. Одне і друге. А все постає одразу, як на папері, так, що я проклинав і хетів, і укрів, за те, що вони споріднені. Кілька місяців лаяв, але слів однаково було більше, ніж часу; думав, що минеться. А тут прийшла весна.

Вона пахтіла нафталіном, себто одежею, яку пасажери повиймали зі сховок. Не трамваї ж ним на зимовий сезон пересипають? Що навіть рух не ладен видмухнути з

салону. Їхали слова; витягнуті з зимових шаф, іноді вони вгавали, це коли було чути коліс — я відчував автоматичний стан. Трамваю, який ніколи не їде назад, назад, назад, туди, до Тієї зупинки.

— ... скільки можна спрашувать? Проїзд оплачен?

Троє контролерів дивилися на мене компостером.

— Ну?

Так, неначе він візьме і вийметься з нікуди, талон. Одсунувшись од них, я лапнув кишені, гадаючи, доки лапатиму, щось зміниться в трамваї — але все стояло, хоч він і рухався, особливо контролери, бо вони тут працюють, а я катаюсь. Вони також були рентгенівськими апаратами.

"Звідкіля ж у хетника квиток?"

Із внутрішньої кишені раптом витягнув зім'ятого, як я, талон, такого ж несподіваного, що втупився в нього, гадаючи, звідкіля він узявся, з дірочками, ті стояли колом, як Стоунхендж, який також не міг виникнути із кишені.

Контролери довго вивчали його, просвічуючи, рахували дірочки, ті сяяли зоряним маршрутом, переходячи з одних рук контролерових до інших — зоряна карта, крапинкове сяйво перебігало ними; але не мною, надто безбілетне в мене було обличчя, особливо лице на ньому.

— Годиться, — невдоволено повернув мені крайній, передаючи мені в долоню зодіака.

І тут дійшло: це той само трамвай, що і півроку тому, з тими само компостерами — з тією ж курткою, яку я знов одягнув після зими.

Я озирнувся на стократ омріяні ті два крісла в кутку. Однак там сиділа не Вона, а якась надзвичайно інша тітка. І слава Богу, що не я поруч, а солдатик, соромливий, бо острижений так, що шарілася навіть потилиця в ньому, додаючи салонові весни.

Біля дверей. Стояла вона. Збоку, що я зміг, нарешті з відстані упізнати раніше, аніж озирнувшись, тобто устиг побачити лиш два ока, які різнокольорово озирали мене, хто щойно мало не повірив у щастя — постава така, як і звучання колишніх тих трьох фраз, ніякої розбіжності, звісно, не було. Це тому, що я не встигав злякатись, оддавши увесь страх контролерам.

Вона стояла такою ж небаченою.

— То ви, виходить, теж цікавитесь хетською? — вимовив я, слава Богу, стократ завченою фразою. А не якоюсь іншою.

— Звісна річ, хетською, а якою ж ще? — відповіла тисячократ завчено вона.

Закаблуки

Яке ж було здивування Івана, коли вона відповіла рідною мовою. В Москві, де навіть москалі давно свою угро-фінську позабували, почути русинську відповідь од незнайомої жінки.

— Дуже просто, — сказала вона, — доїдете до Кропоткінської, а там і дійдете.

Тобто, їм не треба було слів, згодом він почав зважувати й пригадав, що теж звернувся до незнайомки по-русинському про адресу. Звертання ворожою мовою в імперіалістичній столиці часом була самогубством. Але він уперше там за три дні побачив нарешті гарну жінку, у Києві таких багато, а на чужині очі вмиють голодніють.

Коли вона відповіла, то теж збагнула, і хотіла засміятися, однак не вийшло, бо все те, що накопичилося в її тендітній душі за роки чужинницького перебування, вмиють опинилося в цьому вагоні. Якби вона не була балериною, то мо' й не спалахнула б, але світ у неї був двічі відчуженим, бо оточували її на роботі суцільні гомосексуалісти.

— І я там теж виходжу, — мовила вона, губи її стулилися тою рідною артикуляцією, яку, здавалося, вона утратила. Іван би поцілував її одразу, але не наважився, вагон гойднув його повз неї й вони зчепилися руками, вийшли, прийшли, дійшли, упали, сплелися, не розтуляючи долонь. За цей час між ними було багато українських слів, однак вони не те чули. Так, що вони побачили себе в квартирі її кращої подруги й пригадали насилу:

— У мене ж репетиція!

Втеча з кімнати була страшною. Такою, що він не здогнав її і не встиг скочити до тролейбуса. Це його так ударило, що він забув дорогу назад до оповитої щастям хати, де все трапилося. Він зо десятків разів починав, але картаті квартали плутали закохану голову. Доки вона не пригадала, що так він і на поїзда не встигне.

Вона вискочила на наступній, збагнувши втрату. І помчала до метро, гадаючи перехопити; так було разів зо десять — усе метро вона об'їхала, доки схаменулася. Єдине, що вона знала:

— Він живе в Києві.

— Білетов до Києва нет, — почула в "Аерофлоті".

— А на завтра?..

— І на послізавтра, — була відповідь.

Доки він їхав у поїзді, мав час досягнути катастрофу. Двічі йому не дали стрибати з поїзда, в якого наступна зупинка була аж у Конотопі. Це його так присмутило, що він зміг пригадати дійсність, до якої мчав. Це було весілля, де він був не дружкою й не боярином. А молодим. Лишалось туди ще півмісяця, й він повірив собі.

Обов'язково за цей час трапиться. Щось таке непереборне, що ця процедура розірветься.

— А на після-післязавтра? — не відходила од віконечка залізничних уже кас вона.

— Д'єдесь на місяц-то фсьо расписана'т. Аткуда'т білети?

Найважливішим було не так витримати кривду, а утримати ниточку, аби не увірвали.

— Я тренувана, в мене дуже сильні ноги, — сказала вона касирці. — Прості жінки таких ніг не мають. Я дійду.

Касирка з осторогою зиркнула на її височезні шпильки.

Головне їй було — негайно. Бо ниточка могла стати павутинкою. Вона йшла до

нього й шокроку здобувала линву.

— Ну, на біса їхати до пам'ятника Слави? — лютився він.

Наречена сміялася:

— Скажи спасибі, що не треба їхати до пам'ятника Леніну! — І весільний кортеж рушив.

Найдивніше те, що він знав:

— Урветься!

Або:

— Лусне!

Наче яка жилка тонка вабила його у власний спокій. Так, що він спершу й не побачив тих французів. Їх було повен автобус, забачивши молодят, вони рушили й почали радіти більше за нього, ба й за наречену.

— Вів ля мар'яж! — співали тамтешні дівчата, махаючи крізь шибки.

Так, що він отямився й побачив себе отут на площі, де всі радіють, навіть іноземці. Не повірив і пильно додивлявся до чужих лиць, шукаючи однак неправди. Але такої не було. Збентежений молодий їх збадьорив стократ:

— Вів ля мері! — сміялися вони.

Що він ненароком наступив на фату нареченої, півкроку її — і та стяглася з голови, поцупивши й пришпилену перуку, вона явила істину: на голові нареченої тулилася невеличка скручена дулька. Жінка в такою зачіскою особливо невдатна, маючи розкішне білосніжне вбрання. Автобус і почет вибухнули реготом. Але не це зірвало її — наречений стояв на фаті, отетеріло давлячи зіницями розпатлану перуку, наче вишукував там, на асфальті, ще й голову.

— Іване! — наказала молода. Він мусив нахилитися й подати їй фату, однак Іван зробив по ній ще два кроки й торкнув ту волосінь носакон черевика. Навкіл вибухнув реготом. А наречена — букетом троянд. Яким вона розмахнулася, ляснувши двічі свого обранця об лице. Очі лишилися цілими випадково, бо вона не вдарила втретє. Він ухопив цупкими долонями стеблини, поцяцьковані гострющими шипами.

Вмить сміх ущух. Так, що Іван зумів лапнути себе обіруч за лице й не побачити бодай пальців — так рясно кров зросила їх, він ошелешено озирнувся — і довкіл сахнувся нареченого.

— Оттак, еге? — зірвалося в нього, а руки вже полізли кишнями, видобути свідоцтво про одруження, порвати його на клаптики й жбурнути під ноги молодій. Та зробила крок до нього, але переступити шматочки ті не змогла.

Автобус утік.

Іван повернувся. До зупинки двадцятого тролейбусу і побачив його там. Умить кинувся й тут пасажири злякано-здивовано поступилися місцем.

Вона не помітила, коли перейшла українського кордона. Певно, це відбулося уночі. Закаблуки її стерлися до половини і йти стало легше. Її дивувало, як усі зирять на неї, наче упізнають. Тоді вона утирала щасну сльозу:

— Звісно, знають. Я ж удома.

І йшла, не маючи бодай компасу, але й разу не схибила на манівці.

Ненароком він зиркнув за вікно тролейбусу і крізь патьоки крові побачив: увесь весільний кортеж мчить на весільних авто слідом, махаючи, лякаючи водія. Ескортуючі подолали весь маршрут до кінця, й там він утік. Водій. А Івана вийняли, зодеколонили, привезли до ЗАГСУ й за блат та гроші виписали нового посвідчення.

— Он воно що, — промимрив він, бо благав лише про швидшого кінця.

Жоден наречений не осягнув слова "гірко". Лише один спізнав, що це таке. Це був Іван. Розколотими губами він тулився до нареченої, а відчував смак власної крові, густішої за ароматизовану помаду, до смаку якої несподівано додалося те, що було-таки гірким: сльози.

Бо крізь них він побачив на порозі ресторану її. У запилушеному, пошарпаному плащику стояла красуня. Ні туфлі без закаблуків, ні обвітреність шкіри, ні синці на руках і на литках — ніщо не змогло переконати швейцара. Що він отетеріло пропустив її й вона увійшла перед очі Івана, дійшовши його.

Решта

Анатолію Дяченкові

Я щосили контролювала свій голос. Аякже: річниця смерті Нінчиної матері, а гроші Нінка не повертає. Двосотку як позичила на похорон, так і тютю.

— Може, тобі маму назад викопать? — вперла вона в мене очі, коли я була її нагадала, що місяць — минувся.

Вся її рідня також на мене дивиться, наче я теж родичка, а грошики вимагаю. Коли це ми породичались? Я, загалом, гроші складала на ремонт; і так тяжко було ту копійку втримати, й не купити собі, наприклад, сумочку. А тепер вийшло — замість сумочки труну.

Підбираючи інтонації, я проголосила тоста за покійницю, яку, практично, не знала; родичі підібрали губи, а Нінка удала сльозу.

Словом, на зупинку я спізнилася, тобто на трамвай. Це все клятві черевики — від тих часів, коли такі ще носили, вони катували мене висотою. Та ці ноги — задовгі для таких каблуків — тому вони одна об одну плуталися. Бо або Нінка чогось намішала, або я. Не лишатися ж у чужих людей ночувать? Там же Сірий, хоч він і рудий, тобто Сірьога; весь час підливав, доки не завів у ванну; там навколо в людей горе, а він труси знімає. Хоче за свою сестру двосотку одробить, сопе так, щоби останнє омріяне бажання одбити; я труси не пускала, тоді він знову за столом почав підливати, доки я не покинула протестувати, щоб він не мішав. Чого він там наколотив?

Я знову злетіла з ратиць. Тобто з каблуків. Чим незручні довгі ноги, то це з них падати — з коротких, а особливо кривих, було б не так високо. Дивно, я вже не йшла, я стояла на зупинці і та раптом перекинулася, й стала боком. Я не дурна, я знаю, що все це навпаки і тому взялася за трубу з табличкою й підвелася паралельно до неї, аж доки

все не вирівнялося.

Тут під'їхав він.

— Куди їдем?

— Не туди, — відповіла я, тобто почула, як я відповідаю, це дуже смішно, чути, як ти збоку щось говориш таке, і самій треба слухати, щоб розуміти.

— Само собою, — також засміявся він і виліз із "таврії". — Я в географічному значенні адреси.

"Чи він вмазаний? Такі слова котить", — подумала я раніше, ніж збагнула, що це я говорю вголос.

— Я тверезий, — сказав він а потім виправдався: — Я ж за рульом.

— За кермом, — виправила я, бо чувак такий класний, а слів правильних не знає.

Сказала я ротом, замість подумати.

— Ти теж класна, аж занадто, — подумав також вголос він. — Де ти набралась?

— На похороні, на похороні поминок, — раптом заплакала я, але не за Нінчиною мамою, а за своєю двосоткою. Гадина, такі роковини влаштувала, краще б мені борг віддала; я заплакала ще гірше.

— Не плач, усі там будемо, — взяв він мене за лікоть. Так, щоб пожаліти. Однак я відчула: якщо він мене ще тричі так возьме, то я протверезію. Або навпаки — але дотик у нього був не такий, як. Як, наприклад, у Сірьоги. Не могла ж я тут пояснювати, що збирала гроші на ремонт. Бо оно вже в ванну не можна зайти, не те, що туди когось пустити — і вже майже назбирала на ванну, як тут ця смерть чужа мене підкосила, так, що тепер все спочатку збирай. А миючись, бійся залити сусідів, як було вже тричі — тільки розслабилася, і давай, іди роби ремонт тепер чужим людям, бо вони юристи.

Тому я заплакала ще дужче.

— Юристи, ясно? Вони тебе по судах затаскають за якісь двісті літрів води. Причому твоєї води, а не їхньої, — намагалася я хоч що-небудь втовкти йому, такому нічному, тобто темному, який нічого не розуміє тут, а їздить собі тут, де хоче, а ти стій тут, як дурепа, тому що ти тут хочеш стояти.

— Давайте я вас підвезу.

— А ми вже на "ви"? — обурилась я. Підходить тут кожен і починає "викати", хоча ти з ним незнайома. Тут зі знайомими пуття не дійдеш, — всі тільки й хочуть того, що хочуть. І не більше — одному дозволь, так він тоді всім, гад, роздзвонить, та ще й так, що інші ще всім перебрешуть. Ну, а що далі? Коли в тебе ванна така, що самій туди страшно зайти, а не людям показати — то вона працює, то тече. Так же залетіти можна; й не од людини, хто заміж візьме. Бо ті, хто заміж беруть, так це приховують, що навіть самі про себе таких не здогадуються.

— Ти не трамвай, — сказала я отак просто незнайомцеві.

— Не врубався, — не врубався той.

— Бо я їзду трамваєм, а не тобою, — намагалася я йому пояснити, а виходило навпаки; тобто сядь не в трамвай, а в машину, так він одразу почне в труси лізти. Хоч і не Сірьога, а почне.

Тому я полізла туди, в свої, перша. Бо якщо він — перший, то тоді доведеться труси в нього відбивати. А так — нехай він спробує їх захопити; бо вони всі туди хочуть скочить, навіть вночі на вулиці, хоча тут нема жодної ванни, бодай попсованої, а чи вони розуміють це? Тут я злякалася натурально: а чи не сказала я вголос? Бо хто його знає, що він за один і чи вірно може тоді зрозуміти?

— Ніяких трусів, — пояснила я. — Бо в мене ще є ліфчик, і ніхто його не зніме.

— Чому? — засміявся він.

— Бо він в мене не для жлобів. Жлоб ніколи не здогадається, що там пряжка не ззаду, а спереду, отут, між чашечками.

Я хотіла показати, та ґудзики також були смішні й комір не хотів розщібатися. Довелося задирати ціле плаття, щоб людина зрозуміла все вірно. Так, що він випустив мого ліктя й зупинка знову стала догори; тепла така, бо було літо. Хоча стояла ніч, а тепла було скільки хоч — цілий тобі асфальт, треба лише правильно ним користуватися, щоби він притулився до тебе м'яко, а не грубо, так, як це люблять всі асфальти. Тут вони відчули, що мене в них забирають.

— Поїхали, доведу, — наполягали мої лікті, бо за них тримався цей він.

— Ти став трамваєм? — засміялася я з його настирності. Чоловік не знає навіть, як мене звуть, не знає навіть, що таке пряжка між чашечками, а таке собі дозволяє, наче ми з ним сто років знайомі. Наче я не посоромлюся показати йому свою ванну, яка сама себе соромиться. На яку я знову почну збирати гроші, дасть Бог, в Нінки інша матір вже не помре, і я стягнуся, може, й на нову. Бо реставрувати стару це несерйозно — однаково облупиться. Чи купувати пластикову?

— Тільки чавунну, — сказала я виразно. Так, щоб він все зрозумів. Бо якщо чоловік не зрозуміє правильно жінку з самого почату, то вже потім і не жди. Бо пластикова ванна простоїть рік-два, і що потім? — Правда, за рік-два можна встигнути вийти заміж, а далі буде видно.

— От що, давай сідай і поїхали, — вів він мене од моєї власної зупинки.

— Ми вже на "ти"? — дивувалася я з такого панібратства. — Чого це я з вами буду їздить?

Я висмикнулась і ніч знову стала дибки. Тобто перекинулася темрявою убік лише для того, щоб чийсь такі непрості руки брали тебе оберемком і несли до дверцят автомобіля з допотопною назвою "таврія".

— Давай, давай, — приказував він. — Бо тебе ще якийсь джип підбере таку. Або менти.

— Які ще менти? — озирнулася я здивовано, бо, окрім ночі, ніяких ментів не було.

— Або малолітки, — тягнув він мене все далі од рейок, — затягнуть тьотю в підвал, і зроблять, що самі не знають.

Якби його дверцята не були смішними, то ноги б мої туди влізли одразу. Але ті були пристосовані для коротконогих і кривоногих дам. Особливо таких, які зроду не взували туфлі на одинадцятисантиметрових древніх каблуках. Додати одна до одної ці довжини й стане ясно, чому є такі автомобілі, куди влізти може лише жінка, у якої чашечки

застібаються лише ззаду, а не спереду. До того ж врахувати, що під цими чашечками є щось таке некепське, що не сором людям показати. Аби ці люди не соромилися глянути — а то ж не будеш показувати першому-ліпшому, що ти не потвора, а навпаки? Що в тебе чашечки не штучні, тим паче не протези і що тобі непотрібен силікон, аби пристойно виглядати роздягнутою? У випадку, якщо такий випадок трапляється? Однак у цього випадка також зіпсована ванна, бо він чомусь останнім часом не повертається.

— Ти не підслуховуй, що я кажу, — зауважила я автомобілісту.

— Так ти ж нічого не сказала, — захихотів він.

— Тоді тим більше не підслуховуй, що я думаю, — урвала я ці його хитрощі.

Бо він змушений був обійти салона й допомогти увібгати мої розкішні ноги до вбогої автомашини незбагненого вночі кольору; такої, як і моя ванна завбільшки — бо там треба сидіти зігнувшись, а лягти не виходило. Я, дурепа, кілька разів лягала і вода вмить вихлюпувалася на сусідів-юристів.

Тому я сиділа зігнувшись, щосили обхопивши коліна, він увімкнув світло й ніч обступила нас упритул.

— Куди везти?

Я сказала адресу. Першу, яка спала на думку. Можливо, й свою, бо він повірив одразу й моя така улюблена зупиночка, яку я так чудово вже була обжила в цій нестерпній самоті, зникла за зворотом.

Мабуть, я тоді була вся заснула, бо прокинулася од того, що стала маленька. Така, яку несуть на руках; і дурненька, бо сама обхопила за шию несуну, а він виявився вмить людиною з "таврії".

— Куди мене несуть? — суворо запитала я.

— У твою хату, — засапався він.

От ідіот, він же не знає, що я дала йому хитру адресу, а не свою. Тут я злякалася, що могла вибовкнути, а він — міг почути; особливо, якщо зважити, що чоловік вміє підслухати думки — то що йому слова? Він теж їх візьме і всі підслухає, тому треба мовчати і ротом, і в голові. Тільки я так зробила, як заснула.

Прокинулася я, що мене кладовлять в ліжко, спиною я відчула, що в моє.

— Як ти сюди потрапив? — перейшла я теж на "ти". Хоча на "ви" я не переходила, це теж напевне.

— Ти відкрила двері, — пояснив він.

"От хитрий, — думала я, — я ж йому назвала чужу адресу. Як же він дізнався мою?" — тривожилася я доти, доки не заспокоїлася: — "Якщо він вміє підслухати не тільки слова, а й думки, то що йому варто й двері відкрити?"

Рук своїх він з-під спини моєї не виймав, бо стояв на колінах і, певно, йому так зручно було стояти, бо приємно. Не знаю, чи йому — але мені чомусь так — якщо зважити, що й за лікоть колись було приємно, то що казати про спину? Вона в мене була не проста.

Колись в дитинстві я пошкодила її на гімнастиці і потім довго тренувала, щоб не

боліла; в результаті там виявилось багато м'язів. А на спині, коли їх багато, то дуже зручно, наприклад, танцювати.

Особливо танго — тільки хто тобі туди покладе долоню, так і відчуває, що там м'язи, а не Бозна-що. І вони це відчують. Бо є такі жінки, в яких замість м'язів хребці. Або бокові ребра, такі сухі, що на них лише шкіра, що тоді чоловік лише й хотітиме, аби швидше од них долоні прибрати, а не стояти й стояти на колінах.

А цей стоїть. Тому, що плаття на мені було просторе, а не в облип, і там на зупинці, він не міг побачити, яка в мене спина, аж тільки зараз це до нього, дурника, дійшло, тому що тоді він дуже багато балакав, а тепер навпаки, бо тут, в кімнаті, ніч краща, ніж на зупинці, бо там, на асфальті він не дотумав підкласти під спину долоні, це їм треба було винести її аж на третій поверх, щоб зрозуміти її, з-під якої чоловік не ладен звільнити руки, якщо він чоловік, бо якщо він звільниться, то може встати з колін і вийти, наприклад, в ванну... Якщо він там її таку побачить, то захоче швидше, якомога швидше до своєї машини, а не до ліжка, де лежить нероздягнена незнайомка; і щоб він не пішов у "таврію", я також узяла свої руки і ними обійняла його, дурника, а тоді взяла свої губи і поцілувала його ними так, як не поцілувала б його жодна п'яна жінка на Землі, навіть якщо б вона була тверезою.

— Ти якась забацана, — сказала мені Нінка. Говорила вона так, бо була мені справжньою подругою, а не намагалася нею стати за якусь двохсотку.

Тоді я розплющила очі й побачила ними, що я на роботі, а не там, де я опинялася щоразу, щойно їх заплющиш. Там, уві сні, дивному такому, що його починаєш і починаєш уже не сплячи, бо пам'ятаєш до найменших подробиць — таких навіть, що, програючи все далі до початку, починаєш пригадувати усі попередні, ще не чарівні деталі його. Що навіть повернулася нічна зупинка.

— Стоп, — кажу я.

— Що таке? — нишкне Нінка. — Забудь ти про свої бабки, наче їх не було.

Знову я балакаю вголос, невже похмілля вернулося? Якого жене й жене твереза думка, проста така:

"Стоп. Якщо це був сон, то як ти доїхала вночі, коли трамваї не ходять? Як я в хату потрапила?"

У сна щодо цього сумнівів не було: ось я там сідаю в машину, ось я їду; потім сон бере мене на руки й несе на третій поверх.

— Це був не сон, — сказала я крижаним голосом. Таким, що Нінка вперше покинула думати про борг.

Насилу я досиділа до обіду й побігла додому. Розстелила ліжко й побачила на простільні усе те, що такі непорядні сучки, як Левінська, бачать лише на своєму платті. Обстеживши хату, знайшла під ванною лівий чоловічий шкарпеток. І вмить уперше в житті забула про ванну:

— Це був. Не сон.

Якщо є правда, краща над всі сні, то ти, дурепо, ще не остання дурепа на цьому світі. Що тепер можеш законно пригадувати кожну деталь, кожну нічну дрібничку, не

лякаючися, що це не з твоєї самотньої фантазії.

Так тривало до вечора, а коли настала ніч, то вона підказала, що про того незнайомця ти знаєш лише одне, що авто його називається "таврія".

Коли мені погано, я роблю собі от що: маленький подарунок. Йду, знімаю з занички чимало грошей і купую собі те, що не можу дозволити; я вже давненько придивилася на базарі "Юність" сумочку таку. Так, що продавець гадав, наче вона з дермантину й тому ціна смішна. А я, я точно знала, що вона натуральна і коли купила, то одшкребла з рантика трохи, піднесла сірника й засмерділо паленою коровою!

Тут є одна небезпека — тоді починається одразу багацько нещасть — так можна всю заничку розтринькати — тому я себе більше, аніж губною помадою — нічим не преміювала. І тому нещастя потроху уговталось. Лише одне ні, але воно було щастям. Отой сон, який, на жаль, повертався лише у вигляді сну. Щоби потім шукати конкретних ознак його в протилежному світі, неуявному. Як так жити?

— Моя мама, вона це, була такою хорошою людиною, царство їй небесне, що навіть незнайомі їй люди поспішали їй на допомогу, коли їй було погано і навіть коли вона вмерла.

Тут Нінка виразно подивилася на мене. Ясно, це ж два роки пройшло. За цей час із двосотки вже би набігло процентів двадцять, якщо нормально позичати, — а тут вона думає, що буде годувати мене поминками? На які грошей більше вбухано, аніж би сплатити той борг.

— Я тобі її з могили отак вийму і на стіл покладу, хочеш? — ошкірилася Нінка була один раз, коли я нагадала їй, що вже більше часу пройшло, ніж місяць.

— Кого?.. — не впетрала я, бо йшлося про гроші.

— Свою маму! — рубнула вона. — Шо я свою маму не можу по-людські похоронити, щоб мені тоді все життя очі ковириали?

А я тоді придивилася на базарі "Юність" ванночку таку. Недорогу, бо другого сорту — там в одному місці вона була товстіша, ніж у іншому; ну емаль ціла вся така, так вона гарненько до чавуну приліплена, і в півтори рази дешевша — якщо її отак до стіни тим боком поставити, вирішила я, то хто й помітить, що вона товстіша? Господи, та лягти в таку неї, та заплющити очі, та напустити піни, та, Господи.

— Бо моя мама, хоч і прожила недовге життя, але залишила по собі лише хорошу пам'ять, — завершила свого тоста Нінка й заплакала.

Ще кілька родичів схлипнуло. Дивно, що не всі приперся на шармак бухнуть? Ну, ні, ми од цього не відмовимося — хоч на якусь частину компенсуємо той невиплатний борг.

Тут я з жахом подумала, що за років двадцять отак сюди ходячи, я виберу все до копійки. Ну, якщо не рахувати процентів.

— Яких процентів? — ошкірилася Нінка, забувши плакати.

Боже, це я знову вголос говорю.

— Та згадала, що процентовку не закрила, — зойкнула я наче про роботу.

"Треба тримати себе за рот. Це, як коли їси, то щоб він був закритий і не плямкав",

— учила я сама себе, наминаючи. Чого соромитися? Однаково родичі підметуть, оно, які вони губаті. І кон'ячку. Аякже. Ото баличок? Іди сюди. Салатик з креветками? Сюди, сюди, мій коханий. А то кагор? Як я, дурепа, його раніше не побачила? А я ж його так люблю.

Зупинка зустріла мене, як рідну. Тобто без жодного трамваю, бо це був час, коли наївніші з киян вже давно пішли по шпалах. Але як я піду ними? Я, дурепа, на допотопних каблуках в одинадцять сантиметрів? Які вже не позаочі мені колеги називають "ратицями". То які в біса шпали? Не треба було тої сумочки; краще було путні черевики купити, на невисоких каблуках. Бо це все од жадібності: навіщо тобі, дурепо, високі каблуки, як у тебе й так довгі ноги?

Бо треба все робити з головою — щоби не зламати підбори, треба ставити їх на рейки і тоді ні одного разу не провалишся. Тільки-но я здійснил'а це, як ніч уся гойднулася й притулилася до мене асфальтом.

Таким же чорним, як і теплим. Дивно було бачити зупинку боком і себе, приліплену до неї надійно, так, що з неї вниз не ковзнеш. Ну не смішно? А, це тому, що я тримаюся за рейку, як же тут сповзеш?

— Ну-ну, — почула я найрідніший голос. — Оддайте рельсу, вона не ваша.

Що підвівши голову у протилежний бік, треба поставити її так, щоби зупинка слідом поповзла назад в горизонталь. А постать на ній стала вертикально над тобою.

— Я сирежку...

— Сирежку біля рейки загубила? — так, це той самий голос його. Що навіть на мить здалося, що він без лівої шкарпетки. Однак всі були на ньому, лише іншого кольору — такого самого, як і його автомобіль.

— А що ж іще? — лапнула я її, аби виийняти тихцем з вуха. Бо якщо він побаче її там, то не повіре. А я більш за все боялася, що він подумає, наче я брехуха.

Я сіла. Так-так, і "таврія" оно стоїть. А не якийсь там "жигуль". І голос такого ж самого кольору:

— Давай, допоможу тобі встати.

Так ніжно, що я не могла збагнути, чого хочуть його слова.

Бо мене огорнула нечувана сила: адже це він, виходить, цілий рік тут щоночі чекав? Ну ясно, чекав, бо це ж я, дурепа, сама взяла і дала йому тоді навмисне невірну адресу! Цілий рік, бо він, сердешний, не знав же, що на цій зупинці частіше не буваю, бо Нінчина мама частіше й не вмирає.

Бо воно

От чим хороша голодовка, то це тим, що її нема. Отако бери мішка, отако неси, отак заходь в кукурудзу — вона, слава Богу, це тобі не пшениця, де колись за колосок в Сибір садили — в ній і поночі не заховаєшся. А в кукурудзі — хоч удень. Хоч конем їдь. Тут головне лише не бовкнути, бо до Грицьченка дойде; рано чи пізно дойде.

Той спочатку активіста пришле. А потім сам, з бутлкою. Бери й пий, но помни — коли він почне вдасть ругать, то бери й не пий. Ту, чи цю — яка різниця? Ти ту, довоєнну, ругнеш, а він однаково на цюю перепише.

Молочненька! Така ловка кукургудзка, що тіки отак кинь в емальоване відерце, отак косичками згори притруси, а вона вже й владналась — як її сирою можна їсти, то вже й варененьку — а-я-ма!

— Ох і жмуть, ох і жмуть, — каже до бутлки Грицьченко...

— Не нада, власть хороша, — кажеш ти до чарки.

— Чим хороша?

— Тим, що луччої не нада, — кажеш ти до другої. Бо тут головне не спішить.

— Кукургудзу поставив?

— Еге. Через три години буде готовенька.

— Ти ж не садив?

— Я!? Вийди за мою грушу, оно на вгороді — повно грядок.

Бо для чого город? Один рядочок пшениця, інший кукургудза. Цукровенького бурячка штук десяточок — про людські очі, ті, що нелюдські. Бо в каструлю ж заглядають. І гляди не спитай цього активіста, про самогонку, яку він тобі приніс — це ж він усенький вік з нею боровся, скіко людей на ній перепаскудив. А де, цікаво, він сам її бере? Отут цить, ні звука. Бере, то й бере, би його хто узяв.

І треба уміть ждати. Бо поки кукургудза сама на стеблі підсохне. А вони ще пізнішу посадять, на силос — от тобі й ще раз молоденька. Бо де ту, попередню, сушить? На горищі ясна річ, досушувати. Еге. Тіко треба добре зачиняти — бо півні полізуть — а Грицьченко одразу:

"А що в нього, интересно, на горищі діється, як туди йому півні скачуть?"

Тобто дверцята туди так притуляй тугенько, би вітер не одкрив. Бо як замка почепиш, то активіст одразу:

"А що він там замикає, злидень?"

Вони привчені бачить; од них ніщо не мусить ховатися.

Но тільки не я. Мати каже:

— Синку, хата перекособочилася.

Дивлюсь — ай справді: доки в ній живеш, то не помічаєш, які вже стіни стали. Почав я думать. Словом, ще одну стінку пряму звалькував, і дах з то-того кінця подовжив. І вийшло таке, що хоч вагон туди засип — між двома стінами. А з вулиці все виглядає рівненько. Пригадую, мама розповідали, як приходили по десять раз хліб шукати й знаходили; бо куди ж його заховаєш, як у ті голодовки подвійних стін в людей не бувало?

Через півроку зустрічаю Грицьченка. Бо мене ж гризе. І питаюся:

— А от интересно, через що брагу краще цідити, через сито чи через решето?

— Шо, — питає той, — гнати зібрався?

— Та ні, — кажу, — тільки-но заквасив.

І що?

Через два тижні точнісінько до мене лягаві в хату. З участковим — як почали шукати. Куди там голодовкам — це ж не хліб трусили, а самогонку — все перерили, перекопали — подвійної стіни не виявили. Отак я її надійність перевірів.

А чим вона хороша, що показує пам'ять: голодовки в нас більше одного року не держаться. Бо голодовці самій треба щось їсти, як перебереш трохи, то тоді сама помирай. Ну, я так підрахував, що один рік сам продержусь і сусідів протримаю.

...Отак заходиш у неї — а вона свіженька, молочненька, хоч ти її з качана пий, уже й тверденькі такі є, що хоч зараз в каструлю. І мичка теж годященька — од нирок її добре, як виварити, та настояти — отак іду, розгортаю цей ліс руками, коли чую:

— Дир-дир.

Присів, зінувшись, визираю: їде на "бобіку" Грицьченко з участковим.

— От біда, — думаю, — не встиг з мішком вийти, а вже хтось і стукнув.

Хто?

— Ні, — думаю, — вертатиму через Долинівку.

А що? Міг же я туди, в сусіднє село, до крамниці сходити? У них там такі терпужки ловкі завезли, що не гріх купити. Ну от собі й сунеш туди, наче через райські сади, отак би вік ходив такою красою. Одна біда, як на пригарок, так і бачиш, що стеблини полягли, це де вітер покрутив, що воно бідненьке, й посохло. Ну, ці зразу терти на зерно можна — хоч бери та піднімай. Та один кат під комбайн пустять; правда, доки солярку підвезуть, то й та, що стоїть, посохне. Воно, звісно, тому, хто робить запас на зиму, й легше, не треба надто сушити, а лише полущити качани. Отут, зігнувшись, і понакладати. Зерно в мішок, а все інше в грубку; на цілу осінь вистачить топити.

— От би мене Хрущов почув! — засміявся я і вмовк. Бо дивлюся: лялька велика лежить.

Отак просто на похилому бадиллі. Замурзана така. І одкриває до мене очі й починає ними плакати. Бо без голосу.

— Ти чие? — питаюся я, бо розумію, що то не лялька.

— Мамове, — шепоче воно.

Я аж сів.

То-то Грицьченко з лягавими на машині шастають — бо чув я три дні тому, що в Долинівці дитя пропало, пішло в поле й не вернулося.

Та й раніше діти зникали. Лише в косовицю їх, нещасних, й знаходили. Це ж тепер лани — од села до села, як джунглі. Отак піде гратися, йому ж цікаво: бо оно новий ліс виріс, як у казці. А з тої казки виходу нема.

Воно дивиться на мене так. В ручці качанчика тримає, що смоктало. Та вимазане все геть, нещасне. Лише там, де сльози текли, ото й усього, що чистого.

— А зовуть тебе як?

— Танюська, — каже.

— От і добре, Танюшо, — беру я її на руки й лише тоді підводжуся на повен зріст.

Структура кави

Галі Стефановій та Роману Веретельникові

Небо періщило, що коли він заскочив до кав'ярні "Абзац", побачив: вона порожня.

— Суки, дурять народ, — привіталася Клава словом "суки", — говорили по тілівізору ж, що буде сонце. — Лаяла вона не метеорологів, а відсутність клієнтів.

— Н-д, — відповів Рома, бо йому не геть хотілося продовжувати розмову, яка обов'язково перейде на про Ющенка.

Але сталося навпаки:

— От ти дітківти пишеш, — тицьнула Клава в нього філіжанкою кави, — так от напиши лучче, як хтось у нас чашки краде. Бо вже, сука, моє терпіння лопне — я ж не можу ще й за вором услідить, коли тут і так розриваєшся.

— Не, ну я сірйозно. Хто цього ворюгу вислідить, вік буде в мене кофе безплатно пить.

Вона несподівано вмовкла і очі в неї стали кольору дощу.

"Еге, — не сказав Рома, — як ти вже пообіцяла тому, хто вигадас назву для кав'ярні". Колись вона називалася "дієтичкою", але коли цього гастронома зліквідували, то враз набула безіменності. Рома й став її хрещеним батьком ("Абзац"), але шару пив тижні зо три, а потім вона припинилася, щойно повісили вивіску.

— Н-д, — сказав він.

А він поринув в каву і в ті далекі часи, коли ще філіжанки давали під заставу. Обов'язково хтось їх забував на столиках, можна було назбирати, здати і тішитися шарою без ніяких детективних сюжетів. Нескінченна кава — ось ідеал. Бо одного разу він заскочив себе на тому, що почав одягатися в темновохристу одягу, на якій кавові плями були непомітні.

З-за шинквасу пахтіло рідкими звуками, які змагалися з дощовим шарудінням:

— Ну я сірйозно, пісатіль, вилови його, вік тебе буду поїть.

Детективи він писав занадто розумні, як про сюжети в них. Цю справу він називав "гра в метання бісеру". До того ж не хотів перекладати на московську мову. Вдалося притулити двійко по журналах, але прибутку не вистачило й на путню банку "галки". В епоху, коли філіжанка стала дешевша за напій; в країні, яка стала дешевшою за свою державу.

Рома почав стежити. Тут була одна небезпека, аби з людей не подумав хто, що він — сексот. Але, будши непоганим письменником, він замаскувався за ідею, що визирає собі цікавих персонажів. І, дивна річ, кількох собі підгледів.

Дівчину цю він би не помітив, якби та несподівано не спалахнула подивом — що могла вона там побачити, на столику? Книжки чи чогось вартісного перед нею не було.

Вона дивилася у філіжанку, профіль її, майже пташиний, майже переляканий, ще дужче загострився. Одягнута вона була в щось середнє між гунєю і пончо, що коли взяти рукою чашку, яка викликає того непідробного переляка, то рукав закриває чи не пів-столика. А потім отак полізти в сумочку, скажімо, по цигарку — мить — і філіжанки не стало.

Роман спостерігав, як подив, чи пак переляк поволі зникає з лиця незнайомки. Вона видихала його разом з димом, поволі повертаючись до тями. Хутко озирнулася, встала.

Він рушив слідом. Дівчина не озиралася. Робила це доти, доки не дійшла кутнього будинку на Комінтерна. Роман ще повештався там, зайшов навіть в аптеку, наче цей заклад міг підказати про незнайомку, од якої лишився лише спогад про геть некепські ноги.

Цього разу на ній був светр із широчезними рукавами. Роман украйока споглядав, як дівчина вицмулила каву, а потім спритним рухом перекинула філіжанку; переcheкавши, згодом замружилася, одхилила її і почала туди зазирати. Лице її поволі сповнювалося огиди. Вона відштовхнула філіжанку, нервово полізла по цигарку. Кілька разів похапливо затягнулася і, випустивши найгустіше пасмо диму, накрила півстолика.

Яка тут Клава додивиться? Як широкий рукав светра поглинає в димовій завісі філіжанку? Суне руку до сумочки, буцім лише для того, аби вийняти журнал "Археологія"...

Вітерець, легкий, як гріх, квапив її ходу. Лише раз вона зупинилася. Стала під деревом, нервово розщібнула сумочку, видобула звідтам здобич. І знову її личко загострилося од огиди. Вона жбурнула філіжанку в урну й подалася геть.

Роман дбайливо вийняв її, обгорнув хусточкою, аби не пошкодити пальцевих відбитків. Ледве устиг тицьнути її, надтріснуту, до кишені, як побачив, що незнайомка повертається; розминувшись, він став за вітриною аптеки. Звідти чудово було видно розпач у дівчини, яка витрусила чи не всю урну, переконавшись з жахом, що філіжанка вмить зникла. Народ проминав її — кого тепер здивує людина, яка копирсається в смітті? Навіть, якщо в неї гарні ноги? Особливо ліва?

— Н-д, — сказав Роман.

Наступної її акції Роман не волав "Держіть злодія!". А натомість придбав нове число "Археології".

Тепер він сів за той столик, якого любила вона і розгорнув статті. Дівчина сіла навпроти й не здолала проминути поглядом обкладинку.

— Цікавитесь розкопками? — байдуже кинув до незнайомки.

— Ну, — заметушилася поглядом вона. — Я там працюю, в Інституті археології, — надсьорбнула пінку.

— Щаслива людина, — заховав журналу Роман, остерігаючись, щоби розмова не пішла про тонкощі, в яких він нічого не петрав. — Я досліджую архетипи, й тут трапляється чимало цікавих ілюстрацій.

Вона допила і занервувалася, бо перекидати філіжанку треба одразу.

— Вийду покурю, — підвівся він.

Чекати майже не довелося, вона вийшла, притискаючи сумку.

— А яка ваша тема? — не дав утекти.

— Трипільська культура, — очі її пашіли щастям — що вона там такого цікавого

побачила в кавовій гущі?

Вони смалили "ватру" й балакали про тих вчених, які намагаються викреслити трипільців зі слов'янського ареалу. Тих, хто поневолював архетипи.

Коли вона записувала його телефон, він помітив у записникові календарика. Одного погляду було досить, аби зафіксувати в ньому скупчення днів, обведених чорнилом — архетипа жіночого місячного циклу. Не треба бути детективом, аби збагнути, що сьогодні саме найзручніша пора для того, щоби його не порушити.

Проводжаючи Галя, вони двічі проминули її будинок. Це тривало й тривало, вони навіть встигли відвідати музей Лесі Українки. Екскурсоводка була в натхненні, й дівчина Галя не змогла приховати сльозу.

— В мене проблема, — сказав він. — Я маю каву не "Крьоніш", не "Сихару", — інтригував він магічними словами, — не "Плацца д'оро" чи "Чібо", а — справжнього "Монарха". Але того, що волокнисто молотий.

— Що значить волокнисто? — підвела каламутні очі Галя.

— Ну, це коли боби рвуться, а не розтираються, виходить геть інша структура кави.

Й Роман видобув з рюкзачка чарівне пуделко. І хоч він був герметичний з геть одкачаним повітрям, ніздрі в неї тіпнулись, неначе од навали аромату.

— Яка структура?

— Продовжна, — провадив він і зробив жеста, наче вирішив захвати принаду. — Не нести ж її до кав'ярні...

— Знаєте, — склала вона рукави светра до купи, — тут поруч є таке місце, словом, я тут недалеко живу.

"Н-д", — майже сказав він здивовано. Не тому, що давно про це знав, а тому, що не сподівався так швидко. Поспішав уперед, вібруючи відчуттями.

Правда, далі кухні його не пустили:

— Безлад, — куцо пояснила вона.

Монархічний дух увійшов у посткомуністичну дійсність. Цей перший подих гермопакунку — неначе з віковичного склепіння, усі археологи знають таке потойбічне відчуття, яке триває завдовжки з подих, потім ще раз, коли здійсмається піна в джезві; підступний Роман наче ненавмисне хлюпнув нею на розпечену конфорку, аби кухонька стала тіснішою. Сновигали слова й вони користувалися деякими з них. Галина зачинила квартиру, аби аромат тривав міцніше, і коли, тамуючи останній подих, допила і перекинула на блюдце посудинку, то побачила "продовжну" структуру, яку було обіцяно — не змогла приховати захвату од власника пакунку, потім вона не знала, що наступна філіжанка буде підступнішою, бо не дасть запалити цигарку, аби не урвати духм'яності, тому що третя кава має бути міцнішою за попередні, аби смак не вменшався. Доки долоні їхні пройняті цим теплом, не зустрілися й навіть там відчули пульс, який вже не належав каві, коли стіни, а особливо підлога там стали тісніші за обійми.

Тоді він не звернув уваги на філіжанки, з яких вони пили. Лише за другим візитом побачив, що геть не такі, як у кав'ярні "Абзац". Щоразу свої, перекинувши, вона,

помилювавшись, виносила за межі кухні, туди, куди його не впускали. Слава Богу, археологічного спальника саме вистачало, аби вистелитися на підлозі кухоньки квартири готельного типу. Дуже зручної для того, аби концентрувати там кав'яні пахощі.

— Це, знаєш, — шепотіла вона, — як в розкопі. Коли одбиваєш засипну землю, то на глині, на материкі можна помітити відбитки пальців тих людей.

— Та невже? — зрадів він. — І що ж ви з ними робите?

— Анічого, — була відповідь, — засипаємо назад.

Він аж підвівся на лікоть. Їхні філіжанки, перекинуті на тарілці, стояли поруч і досягали для ворожіння.

— Як це — "назад"? Та за одними лише папілярними лініями можна про тамтих людей, — він кивнув у минуле, — розповісти більше, аніж за вашими знахідками.

— Егешечки. Пробували, не виходить.

— Що не виходить?

— Сфотографувати. Чорті-що виходить, не розбереш.

— Погано пробували, от з боковим світлом треба, в макрорежимі... Зрештою викликати цього, криміналіста, нехай би зафіксував.

— У степ? На розкопки? Та вони там не встигають на роботі фіксувати, ще вони будуть, — тут вона кволо засміялася, — знімать відбитки, які давно минулися за давністю років.

Рома з цим погодитися не зміг, як "дослідник архетипів". Він розповів їй багато чого на цю тему, що було поза хіромантиєю. Хоча саме вона чомусь найбільше цікавила дівчину.

— Наука, — перекривив він науку, — називається.

— Пробували вивозити, егешечки, — зітхнула вона про глину з відтиснутими пучечками, — осипається.

Ще дужче зітхнула. Потім розповіла, що сирова глина у, наприклад, викопаному скіфському склепі, практично вся вкрита найтоншими цими слідами — як тут вивезеш? Домовилися, що він принесе уламок глини і спробує тут з нею сфотографувати відбитки її пальців, які він одразу починав цілувати, фіксуючи навіки губами.

А до кімнати однаково його не пускає, "неприбрано", — каже.

Стільки загадковості в одній дівчині, до того ж такій, яка робить усе, аби її не помітили — одягається в надто просторі шати, які досконало приховують не лише крадені кавові філіжанки, але й усе інше, те, що всі інші жінки, навпаки, щосили підкреслюють за допомогою одягу. Роман щосили радів від того, що ця камуфляжна таємниця належить йому, він ніяк не міг звикнути до різниці між двома Галями, одягнутою й оголеною, і розумів, що звикнути не зможе ніколи, бо, пригадуючи завсідників "Абзацу", заледве міг пригадати цю постать, яка тепер затулила йому не лише відвідувачів кав'ярні, але й усіх людей на білому світі.

— Знаєш, — муркотіла вона, доки чергова джезва досягала на конфорці, — мене весь час мучає той же самий сон: наче я сплю й прокидаюся в розкопі. І хочу вийти, а

він високий, тобто глибокий, а драбини ніякої нема, — притискалася.

"Лопатою б треба, — не дозволив він вимовити вголос, — отак брати й викопуватися".

Хоча абсолютно не уявляв, як це можна викопуватися знизу нагору, тому й мовчав. Вечір забув про ніч. Вони не помітили, як заснули, хоча дуже сподівалися на невмирущі властивості кави. Так само, як і мільйони інших відбитків тієї ночі в країні.

Перші гормони цього ранку впинилися, бо на кухні кінчився останній гранчак, остання емальована кружка. Не з джезви ж пити?

Галя впустила його до кімнати. В мозок пішов кровообіг — уся вона була заповнена експонатами — підлога, столи, полички шаф — усе було заставлене кількома ярусами кавних філіжанок. Кожнісінька мала ярличка з написом.

— Навіщо тобі стільки? — шепотів він, зіщулено озираючись.

— Ну, це ж ця сама, доля. Ось ця, коли ми з тобою познайомились, — дівчина взяла найближчу зі столу і для певності зиркнула на білочку, — бачиш?

Кавовий набридок на дні показував зоряне небо. Але це на перший погляд, якщо дивитися чорним по білому — а якщо білим по чорному, то виходила гігантська сосна.

— Яка сосна? — сміялася вона. — Теж мені, знавець архетипів, — захлиналася, — це ж древо життя.

А ця — наче писанка, лише ізсередини. Тим місцем, де гемоглобін переходить в адреналін, він відчув, що це ота пам'ять наopak, яку забуто.

Його вразило й інше: кожне зображення надто зернисте, таке, як фрагменти макроплану з фотографії. Осягнувши цю просту ідею, він вмить почав неординарно тлумачити. Наприклад її улюбленого "Вершника на бойовому коні" № 281 від 6.1У.2002 о 14-й 25 він переконливо потрактував як кентавра, од чого дівчина поринула в задуму.

— Не чіпай! — крикнула вона, коли він потягнувся до горішньої полички. — Осипається!

Подумавши мить, він порадив:

— Н-д. Додати було більше цукру, — порадив він.

— Де ти був раніше? — зітхнула вона. — Ще б клею туди намішати, га?

Сама полізла нагору, і обережненько, аби не сколихнути гравітацію, зняла улюбленого експоната. "Підводні птахи", — так називалася ця композиція, яку він перехрестив у "Летючі риби", але вона мала аргументацію, "посипалися деякі деталі", мовляв.

Він стояв посередині колекції, зловивши себе на думці, що боїться не лише чхнути, а й просто дихнуть.

Через день він притахторив свого старого фотоапарата "Київ-19". Галя хутко переконала, міняючи кольорові блюдечка, що знімати треба одразу по чотири штуки. Дуже бавилася, міняючи щоразу під композиціями різнобарвні хусточки.

— Ти знаєш, — горнулася вона до плеча, — я навіть пробувала лаком для волосся фіксувати, але одразу побачила, що струмінь, аерозоль, зсовує картинку.

Дуже прислужилися дзеркала, аби висвітити середину філіжанок; — деякі кавові візерунки видавалися виразнішими, коли порцеляну брали напросвіт потужною лампою.

Катя непомалу здивувалася, коли до "Абзацу" було закочено "кучмовоза" з двома коробками од телевізора, за якими вона ледве добачила Романа.

— Ти що мені преш, пісатіль? — мало не зойкнула вона, бо радісне передчуття сколихнуло усю її огрядність.

— Угадай з трьох разів, — одхекався той. — Хтось тут обіцяв, як я знайду чашки, то матиму вік безкоштовну каву?

— Да, був такий разговор, — радісно починала зомлівати Катя і, щоб не верескнути переможно, вхопилася долонею за рота. Хлопець впав на стільця, озирнувшись на двері, де притискалася до фотоапарата Галя.

— Ну, тоді приймай тару.

— Де? Де вони були? — не йняла віри та, розбираючи дбайливо обгорнуті філіжанки. — Божечки! Я й не думала, скіко їх багато! — попискувала вона до кожної.

— Вічний кредит, н-д, Клаво? — радів Роман.

Черга перелякано споглядала, тому що кожен колись тут або в іншій кавя'рні — так чи інак — цупив філіжанку. І одсовувався, лякався цього правдивого багатства, одвойованого у історії.

Щастя

Таке, як. Більше нічого про щастя сказати Григорук не знав. Бо скрізь там, де він мав його здобути, виходило щось таке пісненьке, а не всеохоплююче, як коли він закохався у вчительку біології.

— Аби тоді щось між нами було, — дико мріяв він, — то, може, ото й щастя.

Були й інші нагоди, однак у фіналі часто виходило надто протилежне.

— Отак і життя мине, — вирішив Григорук, бо лише його розпочинав. І боявся, що з таким стартом який же буде тоді кінець?

Хоча досить часто прокидався несподівано легкий і окрилений, отут його починало гризти, що стан цей виникав просто так.

— На погоду, — і піднесення те хутенько розсотувалося.

Залишки його розліталися остаточно, коли Григорук наважувався побалакати про цю проблему.

"Виходить, що це нікого й не пече", — хнюпився він до наступного осяйного ранку. Коли, здавалося, можна встати з ліжка, не користуючися допомогою кінцівок. Однаково, що робити з цим усім далі, Григорук щоразу був неготовий.

Та якась здогадка давня муляла його, доки він її не відновив:

"Щастя можна здобути, якщо знайдеш квіт папороті в ніч на Купала".

Й Григорук почав ловити себе на тому, що, потрапивши на природу, приглядався,

де тої папороті густіше. Доки не надібав її за парком цілі джунглі.

— Ого, розбуяла, — охнув він від думки, що рослинність ця саме готується спалахнути квітами. Зиркнув на календаря й заскнів — сьогодні та ніч.

Григорукові стало шкода себе. Бо в забобони він не вірив, але немічно усвідомлював, що потемки таки посуне на ті схили.

Вже на них його охопила докука: ліхтаря він прихопив, це зрозуміло для чого. А от навіщо взяв сумку? Хіба ж щастя таке завбільшки, що туди саме й влізе?

Саме тут йому здалося, що за папороттю щось забіліло. Й ген пропливло.

— Отак, — подумав Григорук, — воно, виходить, не сидить на місці...

Й вимкнув лампочку.

Бо знав: щастя то таке діло, дуже полохливе. Причаївшись добряче, він не помилився — ондо знову білою хмариною нечутно віддалялося воно.

— Чи йти, чи ждять? — трясся Григорук.

Й навприсядки посунув уперед, сам того не постерігши. Доки мало не гухнув на нижню стежку, вчасно учепившись за стеблини.

Щастя закричало.

Григорук здивився й посунув по твердому до нього, воно зойкнуло й притьмом утамувалося.

Його подивував тембр — люди так не кричать: якийсь нутряний звук ішов поза голосовими стулинами. Григорук став на рівні й подався ними далі.

Однак воно оніміло.

А він дерся, дивуючися, що нетрі дедалі вищають, й на мить папороть стала гігантською, наче в мезозої. Це коли він зсунувся у виярок — то трави стали над ним.

Й настав прозір, бо понизу листя було рідше; Григорук вже поволі настановив очі на пільму й ретельно озирався.

Оно!

Щастя пульсувало, тіпалося онде під парканом. Узрівши його майже поруч, Григорук відстовбурчився, його наче здійняло з канави й він злетів над парості, на льоту зловивши пальцем облатку ліхтарика й тицьнув.

На щасті лежало нещастя, воно зблиснуло пітнявими очима, тетеріючи од променю.

— Стоять! — гаркнув до нього Григорук так, що те підскочило, підхопило штани, й подовжуючи цього руха, перемайнуло через паркан, віддаляючись ген матюками.

Григорук нахилився до того сяючого, що лишилося поземки. Й осліп, бо промінь, упавши на яскраве, біло скаламутив темряву. Однак, перш ніж випалитися, зіниці за мить зафіксували перекинуту дівчину із задертим платтям. Потім він якийсь час не міг бачити її, а лише чути:

— Товаришу міліціонере, чому ви не заарештували його?

Це було сказано крізь їдкі сльози так, що Григорук навіть не образився, що його названо міліціонером.

— Та я не міліціонер, — зітхнув він і здогадався вимкнути світло.

Вмить мовчанку їхню заповнили цвіркуни, які, певно, також цієї ночі шукали тут щастя.

В очах поволі розсоталося, й він зміг розгледіти дівчину, яка за риданнями ніяк не ладна була звестися, доки він не подав руку. Долоня була геть гаряча од сліз.

— То хто ж ви тоді? — крізь конвульсії промовила вона.

— Ідіот, — перший раз за все життя зізнався Григорук, бо більше нагоди не трапилося б. Говорити зараз про квіт папороті було не з руки — бо дівчина тоді могла лякнутися його дужче, аніж гвалтівника.

— Ішов тут, — брехав далі він, — чую, хтось кличе по допомогу.

— Брешете. Я. Не. Кричала! — нарешті втамувала вона ридання.

— От я й кажу: випадково тут опинився.

Очі знову призвичаїлися до сутінок, так, що ними він бачив: плаття не скрізь біле, а знизу замашене, землею, певно; вона перехопила погляда, лапнула себе там рукою. Й урвала геть, лишивши Григорукові на сім місці лише розпачливого крика.

Якусь мить він стояв, зойкіт відлунювався йому доти в голові, доки та не збагнула, що дівчина побігла нагору. Тобто не в містечко, а туди, де височів декоративний міст. Збудований чи то Потоцьким, чи Радзивіллою, але не це головне. А те, що від часів польської окупації потік під ним давно висох, лишивши неприкрите камінюччя.

Григорук біг, а воно зламами гранилося в його уяві, наддаючи сили ногам.

Вона вже перекинулася через перила була, доки почула половицями, як гупотить Григорук — це лише на дещицю затримало її, доки глянула, але достатньо, аби хлопець уп'явся їй в комір.

Вона несамовито рвонулася, й Григорук збагнув, що плаття недовго триматиме — перечепившись через бильце, він хапнув її під пахву. Вільною рукою хотів закріпитися за кронштейна. Забувши, що в ній є ліхтар — пальці спорхнули, ліхтар також. Григорук відчув, як опирається лише об повітря.

— Ну! Ну! — кричала вона, а він навіть не збагнув, що вона вхопила його за волосся, бо:

хлопець споглядав, як електропромінчик світла линує униз і, перш ніж згаснути, вихопив гостре камінюччя.

— Ідіот! Ідіот! — кричала вона. — Я тебе не вдержу...

Немов плавець, він заборсав ногами, доки не наступив на балку. Потім перечепився за крокву. Потім лише підсадив дівчину нагору. Одхекавшись, виліз і сам.

— Хороший! — кричала вона. — Я кричу, а він не чує! Ти теж вірші пишеш?

— Прозу, — зізнався він.

— А-а, ти вже казав, що ти ідіот, — реготнула вона. — Ти думаєш, легко було тебе держати?

— Не знаю, не пробував, — віджартувався він, і обоє несподівано зайшлися сміхом.

І, щоб вона не боялася його, чого це, мовляв, хлопець поночі никає крутосхилами, він розповів їй про квіт папороті.

Вона зупинилася.

— Так ти теж?

І розповіла таку самісіньку історію.

— Да-а, земля родить, — придивився він до неї пильненько крізь ніч, бруд, піт. — А от цікаво знати, як ти собі уявляла щастя?

— Щастя — це коли визнання. Я, ти розумієш, вірші пишу, пишу, а їх навіть в районку нашу не беруть.

— Вірші хороші? — посерйознішав він.

— Чудові!

— Значить, наша районна газета погана.

Вона знову зупинилася:

— А знайшла, сам бачив, що. Якби я знала, ідіотка...

— Ти не ідіотка, ти ж пишеш не прозу, — вставив він, щоби вона кволо усміхнулася.

Григорук знав, коли він і вона вийдуть під світло, то він упізнає її. Адже в їхньому містечку не так багато людей, яких не друкують у районці.

— Напав, гад, рота затиснув, губи покусав, — облизнулася дівчина.

— Ну, це теж було своєрідне визнання, — бовкнув він.

І жахнувся. Вхопив її за руку.

— Не бійся. Я вже туди не побіжу, — запевнила вона.

Й пальці його відчули, що та каже правду.

Обое збагнули, що поспішати цієї ночі їм нікуди — спершу знайшли його сумку, потім її портфеля, а далі й ліхтаря. І, ввімкнувши його, узріли з подивом, що й портфель, і сумка однакові за розміром.

Розділ II. Шизотерапія

Шизотерапія

Іван боявся любові, а особливо кохання.

Бо коли він тиснув на педалі "балериною", женучи велика під гору:

— Таню! — гукав він до неї, яка вже, люта, збігла геть од побачення.

Радіючи, що перехопив її по дорозі, Іван наддав, педаль уломила. Уломилися й Іванові ядра гучним ударом об раму...

"Чому це, питається, жіночі велосипеди роблять без рам? — Корчився він од думки обабіч свого велосипеду. — Чому в світі таке все несправедливе? Жінкам же байдуже, є та рама чи її нема".

Крізь спалахи болю він краєчком ока таки побачив Тетяну, не так її, як зневагу. Вона ж не могла зазнати подібного болю й тому не розуміла, до чого всі ці кривляння, гримаси. Оці згинання, розгинання навколо велосипеда, наче він і далі намагається

їхати під гору, з якої вона давно вже зійшла.

— Ну? Може, ти мені щось скажеш?

Іван лише німо кивав на букетика, якого конвульсія одкинула обік стежки.

— Ну, то встань і подай квіти дамі. Чого ти мовчиш, коли з тобою розмовляють? І покинь корчити пику! — наказала вона.

— Ах, так... Ну, тоді бувай! — кинула вона через плече й подалася з того пагорба, якого Іван так і не подолав.

Тепер кожного разу, йдучи до неї на побачення, Іван замість "здрастуй" зазнавав з її очей удару в пах — рефлекс був такий пекучий, що зустріч перетворювалася на стогони.

— Тобі не цікаво, про що я говорю? — дивувалася Таня. Той кивав очима.

Й виходило на знак ствердження. За другим разом Таня післала його к бісу.

— Повісила чайника! — казала вона, бо пригадувала лише його зігнутого знаком прощання, постать.

"Таня — це прощання", написав він у щоденнику свого першого вірша.

Оленка щоразу соромилася роздягатися. Подруги це знали й щоразу після фізкультури не поспішали це робити раніше від неї, дивлячися на її муки.

— Ну, покажи циці, — сміялися вони.

— Дівчатка, в неї ж сократівський лобок, — реготнулася Томка, й Олена сплотніла. Що це може приліпитися на кликуху.

— Не те що в тебе, неандертальський! — встигла перебити вона, й подруги вже вимагали у Томки, аби показала. Та засвітила, і всі покотилися.

Коли вони подалися, Олена нагнулася, аби подивитися, що там у неї є філософського?

"Ну, випинається, — погодилася вона, — але ж Сократ був лисий", — не погоджувалася вона.

Ігор Семенович так її й застукав.

— Загубила щось там? — засміявся педагог несимпатичним голосом. Вона сахнулася в куток, але він, тренований, зловив її за руку. — То не видирайся, не викручуйся. Оце ти загубила? — він поліз до спортивних штанів своїх і видобув із задньої кишенки ганчірочку, таку, наче брудного носовичка. Він струснув її перед її носом, і постали досить немодні дівочі трусики.

— Твої? — грізно смикнув Ігор Семенович, лисина його займалася світанковою загравою. — Ти диви, яка сильна, а на турніку нормативи здати лінується, — підтягував він її до себе. Що на мить Оленка мало не скоїла дурницю — хотіла показати йому, що її власні трусики на ній, а цей речовий доказ із іншої опери. Коли з жахом побачила, що на ньому, на тому, посередині цілком відсутня "ластівка" — чотирикутна вставочка між ногами. Ще й краї дірочки ретельно обметані стібками. — Так ось хто такі труси носе? Що, ліньки вже й зняти, коли поспішаєш? — Він охопив її руками. — Ліньки, так, коли прикортить, еге? Коли хлопчикам жижки тремтять, то можна за перерву не встигнути?

— Кричав він. — Це я тут знайшов! Ти думаєш, я не знаю, чиї вони?

Коли вона збагнула, що він цілує, то зомліла б, проте наостанок їй спалахнуло, що йому того лише й треба, вона почала випльовувати його слину і вчепилася в горлянку, а він захрипів:

— А-а, ти так...

І несподівано вхопив її вільною од тих трусиків рукою за її труси, щосили стиснув, аж їй у очах зблиснуло, і рвонув. Вона б удруге знепритомніла, однак жах перед учителем гнав її далі, за межі глузду й болю, такого, що й за пологів не спізнаєш. З очей і носа бризкуло враз, що фізрук одскочив. Вона випала в двері. Три дні сачкувала школу, доки не загоїлось, боялася, що всі визнають. Й не так за себе, як за маму. Коли почує, що вчитель хапав дочку, то матиме другого інфаркта.

Тому на шкільній дискотеці танцювала лише з подругами, ховалася за них, коли хлопці підсовувалися запросити.

— Можна подумать, що ти їх боїшся? — зазірала в очі Томка.

Й тут до Оленки дійшло, що це так — якщо вже вчителі дозволяють, то чого казати про цих ідіотиків. Удруге вона переконалася тут-таки, бо Володька Мазуренко запросив її за руку, й не встигла вона з ним зробити й па, як її всю пересмикнуло — наче він вільною рукою вхопив її там, де вже все було висмикнуте. Разючий біль кинув її на підлогу, й сльози окропили її.

Вовка був хороший хлопець і оголосив:

— Апендицит!

Іван сидів і не вірив на власні вуха, які почули:

— З погляду хірургії, юначе, у вас усе гаразд. Єдине, що вам пораджу, зверніться до невропатолога.

— До сексопатолога? — з жахом перепитав Іван.

— Ні, до того вам, юначе, ще ранувато.

Голова була повна невропатологів, коли він вийшов на вулицю. Автоматично стрельнув очима на продавчиню і, як грім з ясного неба, його вдарило рамою межі ніг.

— Оленко, — мати зашарілася.

Дівчина вмить здогадалася, про що та подумала. Дочка, мовляв, подає документи в медакадемію, щоби вивчитися на лікаря й виходити серце хворої мами.

— "Це б теж було правдою". — Мало не сказала уголос Олена. Бо мала іще одну: їй хотілося позбутися отого клятого холоднющого слова "фригідність", якого вона зазнала з турпоході, де Вовка цілу ніч намагався зробити з неї навпаки в наметі, витолочивши усі кілки навколо. Але все було гаразд, доки не було туди дотику. Усе стискалися досередини, вкрай, що хлопець навіть не міг відшукати. Про таке він і не чув. Узявши напрокат окремого намета, він од люті ник, що не вдалося, Ленка не брикуча, а нічого не вдається.

— Ну, чого ти смикаєшся? — не розумів він, — спокійно, — і знову ліз туди, де, як він переконався, нічого не було. — Слухай, — дивувався він, — а як ти в туалет за маленьким ходиш?

Замість заплакати, Оленка пирснула сміхом, пригадавши того Вовку Мазуренка, коли вони ще гралися в пісочку пасочками й він їй серйозно доводив, що дівчатка пісяють з попки, бо в них більше нічим.

— З погляду хірургії у вас все нормально, — запевнив її лікар, — раджу вам, дівчино, звернутися до невропатолога.

— Сексопатолога? — з жахом не розчула вона.

— Ні, якого там сексопатолога, ви ж дівчинка.

З тим означенням вона вийшла на вулицю й несла його доти, доки її не оточив на зупинці гурт східних. Вона пручалася прорватися, однак один помітив:

— Ти пасматрі, какою у нійо вкусний животік!

І тут-таки щосили вхопив за нього цупко, через тонке плаття, й висмикнув жмут. Так вона й стояла, зігнувшись, коли вони пішли далі. Доки сльози її висохли на асфальті.

"Оце тобі, дура, — скрипіла зубами вона, — оце тобі сексопатологи".

В медлітературі чогось путнього зі своїх проблем можна було надібати лише англійською. А мови вона не знала. Усі однокурсники давно вже знали більше, аніж там було написано, але зізнатися їм — заїдять.

Коли Іван збагнув, що він зрозумів: дівчат він боїться, інші думки огорнули його.

"Що ж тепер, у підари проситися?" Коли він оно вже й у футбол покинув грати, боявся м'яча, який міг туди ударити. І волейбола. Навіть по телевізору боляче було дивитися на теніс, бо теніс, де такі швидкі м'ячики, точно римувався з "пеніс".

"Хто береже пеніс, / Той не грай у теніс", — записав ще одного вірша Іван. Потім рішуче підвівся і взявся лагодити ненависного велика. Штиря до педалі він купив давно, лише руки не доходили. Сів на нього верхи міцно на сідло:

— Я покажу тобі зараз невропатолога. З психіатром, сука, — звернувся він до зрадливого органу свого. Який ту раму металеву зачув силовими магнітними полями. Генофонд увесь зіщулився, коли Іван пішов, налягаючи на педалі, під гору. Але не встиг до кінця — друга педаль вломила — й світ Іванові розколовся обабіч рами, яка пропекла його до магми. Хлопець розлетівся надвоє бризками велосипеда, на мить закентаврівшись на нім нечуваним спалахом.

Який поволі минав, але шок, ще більший, лишився.

— В останній раз, ясно? — сказала Тетяна, розстеливши скатерть, на якій вони цілого дня пролежали, пряжачися на пляжі. Він лежав і бурхливо бажав, боючися ворухнутися. Щоб не підкралася рама. Якось би просунутися попід нею, не потривоживши.

— Ти ще тут? — підкузьмила Танька.

Він хапкома торкнувся її, й вона умить перетворилася на руля велосипедного, який ударом розвалив його намагання навпіл. Щоби намаганням Тетяни нікуди було притулитися.

Вона пішла, не озирнувшись навіть, покинувши свою скатертину.

Чергування в медпункті цікаве тим, що його не було. Сидіти Олені наодинці з цілим людським полем, відчуваючи юрбу там, наче крізь омертвілу воду — таки робота не важка. Тулячи раз-у-раз квачика з йодом кожному, хто відокремленості з натовпом не мав — неважка річ. Надто ж, коли западав лютий холод. То Оленку щоразу дивувало, що навіть тоді, а кілька скажених ентузіастів ковзання таки знайдуться, їхня упертість, якою вони енергійно протистояли крижаній дійсності, вражала її.

"Отак і я мушу", — казала вона собі, не знаючи про що.

Доки одного такого не принесли, він, виявляється, завбачливо одягнув вовняні плавки, однак, розігнавшись кригою, не помітив, як його те господарство повз те утеплення висковзнулося під тонкі спортивні рейтузи. Попоїздивши зо дві години, Іван усе, що там у нього було чоловічого, геть одморозив.

Олену вразила, як на чоловіка, цілковита відчуженість його до власних геніталій. Він ясним своїм зором утупився в стелю і навіть не зреагував, коли вона поклала йому туди електрогрілку.

— Так, одморозив повністю, — кричала вона в трубку телефона-автомата. Гадаючи, що такий її категоричний діагноз прискорить диспетчера швидкої допомоги негайно надіслати карету, лише коли бігла назад до медпункту, то разом з холодним вітром їй увійшло в голову, що тепер "швидка" до її пацієнта якщо й над'їде, то в останню чергу.

Іван лежав під грілкою, лише скося глипнув на медсестру й знову втупився в стелю, чоловік, який щойно кілька годин долав льодового простору, виявився зовсім не героєм, де ж його завзятість? Чому він отак умить узяв і спасував?

— Треба щось робити! — постановила Оленка уголос.

— Це ви мені? — індиферентно буркнув юнак.

Дівчина зняла електрогрілку й побачила, що та анічим не допомогла нещасному, усе засвідчувало, неначе в медатласі, клінічну класичну одмороженість. Дівчина й незчулася, як ухопилася обіруч за ту ганену господарем плоть і заходила розтирати. Хлопець зневажливо пхикнув і одвернув лице до стіни. Це її так обурило, що вона терла десь із годину без передиху, виповнюючи свою дівочу лють до всіх чоловіків на цього,

бач, героя, якому наплювати на все своє. Що навіть почала вірити, що має які-сякі біополі, якими не наділено прості електронагрівальні прилади. За віконцем стугонів вітер, намагаючись викреслити із тепла цього маленького острівця, де дівчина-медик намагалася одіграти назад те, що він уже забрав назавжди.

Вона не помітила навіть, тручи, що геть забула зіщулитися, стиснутися, як то з нею бувало кілька разів за три довгі роки навчання в медуніверситеті, де кожен старшокурсник вважав себе за сексопатолога. Де кожного такого разу вона затискала ще дужче. Що байдужість оцей заморожений юнак мав набагато більшу, аніж її страх. Й непомітно для себе вона прогавила тої миті, коли почала оживляти цього покинутого долею хлопця, коли нарешті тепло її прорвалося й увійшло в цю крижинку, спалахнувши од рук її так, що вона сама мало не попеклася. Й відчула пожежу до нього, що той устиг збагнути, що порятований, пізніше, аніж допетрав, що

ця медсестра біля нього чомусь рве на собі халатика, одержу, хутко роздягаючи безліч теплих жіночих надяганою Усе це так подивувало Івана, що холодні силові лінії рами-магніту розтанули, незгадані, загубилися в морожених струменях поза шибкою, одлетіли од цього теплого віконця в дрімучі ліси і в гнилі болота. Йому ніколи було й подивуватися, бо з ним трапилося чудо враз, якого він отут обов'язково досягне. Бо вже його сягала й сягала жадано незнайома дівчина, завзято, беззастережно, одкинувши усі книжні знання про себе, незнану. Краєчком глузду, тим, яким людина лучиться не з собою, осягаючи, що попереду в них буде все: кохання, шлюб, діти, нерозлучність, до цього лишилося зовсім мало, волаючи лише цієї миті, яка вже хапає, накочується, підхоплює, — волаючи лише про одне, аби та мерзенна "швидка допомога" забарилася на снігових дорогах хоч на мить, ще на мить, ще хоч на півмиті.

Он до го

(Мініапокриф із серіалу "Прощавай, суржику!")

Ігор, він був дуже юний, хоча й зрілий мужчина. Через таку діалектичну амбівалентність протиріч, він не знав, як підступитися до жінок. Бо однокласниць за таких не вважав. Старших же, навпаки, боявся.

— А тут природа бере й бере своє! — лаяв він її, бо поступитися не міг, а перемогти — не знав, як.

Тому онанізм приголомшував його, кожного разу він впадав у містичний стан, завважуючи, що сперматозоїдів у еякуляції мав більше, аніж було мешканців на Землі. І це космічних масштабів марнотратство приголомшувало так, що він відчував себе героєм античної трагедії, лише невідомо якої.

— Вона мусила ж бути! — переконував він себе тим, що більшість їх була понищена християнством і лише дешиця дійшла до нас. Та, поверх якої церковники написали свої тексти. Набагато нудніші, як і їхні храми, поставлені поверх фундаментів первісної віри. Де обов'язково щось мусило говоритися про Ігоря, бо він мав підозру, що цілі культури й релігії гинули саме з тих причин, що й триліарди його ненароджених дітей...

Особливо на пляжі, де марнувалися міріади майже оголених жінок, підставляючи під Сонце усе, що мусило пеститися Ігорем. Де промені випікали ті емоції, які мусили горіти за інших обставин, куди також не знав, як долучитися він.

— Ну, ладно, — подумав Ігор, бо його пронизала ідея, так швидко, що він не встиг зафіксувати. Ідея космогонічна, але водночас куціша за мить.

Хлопець уперто продовжував пляжитися, знаючи, що Гідропарк — це єдине місце, де людина спілкується зі Світилом, якщо не за допомогою віри, то за допомогою шкіри. Лише головне не прокліпати тепер того осяяння, яке од Сонця зі швидкістю протона пролітає крізь мозок, а розгорнути його на обшир усієї черепнини, на усю кількість сірої речовини.

Тим часом навколо знемагала жіноча стать, очікуючи од протуберанців також новини, і, пересмажена передчуттями, несла свої тіла до води, щоби, остудивши, знову й знову підставляти їх під опромінення.

Доки вода не стала тепліша за повітря, із емульсії перекинувшись на суспензію — і вмиє усе жіноцтво під Сонцем стало безпорадним, це була саме та мить, коли Ігоря знову проймало: він, хоча й не Світило, але однак може оволодіти усіма присутніми тілами.

Для чого він купив люльку й тютюну на базарі, де дядьки продавали його гранчаками. Цигарка для цього діла не годилася, бо могла розмокнути у воді. А, головне, палилася занадто швидко; бо Ігор був міцний юнак, і цигарки йому не стачало домастурбувати.

— От ета, — примружувався він на обранку.

Мундштук додавав його вустам саркастичності усміху, він ніс його позад люльки, ступаючи до води слідом за об'єктом. Яка, рум'яніючи поглядом, зайшовши до води по груди, умиє перетворювалася на суб'єкт підводного погвалтування.

Ігореві варто було лише піднести побільшувального скельця до люльки, іскра, вилучена із променів, запалювала не лише тютюн. А й єство. Але куріння мало й ще одну перевагу — пускаючи дим, можна було довго не плавати.

— Ну, стоїть собі чоловік, бо курить. Кому яке дело?

Одною рукою він палив, а іншою, під водою, надолужував, що несправедливо одбирала доля, при чому міг оглядати з низької точки усенький пляж і розвернуті до нього порозкидані геть усі безсоромні ноги, сідниці, пахви, підбікіння. Позирати крізь дим, який маскував погляда, навертаючися ним щоразу до об'єкту, який чимдалі суб'єктивнішав, навіть не підозрюючи про це. Доки не вибухало те, що набухало, й теперішнє не поринало в праісторію, коли усе суще на Землі ще було жабами, ті розмножувалися за допомогою води, усі викидаючи в неї ікру і гігантська сфера вільги олюбовнювалася нею, пронизана всезагальним заплідненням; що, власне, й прискорило еволюцію життя, вдосконалило його. Чому поклала край революція.

Однак з'явився Ігор, чоловік, який повернув усе на свої місця, розпочавши нового завитка там, де вичерпався попередній, — мільярди пуголовків плинули Гідропарком. Місцем, якого по чорнобильській катастрофі переіменовано на Гиблопарк. А тепер ця радіація лише прискорювала еволюційні поривання протоплазми, і вже не химерна воля випадку, такого примхливого у вирі людських стосунків, зумовлювала вагітності, ні. Колосальний групенсекс, де запліднювачем цілої акваторії був один-єдиний такий собі юначок, він був найновітнішим виявом природнього добору в природі, саме він, хлопчина, який додумався до того, чого не змогли виплекати цілі наукові інститути й сонмища сексуальних теоретиків від Гегеля до Юнга...

Ігор полегшено вийняв люльку з зубів, бо вона, випорожнена, забулькотіла, переклав до іншої руки побільшувального скельця й потер ним по грудях, наче недомилком. І хоч сонця в ньому не було ніякого, однак пам'ять опукло гріла тіло.

Вийшовши на берег, лупа вислизнула йому крізь пальці. Він озирнувся по неї, і,

доки надібав поглядом, зіткнувся з таким же булькатим, як і вона, поглядом. Цей дідок лише підняв скельце, витер його од піску й передав Ігореві. Лише. Однак Ігор, пішовши далі пляжем, і гадки не склав, що межі ними двома зв'язок набагато міцніший, аніж межі усіма тут на Дніпрі, разом узятими.

Он ось до

(Історія друга)

зникли всі чоловіки! Село Долинське було таке велике, що одного разу правило навіть за райцентра. Спершу вивезено чоловіків на Соловецьке переселення, потім на Сибірські, потім був 33-й, далі війна; коли фронт одкотився, посходилися геть усі жінки до розорених домівок. Бачать: лихо, жодного чоловіка, бодай кульгавого. Стали ждати кінця війни, може, хто повернеться хоч з неї. Одгриміла перемога, а жоден і вісточки не подав.

— Тьотю, одчиніть... — почула переселенка, старезна баба.

Це до своєї оселі повернувся з німецького полону Дмитрик, єдиний, хто прийшов із Германії, бо мав лише тринадцять років. Усі, хто в концтаборах був старший, пішли тягнути строк на Колиму.

Потроху до села й худоба поверталася. Почав він пасти. От він і почав молочко підсмоктувати — то з одної, то з іншої. Доки його за цим не заскочила Секлета. Ідучи з базару випадково через леваду, забачивши, що її козу окрадають, вона накинулася бити хлопчину, повалила б і докалічила. Коли відчула під собою і щось тверденьке... Те, чого вона не вчувала з довоєнних часів...

Отож одна по одній дівки та молодичі почали шастати в обід на леваду, несучи у вузликах підживку, але хлопчисько виявився несподівано міцненьким. Так, що й по сусідніх селах, де чоловіків не було геть, прознали про сироту-пастушка. І вже по пустках запищали малята, та рясно! І усі Дмитровичі. Хоча регіон свято беріг цю таємницю, бо Карний кодекс тоді діяв несамовито, а сідати в повоєнні роки за розтління малолітнього не хотіла жодна з тих кількох тисяч. Колосального гарему, який побив усі світові рекорди царя Соломона, Святого Володимира — й ніхто про це не прознав — жодна легенда, міф, апокриф не вберіг цю всесвітньої ваги подію, коли один хлопчак відновив цілого етнічного ареала.

Але згодом на юнака почали надто тиснути ускладнені родинні стосунки, так, що він змушений був тікати до столиці учитися на бухгалтера, де він і лишився, покинувши геть усе своє плем'я.

Так, тепер на київському пляжеві лежачи, й гадки не мав через п'ятдесят років, що отут поруч є кілька його дітей, більше онуків, а надто є правнуків. І що оцей дивакуватий юнак із люлькою в зубах, також на чвертку має його кров, бувши йому онучатим племінником.

— Спасіба, дед, — озирнувся Ігор, згадавши подякувати старому, бо сам би в піску ту лупу зроду б не одшукав.

Тутки він побачив, як із води виходить дівчинка Маня з рум'яними очима. Після того, що межі ними трапилося у воді, вона його вже не схвилювала.

Маня глипнула на нього востаннє, щоби ніколи потім не згадати — навіть коли уся рідня катуватиме її за ранню вагітність і подумки дівча перебере усіх, хто біля неї з чоловіків був, вона не пригадає: дивакуватий молодик стоїть коло неї у воді, пихкаючи з люльки смердючим димом, таким, що очі в нього зблискують, певно, од самосаду, нарешті ті очі сіпнулися, тіпнулися, й Мані здалося, що тепла хвилька лизнулася її стегенець, але це відчуття було таким мимовільним, що тут же виковзнулося назавжди з її пам'яті.

Де ж було їй знати, що юнакова сперма також стала самосадам, плинучи межі ногами не лише Мані, а й інших, зовсім сторонніх жінок, які щільно хлюпалися вихідного дня на Гідропаркові, й далі, далі линула течія, протоплазмowana Ігорем, докорінно міняючи людські долі, ламаючи сім'ї, а, часом, несподіваним робом, зміцнюючи деякі з них.

Найбільше Манина таїна дивувала батьків тим, що, по-перше, донька навідруб не кололася стосовно кавалера, а, по-друге, що усі гінекологи категорично визначили її як дівотницю. Це була єдина обставина, чудесна, яка врятувала дитині життя.

Той во ндо

(Історія третя)

Але найбільшими майстрами непорочного зачаття були євреї. У їхніх заповідях є багато незрозумілих речей, таких, що навіть самі вони не можуть пояснити. Так, наприклад, обрізання. Це вже лише зараз хірургія твердить, що відтинання крайньої плоти огрублює там слизисту і дозволяє уповільнити трохи південного темперамента. Чи, навпаки, зумовлює більшого його подразнення об штани. Так воно чи не так, але у старших людей, у яких спостерігається загальне потоншення епітелію, цей обряд потенцію підриває.

Яскравим прикладом тому є Йосип. Геть немолодий, а посватав собі юну Марію, ну, от починається у них перша шлюбна ніч, і що? Не може він порушити її невинності. Й не через похилий вік, бо бувають випадки, коли й молодий курсант нічого заподіяти не здатен дівчині, або й цілий взвод їх. От старий тесля теше, теше, а витесати нічого не втеше. Хоч робить це він не на пляжі, а в столярній майстерні. Бо тут є одна велика історична несправедливість. Про яку слід пам'ятати усім емансипанткам, бо серед них є й чимало єврейок: у Ізраїлі чоловіків обрізають, а жінок чомусь — ні. Тому старий Йосип і не подолав. Але й не вдержав. От саме звідсіля й починається по всій країні паніка про чудо. Що, мовляв дівка невинна, але вагітна. Тоді ще не було ні хірургії, ні Фрейда, щоби можна було пояснити цього факту по-науковому. А лише по-релігійному — од кого такий плід? Ясна річ, лише од святого духа, од кого ж іще. Потягнулися до них звідусіль паломники-волхви, аби побачити, що ж із такого чуда народиться. Ну, й коли вродився младенець, то ці заморські віщуни рознесли дивовижну звістку по всьому білому світові. Який, на відміну від євреїв, не був обрізаний. От він і увірував, що народився Божий син.

А євреї, як один, у нього не повірили. Бо ж усі вони були обрізані й чудово розуміли підстави незвичайного факту.

Бо яка б ще інша причина, що вони того младенця не визнали?

Усю сьо

(Продовження "Он до го")

Ніхто на Гідропаркові й гадки не мав, що десь, колись, у далекій країні, старий тесля не зміг позбавити дівочтва своєї молодої обранки. Й не вигадав нічого кращого, як порушити його ізсередини, за допомогою пологів. Тут сяяло сонечко, яке колись у цього, тутешнього народу було Богом. Ще геть недавно це плем'я навесні, коли з'являлися з-під землі перші пагінці, йшло на ниви, де й злягалось, окроплюючи майбутні колосочки своїм сім'ям, аби вродився, ні, не Месія, а хліб. Який у цих людей також колись був Богом.

Із річки вийшов молодик, посмоктуючи порожню люльку, Ігор, потім із води цийшло дуже багато дівчаток, із ріки, яка теж текла споконвіку.

Все, окрім правди

це коли доля дужча, аніж талан. Тобто історія про те, як чоловік почав і як він же покинув пити, бо доля — од неї, якщо між нею й океан проляже — не врятує; а швидше навпаки, бо він може бути мілкіший за якийсь райцентрівський наш струмок. Це коли йдеться про справжню, а не яку іншу.

— От що само гламне, коли людину реабілітують? — питав мене один дуже інвалідний чоловік. Такий, що я навіть засумнівався, чи він чорнобилець. Як він міг без ніг бути ліквідатором? Туди підбирали лише найздоровіших чоловіків.

— Ліки, — відповів я, щоби він од мене швидше відчепився, бо летіти ще цілий океан. Атлантичний такий, і треба ж, щоб я втрапив поруч з цим — я навіть не став гадати, через який блат він потрапив у літак.

— Не, — засміявся він багатозначно. — Ліків і в нас навалом. Гламне, це щоб баби. По-перше, щоб ти про них все время думав. А во-вторых, щоб і не тільки. Щоб вони й случалися. Бо як не — це, то чого ж про них думацьця буде? Воно ж не ж дурне, — він показав на скроню, — щоби вхолосту мечтать. Ти мене пойняв?

Я щосили не дивився на те місце, де в нього мусили бути ноги — їх досконало не було, так, що він раніше міг працювати лише на залізниці. Чи була в Чорнобилі залізниця? Не бачив і разу.

— Де ж їх брати? — запитав я обережно, бо ніколи не був безногим.

— Валом! — зрадів він. — На Кубі, — миттю зашепотів він, бо ми туди летіли, — за долар? За один долар там таке вони виделують. Бо вони долара з тисяча див'ясот підісят сьомого року не бачили.

Він підвів пальця, який символізував долара, або ще щось інше, те, чого він мені ще не розповів — він мав пенсію в їх зо дванадцять і, нарешті був з ними щасливий, — тому, що літак невблаганно ніс його туди, де доля посміхається. Тобто в минуле, в соціалізм, якого в нас вже не було, туди, де валюта вартувала. Щоби не слухати усього,

чого не знає лише той, хто уперше туди летить, я підвівся в салон, перевірити дітей.

Особливо одного тут такого, губатенького — він давно не катався на своїх роликах і я переживав, що він цього не переживе. Слава Богу, перепад тиску виявився дужчим навіть за нього. Й усі інші приголомшено тетеріли, я подякував стратосфері, знаючи, як важко їм сидіти, бо всі були з ногами. Аж занадто, такими, що я потроху починав сумніватися, чи є тут хоч однеєнький з чорнобильської зони. Один, я, принаймні, був, тому не любив базікання про жінок, бо треба було женитися до вибуху. А після? Щоби твоя дитина потім ніколи не потрапила на літак, який законно має везти її якнайдалі од твого дурнуватого тата?

— Ти представ, коли ти її роздягаєш, то наче мандаринку, — прокинувся безногий.

— При чому тут мандаринка?

— Кожа в неї така, ясно? От ни вірить. А я на Кубі вже раз був, і я тобі кажу.

Реабілітований ще довго розповідав, накручуючи себе, чого вартий долар, а я прикинувся, наче задрімав, так вдало, що мало не проспав приземлення; з безногим калікою навіть не попрощався.

Куба нас лікувала цитрусовими, яких посадили ще до перевороту. Тварини так довго не живуть, тому м'яса не давали — було дуже багато музеїв бойової та політичної слави. Весь час хотілося купатись — а цього було, скільки хоч. Та в самій Гавані ніхто не плавав.

— Клятий Батіста, — пояснив гід, озираючись. — Це він розстрілював революціонерів он там, — тицьнув пальцем на острів-фортецю навпроти Сен-Сімона.

— І в честь загиблих революціонерів ніхто не плаває?

— Ні, просто тіла кидали в море й акули звикли. Дуже звикли.

Мені навіть здалося, що ген під морськими бастіонами з хвиль витикаються хижі пащі. Тут я почав рахувати, але без калькулятора не зміг — скільки це років пройшло од часів Батісти. Невже акули мають таку довгу пам'ять? Однаково, на пляжах не було й душі, лише ліниво ототожнювалося сонце.

Цілюще повітря робило своє діло й от вночі нас розбудила облава. Слава Богу, кубинські міліціонери не знали, скільки в мене дітей і тому хутко подалися прочісувати далі. А все цей клятий сон, він просто напосівся на мене, од'їхавши од нуклеїдів за океан. Що я, окрім нього, нічого не міг робити, до такої міри, що навіть в знайомих мулаток надія змінилася на неприховану зневагу. Однак вони ще майоріли очима; особливо Кончіта, бо вона не була в курортнім штаті, а так. Особливо вночі, не кажучи про вдень. Навіть місцеві, які мали фієсту, дивувалися. Звідкіля їм було знати, що мій організм уперше не знає страху? Що він бачить, наприклад, воду — бере і п'є її. Просто з крану — не тіпаючись, що не фільтровану. Або, лягаючи спати, він не думає, з якого боку сьогодні віяв вітер; не турбується ні про куряву, ні пилюку, й засинає, як убитий. А мої діти — їм геть не" спиться. Так, що потягнуло на нічні вилазки, а тут, як на зло, повнісінько революційних музеїв, і хтось нашептав, що там, окрім слави, є ще й зброя, її вони не знайшли, зате один з ідіотів вцупив чорного берета. З кокардою такого.

Все узбережжя піднялося по тривозі, бо то виявився берет Че Гевари —

революціонера такого, що гід тепер нас просто замучив:

— А чи знаєте ви, що Че Гевара усю тактику перейняв у бандерівців?

Я насилу отетерів. Бо досі не був певен, чи реабілітували в нас, там, за океаном, Бандеру. Звідкіля ж Хоакін знає тут, що його вже дозволили? Ну, гаразд, а звідкіля того міг знати товариш Че? Й де він міг засвоїти тактику? Адже Бандеру вбито комуністами саме, коли повсталася Куба. Й перемогла вона рівнісінько на його день народження.

— Яку тактику? — мружився я, наче від сонця.

— І конспіративну, і бойову. Він в "Щоденнику революціонера" про це писав. Ви хіба цим не цікавитесь?

Он воно як. Радіаційного страху тут я позбувся, щоби повернувся комуністичний. Це ж страшно подумати, що буде крадієві того злочасного берета, якого, виявляється, славетний Че подарував Кубі, їдучи піднімати на повстання далеку Венесуелу. Дивно, чому він одразу там і проколовся? Разом з коханою? Чому там бандерівська тактика не порятувала? А міліція знову трусила квартал за кварталом, так, що мої юні реабілітанти принесли мені чорну реліквію.

— Однесіть його їм, скажіть, що ми не знали, — шепотів вислогубенький, — до нього вже дійшло місцеве гасло "Соціалізм — або смерть". Той, у якого було з-поміж нас найбільше доларів; це, бач, в Києві батьки купили найдорожчі ролики, й аж на Кубі він вирішив: чорний берет, понтовий такий, дуже пасуватиме до них — а особливо розмови про те, де він його взяв.

— Значить так, — наказав я їм, — ніяких розмов тут про Че Гевару. Й про Бандеру, ясно?

— А то що?

— А то Куби більше не побачите, — давив я слова.

Вони обурилися:

— Чому?

— Бо й України теж, — вибовкнув я.

Й одразу подався в улюблений пальмовий гайок, де любив по обіді придавити муху. А тепер "з позиції лежачи" всю фієсту довбати ножичком глину, таку ж тверду, як глузд моїх дітлахів — і все це удаючи, буцім сплю, бо гід тричі сунув носа. Кончіта на пляжі, забачивши його, зібрала манатки. Я нігтиками позбирав між травинок зайву глину. Потім у поліетиленовому кулькові поховав святиню, затоптав дерном, зайвий ґрунт виніс в плавках до моря, де й розводнив.

А вже заснути не міг — бо щоразу верзлося, як мене тягнуть до Сен-Сімона й, навіть не достреливши, живцем кидають униз до моря, просто в роззявлені пащі тренованих акул.

— Ви уявляєте, — наполягав Хоакін, — товариш Че дуже хворів, виявляється, на ревматизм. І от, незважаючи на це, він приховав це од друзів і однак поїхав у Венесуелу, щоб виконати свій обов'язок до кінця. Уявляєте? Хто б то міг подумати, що тут знайдуться такі, що зазіхнуть на його уславленого берета?

Отут і почалось, — мені, хоч сон минувся назавжди, було не до мулаточок з

Кончітою. А лише до Хоакіна, який, коли розмовляв зі мною, то, принаймні, не з моїми дітьми; на яких почали вже позирати віднаджені мною молодиці. Це було-таки набагато безпечніше, бо жодна не володіла російською мовою, як от гід:

— Ви не повірите, але вже трьох схапали.

— Яких трьох? — не профільтрував я.

— Ну, хто зазіхнув на святе. Але вони виявилися хитрими й не хочуть повертати назад. Уявляєте? Хотіли підсунути органам іншого берета, схожого. Але експерти хутко виявили підробку. Й тепер ведеться велика робота на узбережжі по виявленню спільників. Що з вами? У вас лице змінилося?

— Та ні, Хоакіне. Просто я подумав: а де тут продається найдешевший ром?

— До чого тут ром? — подивувався він.

— Ваше повітря й вода роблять чудо. От я й подумав, що місцеве спиртне, зроблене зі славнозвісної цілющої цукрової тростини також мусить добряче виводити нуклеїди. Чи не так?

Певно, через спеку я набрався так, що геть не бачив навіть гіда, не те, що Кубу.

Як вони тут хилять лікери? У них же повітря, хоч на колір схоже, однак ще липкіше. Правда не за самогона, якого, я мав підозру, контрабандно женуть на Гаїті. Бо, а це напевне, сквашують потом рабської праці. Особливо мохіто, бо його сквашують гілочкою м'яти. Тому я завчив лише одну кубинську фразу: "Май мохіто ін Бодеріта, май дайкірі ін Флорідіта". Так і не визнавши, що вона навпаки, американська — що перепив навіть місцевих, а вони в цім ділі від українців нічим не відрізняються. Так, що перестав боятися міліції.

Й навіть по ній зупинитися не мав снаги, — що й діти мої принишкли. Отямився я трохи вже над Атлантикою, бо там не було Гаїті. А був літак. Наш, вітчизняний такий. Перерахував — усі реабілітовані на місці.

— Не пов'язали, — поділився я з стюардесами радістю, й щосили втратив свідомість.

Доти, доки. Бо хтось настукав і мене шмонали до останнього рубчика, але окрім нього нічого й не знайшли. Це так подивувало митників, що вони прошмонали й стюардес.

Певно, недаремно кажуть, що алкоголь виводить, — не лише радіацію, бо є речі, отруйніші за неї. Це на мене так несподівано й міцно вплинуло, що навіть на місці постійної роботи моє чорнобильське минуле не порятувало — як приїхав, то швидко викинули з роботи — найцікавіше, що я про неї забув умить — така тоді в нас горілка була дешевша сама за себе, що навіть імпортна — за вітчизняну. Що навіть за закуску.

От як на Гаїті — рай земний, якби не люди — вони скрізь є й кожен цим хоче поділитися з тобою. Але ти хитрий і ділишся лише подільним, тобто чим завгодно іншим. На трьох, на двох. Особливо на одного — сам на себе ділишся, ділишся, а сорти нові весь час з'являються, що вже не до сортів, бо почали колотити їх, хто хотів і з чого хотів. Правда, часто було не до дегустації, так, що навіть лосьйон й одеколон одійшли в минуле, як оте майбутнє, яким жили — хто в це повірить? — замість теперішнього; не

кажучи про сьогоднішнє — воно враз осиротіло од цього й не знало, за що зачепитися. Перекинутий світ! Бо тривати ж треба було, а от як? Отож те минуле у вигляді майбутнього продовжувало убивати тих ліквідаторів, чиї діти не могли летіти. Через Атлантику, бо лише по той кінець світу збереглося трохи його того, чим ми їх запліднили, а самі взяли й розпліднилися — от тамечки з'явилася нагода розквитатися собою, й не лише собою, а й дітьми, які були винні лише тим, що вразилися радіаційно.

Й загинути за людину, хто поніс революційне запліднення в далеку Венесуелу, а надто в гори її, які теж могли бути раєм, якби лише йому дозволили там дозволитися. А щоби ні — тому почали в тих горах заплідники ловити й неволити селян, силоміць некрутуючи в сперматозоїди у якості заручників — там, в горах, їм силоміць давали в руки те, чого найбільше боїться рай — зброю, змушуючи з неї користуватися. І от там, де це було робити важче, а саме у гірській річці до колін, у пояс, по груди, коли вода їх усіх тримала, а не вони автомати — там їх усіх і побито з засідки. Й лише для того, аби хоч не ті, кому б це належало, а таки подолали Атлантику й потрапили до потенційного раю, щоби зникнути в нім назавжди лише за те, що торкнулися того плоду пізнання у вигляді чорного берета з кокардою.

Що отямився я аж під дорогою. Під Глевахою? Вінницею? Козятином? Слава Богу, вдалося досконало відірватися від географії, принаймні хоча б у межах України, але! Коли я не побачив над собою неба, то кволо подумав про ніч. Однак день чаївся в річечці й я мляво зметикував, що ночував під мостом; таким же анонімним, яким в ту мить був Фастів імені Мотовилівки. Що навіть авто не котилися ним, запилюженим ізсередини, де випадковою билинкою виявився і я, страшенно з того втішившись. Себто протверезівши якоюсь частиною себе, тобто спершу правим оком. А коли розвиднілося остаточно, то роздивився чарівно тихим плином, який сотався сам собою так, що не вгадаєш, у який бік. Тієї чи цієї миті він є потоймиттевим. Доки він не вплив ув обидві зіниці. Які, нарешті, не були ниць; за якими десь мусив бути і я, якби не течія нечутних напрямків — яка відображала досконало, що й не вгадаєш, по який бік вона, а по який ти. Й нарешті виливаєшся, а не навпаки. Я сидів на березі, зненацька тверезий.

— Да, день сьоні буде такий, що да, — почув я приємні слова.

Під опорою сидів такий же чоловік. Бо поруч нього на бетоні стояла надпита пляшка, не знаю, чи прозорістю вона могла позмагатися з річечковою. Тут важко сказати, бо в цій не було течії, бодай прихованої. Мені враз стало легше, як буває з кожним, хто напередодні істини. Якої?

Я не встиг на неї налагодитися, бо чоловік вийняв пластикову скляночку, одноразову таку, яка вже кілька раз була багаторазовою. Хлюпнув туди, зважив, додав ще й підсунув мені — це взаєморозуміння піднесло мене вище й над похмілля, якого я проковтнув разом з горілкою. Й подивувався, що вона не з цукрової тростини, а навпаки: наша, майже призабута бурячиха увійшла в світанкову реальність ностальгічніше за неї.

Добродій загадково вийняв з кишені зеленої цибулі, вправно обскуб і тицьнув мені. Який ще прислухався до результатів, бо ті щойно почалися — там швидко розвиднілося

також.

— Да, — сказав я замість "здрастуйте" або "спасибі". А вдихнув кілька разів, щоби пришвидшити ранок і позмагатися з ним оновленістю.

— Чувак, а ти шпіліндрикнути хочеш?

Я вкляк разом з ранком. Од вітчизняної простоти, яка могла би позмагатися з цією річечкою. Я озирнувся незайманістю. Вона ще творилася, сотаючись, пронизуючи.

— Так, згоден.

Він весело свиснув за підпору:

— Олько!

Так же хутко там з'явилася дівоча постать. Проти сонця вона здалася дитиною, підбігла, спритненько сіла поруч. Така би швидкість подивувала, коли б я не додивився, що Оля калічка. Вона випромінювала на всі боки своє зображення.

— Знакомся, — сказав він, — це моя сестра. Ви шпіліндрикайтесь, а я не буду вам мішати.

Я, як сидів спершись, так земля крізь долоні увійшла в мене своєю збагненністю — тобто світ мені відкрився умить, без отих нескінченних послідовних дій задля його пізнання. Які приводять до чого завгодно іншого — а не того простого, коли сестра-Оля просто й швидко робила так, що мені лише довелося спертися з долонь на лікті, та й того. Лише потім я почув над нами кроки — це брат походжав мостицями. Доки не зупинився:

— Вуже? — наголосивши останній склад, запитав. Заторохтів згори, потім загупотів бетоном, далі прилопотів берегом. — Е-ех! — Скуйовдив їй зачіску. Очі в неї були завбільшки з воду.

Одкинувшись горілиць, я побачив під мостом й велосипеда. Бо Оля похапливими пальчиками своїми одторочила з нього авоську, принесла, розстелила газетчину; доки вона поралася-нарізала, я дивився на міст ізнизу — й дивувався, що навіть він такий нездатен застувати небо. Патріархальну тишу порушувало лише наше хрумкання огірків та плюскіт маленьких грайливих рибок, які, бавлячися, вистрибували з поверхні, помилуватися на нас таких.

— То що ж ето я? — аж коли брат згадав про плящину. Бо мені було аж до болю незручно про неї. — Ну, ще одненьку, бо тобі ж треба пройти й ще одну ручку, — верховодив він голосно.

Оля схвально засміялася. Вона почала не мовчати, але не знала, про що. Я хотів казати ротом, але побачивши поруч нього зацвигану багаторазовістю пластикову скляночку, не став.

— Ну, я ето, а ви ето, — підвівся він йти на міст. На мого погляда він не зважив, твердо додавши: — Бо нам надьожно нужен рибеонок, — однаковим голосом сказав брат.

Щоби не зрадити цю простоту, я заплющив очі й принишк спиною до цілющої землі. Оля виявилася вправнішою, аніж уперше. А я, коли вдруге. Мене навіть не смішили ноги брата, коли він, стомившись походжати, сів на міст і звисив їх до нас,

подригуючи.

Харчі, прості такі, райцентрівські, приємно входили у слизову оболонку. Їй вона вдячно готувалася до третьої склянки, але натомість почула:

— Ну, браток, ти делай опять, а потім получиш, — продекламував він і красномовно поніс бурячиху нагору. Я ж засумнівався не в їй, а в собі:

— Скільки можна?

— Стіко, скіко нада, — була відповідь. — Бо це таке діло, що постійне, потребує привички, зятьок.

— Що? — недочув я нарешті. Так, що звівся на долоні.

— То, що міні з сестрой нужен крепкий супруг, а не який. Так що ти зразу привикай, триніруйся.

Вмить світ зачинився. Довоєнним мостом. Який міг, правда, бути й набагато старшим, адже подекуди був зі зопрілого дерева. Я зиркнув ліворуч, праворуч — але куди ти втечеш, коли вони, брат і сестра, на велосипеді? Їй ноги мені стали непевні, бо й напрямки були тут геть неznані. Оля безтямніла ротом. Чудоподібні її очі теж. Непрофільтровані. Я підвівся швидше, аніж вона розстігнула на мені ремінь. Стояла, застуючи протилежний шлях до втечі.

— Ти шо ето? — непідробно щиро дивувався брат. — Сядь і сиди, хочеш, кушай, хочеш — нет.

Він зичливо показав пляшечку, пестячи її пальцями — вони виявилися незграбними для цього, як би з ковалеві завгрубшки. Тут я лише додивився, з ким маю справу: такий задля рідної сестри зробить усе, аби надолужити їй долю. Бачачи, що я не виконую, він зробив погрозливого крока.

А я зробив свого — скочив у річку — запірнув зопалу так добряче, що почув лише кінець фрази:

— твою мать!

Він квапився рятувати нову сім'ю, рятувати рід, але не осквернив воду своїми штаньми. Доки скидав, я занурився ще, штовхнувшись дна, випірнув вінобіч. Коваль подивувався, не побачивши зятя там, де сам шубовснув. Певно, в цій місцині не було водяної традиції гратися в "жука", або вона була надто послаблена за останні часи. Де перемагає не сила, а хитрість обирати щоразу несподіваного керунка. Він не ладен осягнути, що штовхатися од твердого в такій грі продуктивніше, й чесно гріб руками, покладаючись на справедливість.

А я — на те, щоб він стомився раніш, аніж збагне суть гри — його вражало, що відстань між нами, аби зникнути, щоразу зростає; бо я, дурячи його, чесно до останньої миті не знав, у який бік рвонуся. Їй тут, вихопившись, я, одкинувши воду з очей, узрів проти них Ольгу. Вона розпачливо стояла край берега. Їй лише горб заважав їй кинутись. Я роззявив якомога рота. Так, аж вона вирішила, наче скажу. Їй навіть вирішила, що. Однак, аби увібрати щобільше повітря й запірнути понад самим дном.

Вихопився я аж до поясу. Їй геть не подивувався, що замість мосту наді мною височить Сен-Сімон. Так поруч, що вдалося розгледіти — мури його старовинні були

геть подзьобані свіжими кулями. Однак не вони лякали. Тому я, знаючи: не слід робити коливань, тамуючись, посунув од бастіонів. Деякий час мені вдалося дурити тренованих акул, однак вони були позбавлені глузду, а безомильні рефлексії їм вірно вказували, як-то гратися в "жука". Тому, не криючись, я урвав батерфляєм до берега. Чемпіонка з-поміж них завиграшки скоротила дистанцію — одна біда, що я був непрострелений і цупко тримався поверхні. Тому потвора, перш ніж роззявити пащу, мусила перекинутися нею, аби вчепитися знизу, й засвітила маневра — тому я встиг ногами штовхнутися мілкого дна й вистрибнути вгору з води. Якою, пінячись, профурчали ошкірені ікла, вони ляснули, не повіривши інстинктові, що порожні. Провалившись знову в хвилі, я хутко здобув ногами дно-опору й штурхнув її — й не одні щелепи невхопно прошкварчали поверхнею. Отак, стрибком по стрибкові я вихилявся, доки побіг по мілкому. Це не зупинило хижаків. Вони дерлися на залюднений пляж, але я не озирався, чуючи, що ті по твердому втратили швидкість.

Я одхекався швидше, аніж зорієнтувався. Ну так, оно дахи санаторію, онде дитячий спортмайданчик. А ось і улюблений пальмовий гайок, де я так полюбляв придавити комара в мертву годину. Я вичовпав туди, аби невборонно долучитися знов до цього праведного, вкрай потрібного тепер діла. Однак мало не впав на двійко, які саме кохалися під моїм кущем. Вони обурено припинили, а я, мов дурень, витріщався на це. Тому що узрів Кончіту. Добродія ж, позаяк він не лежав горілиць, не впізнав, надто виявився мізерним. Омріяна мулатка запнулася ковдрою, щойно він зіскочив з неї.

Отут мені хміль вивітрився остаточно — те, чого не змогли навіть зробити перегони з рибами-людожерами. Бо постать чоловіка виявилася ще химернішою — він дибав до алеї, і я не міг одірватися поглядом від дива: замість голови він мав досконалі й непідробно дебели геніталії. Побільшені ще й цілковитою відсутністю плечей. Ці розміри можна би пояснити й перерваною ерекцією, а ще й карликовим, на відміну від прутня, зростом його носія. Я ще раз протер очі — але марево не впинилося: замість голови теліпалося щось геть протилежне. Аби освіжити глузд, я перевів погляда нижче — якщо в нього така голова, то що має бути ж між ногами?

Там виявилось лице. Червоне чи то од люті, чи то — невдоволення. А може, від того, що йому було затісно межи худих, однак добряче волохатих кінцівок. Й невідомо, що кому більше заважало йти. Це треба було пропірнути пів-світу, рятуючи тям, щоби наштовхнутися нею на феномена, здатного похитнути її остаточно. Я пересунув очі, рятуючи їх, на Кончіту. Та вправно зібрала плаття, й, обурено струснувши гривую, рушила в протилежний бік. Я безпорадно знову втупився в коханця, аби досягнути. Зрадили його гомілки. Спершу мені здалося, що вони, як у мавпи — замість ступнів вони мали долоньки.

— "Боже милий, — сахнувся я, — до чого самотність здатна довести гарну жінку, що вона кидається вже й під брата нашого меншого", — подумав я про примата, тобто про мавпу.

Й щосили втупився, аби пересвідчитися. Однак одразу ж постала й перекинута істина: волохатий добродій той був геть не орангутаном. Просто калікою безногим. З

досконало відтятими ногам'и, аж по саме нікуди. А-таки дядьком. Тому він, потривожений, мусів хутко перекидатися догори, й на своїх білих руках простувати геть. На руках по землі, маючи межі них власну голову, а не навпаки. Я милувався ним, доки він, акробатуючи, не зник в роздягальні.

— Кончіто! — кричав я доти, доки не додивився, що пляж порожнісінький.

З докуки я тупнув в нього ногою. А потім кинувся під пальму, нігтями розгріб рушену глину. Викопавши пластикового кулька, вихопив звідтам за кокарду чорного берета. Обтрусивши, поніс його до хвиль. І пожбурих акул. Ті враз накинулися, наче споконвіку чекали, подерли й заковтнули.

Кроки по склу

Відлуння кроків було голоснішим за них. Так буває лише в Києві, коли старе життя завмерло, а нове не народилося, це тих півгодини, коли ні таксі не зловиш, ні повії. Коли бомжі та злодії засинають на яку часинку, знеможені, й припиняються навіть виклики "швидкої допомоги" — так ця мить змагає. Розпруження — ось як вона називається в закомплексованому місті; що навіть спекулянти зі своїми кіосками та ба навіть початківці-транссексуали натовклися й попадали, аби за годинку почати все спочатку.

От тоді-то й приємно плодити свої відображення у вітринах, які множилися купніше, аніж луна від закаблуків, отут ти й можеш помилуватися віддзеркаленнями себе на численних звабах, яких ти зроду не матимеш. Однак і вони тобою не володітимуть ніколи. Лише мить взаємного відбиття, ілюзія спілки добробуту з романтикою, спілки, якої зась навіть тим, хто її власник.

Оно, наприклад, автосалон, де навіть його директор не здатен придбати тамтешнього авта. Але якщо примудритися, то взирати у лімузинових шибках кільканадцятро себе, немов ти там не лише сидиш, а й посідаєш.

Зажурений променад відображень тривав доти, доки моє видиме відбиття не щезло мені з-перед очей.

— Ото вже винайшли скло! — зрадів я з іноземної вибаганки, — що й не вилискує навіть. Поляризоване воно чи що?

То була ювелірна крамниця, звісна річ, що їй потрібна така вітрина, аби з-за неї вироби краще зблискували, вона мала такого поверхневого просвітлення, що коли я підніс долоню упритул попестити, дотику не відбулося.

— Оце техніка... — похвалив я її пучками пальців, проте й вони просоталися склом дематеріально. Тут я й завважив, що виробів на підвіконні занадто забагато — себто все скло, збите на скалки, купчилося там. І доказом побиття його на підлозі там, усередині, помаранчовіли двійко цеглин, які й виважили вітрину.

Я озирнувся. На мене уважно примружилися лише мої відбиття із не повибиваних ще вітрин.

— Кепські це свідки, — зрадів я на них.

Часина, коли відлуння кроків дужчі од них самих, тим і зручна, що почуєш їх раніше, аніж надійде самовидець — із тими думками я й переступив до крамниці.

Скло хрумкотіло попід підборами і втамовувало — адже відбитків за ним вони не лишать. В кожному розгепаному прилавкові також лишалося по цеглині — а окрім них — багацько цікавого такого, чого грабіжники за поспіхом не прихопили; ось, наприклад, чудова діадема із таких дебелих діамантів, що навіть скидалася на підробку. Рука чомусь не проковзнулася ними, а твердо торкнулася коштовностей.

— Не дурій, — сказав до неї внутрішній голос.

— Іди к бісу, — відповіла вона.

Логіка в неї була проста — коли вона вже залишила на гранях відбитки пальців, то яка різниця — забрав ти річ чи ні? Тицьнувши хапкома діадему до кишені, я вийшов на тротуара.

Анікого, бо й я, й мої віддзеркалення мовчали. На випорожненій геть вулиці, де навіть ані транссексуалопочатківця, який...

Я хутко переступив назад, бо перед тим крайкома зафіксував у сусідньому прилавкові кілька бранзолетів. Платиновеньких таких, із смарагдиками, дорожчими за будь-якого автомобіля в салоні навпротишньому; увійшов, наче до себе додому, хапнув тих лімузинів цілу купу, струсив, вибив скляного пилу з них і кинув за пазуху.

Мить — і стояв надворі. Оглядаючи себе в полірованих, помитих поверхнях. Крізь полисковане повітря, ніжне до позаматеріальності, одпружене, без біополів. Отих, які йменуються, наприклад, словом "глузд".

— Не ходи туди більш! — наказав внутрішній голос інтонаціями моєї пружини, вона вже давно була там, особливо, коли треба було зробити слухне зауваження. Отут вона й припустилася помилки, бо за слухність їй правила образа. Я притишив свого зовнішнього голоса до рівня внутрішнього:

— Хто плакався, що я квіти перестав носити? А та пляшка шампанського, якої я не поставив на Новий рік? Га? — уперто відповів я.

Бо побачив майбутнього її дня народження, коли я одягаю на її приголомшену шию діамантового намиста з семи низок — саме отих, які лежать поруч розтрощеного касового апарата.

Я скочив досередини й прихопив до тих низок чималої жмені сережок. Аби стачило ще й на восьме березня. Нерви луснули лунко, і я, хутко вискочивши, не збиваючи відлунь, подався геть.

Пройшовши десять кроків, я замалим не спіткнувся. Об думку, що треба бути повним ідіотом.

— Адже сигналізацію там відімкнуто, — осяйнув здогад.

Справді, якби "ювелірку" взяли за хвилину до мене, вже* там було б повнісінько ментів. Й не чути порожнісінькими кам'яними джунглями, аби щось їхало.

Тепер я діяв без поспіху, одбираючи найцінніше, платини не брав, оскільки легко міг сплутати її зі сріблом, чи, гірше, з мельхіором, не кажучи про нейзильбера. Жаль,

що вранішні романтики не носять мішків. Набравши й у штани, я вискочив, аби набрати свіжого повітря, бо крамничне, здавалося, геть просотане тонюнькими скляними скалками, які пекли горло.

Неначе спогад про колишню убогість.

Одійшовши чимало, я наштрикнувся поглядом на розгадку. Поруч, у бічному завулкові, стовбичила дерев'яна естрада, уквітчана саморобними квітами, як буває, коли виступає саморобний рок-ансамбль. Або фольклорний, і збирають глядача на шармака послухати. Або духовий.

— Ясно, — буркнув я уголос, аби внутрішній не встиг першим. — Коли тут гурт лабав, грабіжники, виждавши крещендо, брязнули цеглинами у вітрину.

Я хутко йшов назад, біжучи, бачачи, як під неоковирні, однак гучні ритми, злодії б'ють прилавки, хапаючи добра, скільки є нервів. Звісно, вже ніколи тут, на цій вулиці, не лабатиме самодіяльність, бо той, хто підмикав струм до гірлянд та підсилювачів, цей умілець і вирубав сигналізацію в крамниці.

— Стій! — пролунало за спиною, що я заляк на півнозі. Голос був жіночий, проте не жінчин. Так звучала лише Наталка.

— Не жартуй так, — почув я власного, який бринів холодним потом по спині. — Ти хочеш, щоб Кіндрат ухопив мене тут, на порозі? Із кишнями, набитими скарбами? Ні, я краще здохну там, усередині. Ти, Наталко, сумлінно не докоряла мені за злидні, за неподаровані квіти. Це ти купувала мені їх на річницю нашого кохання. А ту запальничку, яку ти подарувала мені на День армії? Та щоб я та не обсипав тебе каблучками?!

Бо примітив їх там, дрібних, цілу виставку. Стенда було розколото, я витягнув уламки й добрав тих перстеньків на десяток Наталок. А тоді вигріб і всі інші.

Одбігши од крамнички, я товк себе роковими ритмами:

— Все! Досить! Інаф! Годі! — у лад крокам, аби вони несли хутчій, непідвладні. Проте вони уперто завертали мене назад.

Це тому, що ліва нога в кожної людини на сантиметра куціша за праву. Отже, заблукавши в лісі (або в пустелі), чоловік неодмінно повертається туди, звідкіля почав.

"Нечистий водить!" — Полохається він і починає все спочатку, не знаючи про власні анатомічні особливості.

Місто спало.

Щохвилини ладне прокинутися, в ньому кожен талан чатував на іншого, аби жоден не випередив бодай на півкорпуса.

— Нехай навіть посадять! — сказав нарешті я своїм голосом.

Бо, лізучи туди досередини, мене турбувала не ця дрібниця. Бентежила проблема ширша: а куди, в біса, понабивати все те, що не влазить уже ні до кишень, ні за пазуху?

Голяк

Неможливо ступити в ліс, коли він нічний, байдуже, що поруч із вулицями. Це як переступити поріг чужого літоб'єднання, де кожен оцінює тебе наперед твоїх творів.

— Ти якої орієнтації? — несподівано запитала одна куцострижена.

— Віршованої, — відказала Настя.

— Годі базарить, — увірвала та. — Ти лесбійка?

— Ні.

— Чому?

Настя трохи подумала:

— А якби я сказала "так", то ти б також запитала: "чому"?

Присутні потамували посмішки, так, що незрозуміло, з кого, однак, принаймні, короткострижена одсунулась, наче й не намагалася нав'язати розмову.

Далі були тексти:

"Чорні пасма безвиході чигали над..."

"Морок і пустка клубочилися по..."

"Йдуть нуклеїдові мжички. Довгі мокрі пасма..."

Або:

"Агнесс інкармовано сахнулася, побачивши серед Кола Причетних ще й Другого Координатора з Третього рівня Кармінної Мантри".

До Настиних віршів черга не дійшла. Дасть Бог, це трапиться через Три Засідання Першого Кола Причетних. Про власну прозу Настя й не проходила, боючися, що це надто образить присутніх, адже її оповідання починалося геть не з:

"У чорних сутінках Безнадії шугали..."

Сором сказати, вона писала "з життя":

"ялинково сріблився ліс, ти суніці мені приніс".

Кожен, хто виступав, мав обов'язкову передмову, часом довшу за твір, де довго перелічувалися обставини, які спершу стояли на заваді написанню, а потім — про ті, які таки дозволили за допомогою кількох тут присутніх вивільнитися деміургічному діянню.

Настя споглядала двох надто таких. Бо її вразила шкіра, така, як у людини з темного тривалого підвалу чи досконалої теплиці — воскова, напрочуд прозора. Одному було ім'я Арчибальд, іншому — Річмонд. Бо епітелій їхній був з надто полірованої слонячої кістки. Звісно, тривале перебування у вежі зі слонового бивня позначилося на фактурах людської поверхні.

Деся аж на наступному Звиві Спіралі Дотичності Настя прозріла: досконалість шкіри митців належала найтоншому макіяжеві, який вражає, коли його накласти на надто юну дерму. Потім вона помітила, що ті, хлопчачої статі, весь час тримаються за ручки, багатозначно не спускаючи очей з Куцостриженої Ромейки, привселюдна пристрасть, розтаємниченість, додавали їм снаги; якісь куці спалахи чи спільної пристрасті, чи взаємних ревнощів проблискували між цією загадковою трійцею, і, а це безперечно, саме воно спонукало їх до натхнення. З якого вони скористаються не

зараз, на людях, а іншим разом, навернувшись теперішньою енергією до Спонтанійного Творення.

Було геть поночі, коли Настя опинилась на вулиці. Ще встигла добігти до метро, нервуючись, чи встигли на нього інші літератори. Вийшовши в рідному мікрорайоні, вона уперлась у споконвічну дилему: обходити, пустиря трасою, чи податися навпрошки ліском. Він її завше вабив, бо це був клаптик первісного лісу, якого давно викорчували новобудови.

"А чого? Оно крізь гілки світяться вікна. Тут же три кроки", — нарешті переконала вона себе й ступила в нього.

Ялинки пахтіли сосною. Рухаючись анахронічними новорічними пахощами, дівчина переконала себе, що вона в казці, бо пріла глиця повноцінним духом вступила в легені.

Навіть під одним деревом сиділа, зігнувшись, постать. Спершу Насті здалося, що там нікого нема, бо обрис той протинався вогником далекого вікна. Проте вмить вогник, забачивши дівчину, ворухнувся і вгас цигаркою. Так промовисто, що дівчині навіть дочулося, як та засичала.

Незнайомець ступив на стежку. Обое стояли мовчки, доки вона не здогадалася одірватися поглядом од очей навпроти; опуститися і впертися зіницями в лезо бритви. Досконале, адже воно було однієї фактури з місячним сяєвом.

Ступити назад дівчина не могла. Уперед? Очі поволі звикали до п'ятни, так, що можна було розгледіти татуювання на шиї подорожнього. Коли Настя заповнила біополями весь гайок, татуйований, бентежачись, промовив:

— Роздівайсь.

Письменниця безліч разів читала про пограбування, однак у цю мить не усвідомлювала, що саме воно відбувається. Тому, що остерігалась іншого сюжетного повороту, ім'я якому — убивство.

— Міне що, просить тебе? — прохрипів, хвилюючись, той.

Місячний зайчик стрибав Настею — бритва в татуйованих пальцях напружилася. Дівчина заходилася розщібати гудзики, подумки прощаючись з кожним.

— Не так бистро, — був наказ.

Уповільнивши пальці, Настя наважилася зиркнути улівобіч. І кинулася б у хащі, але збагнула, що бритва виявиться швидшою. Скинувши білизну, дівчина постала на стежці, одягнута лише в місячне срібло. Незнайомець зволікав, даючи нагоду їй навіть отямитися, лише дівчина не розуміла, навіщо. Зовнішність зіскочила з неї й пішла геть.

Запала глибока мовчанка, тихіша за ліс.

Несподівано нападник не по-чоловічому писнув і кинувся в хащі, там ще кілька разів оргастично зойкнув і затих.

Настя ще довго не вірила, доки не позбирала зором розкидані свої речі, потім — руками, почала стомлено одягатись. Тоді, зігнувшись, рушила далі стежкою, не чуючи медових млосних пахощів глици.

Вже дійшла кінця дерев, коли вперлася очима в того ж самого незнайомця. Він стояв суворий і татуйований, і місячні іскри одстрибували од його обрису. Стояв доти,

доки він чекав, щоб вона зиркнула на бритву.

— Давай роздівайсь, — затріпотів його шепіт. — І ето, розпусти косу.

Вона ще не почула наказу, а пальці вже самі побігли гудзиками. Автоматично виконавши все, лише неоковирні колготки опиралися, змусивши вдатися до усвідомлених порухів.

Стояла посеред лісу, й глиця, промережана холодним нічним світлом, тінями тинялася їй за плечима.

Той хотів підійти, але кроки його понесли навколо, очі не змогли випити місячну таку красу; що він несподівано верескнучи, кинувся напролом до кущів, і там, загарчавши, віддався насолоді швидше, аніж її здобув.

Настя стояла й дослухалася нічного неба, воно млоїло її зірочками й нічого не казало. Зітхнувши, почала покійно збирати одєжу. Перша думка, яка, нарешті, прорвалася до неї, була така:

"А, може, знову роздягне? Так і йти?"

Так оно вони, матеріальні, бетонові стіни крупнопанельок. Там ліхтарі, перекидаючись променями, вилискували на дротах.

Проїхало далеке таксі.

З машини вийшла загадкова трійця деміургів і зупинилася біля нічного кіоску. Де, незважаючи на пізній час, було геть недороге розливне пиво. П'ючи повільно, вони так само цмулили одне одного зором, тамуючи то щасливі усмішки, то кривдну гіркоту. Власні почування напрочуд мережилися таким самим на смак трунком, бо, змішаний на солоді, він, солонавий, був двоїстим. Й надавався до уповільненого ласування, утретє міняючися присмаком після вуст та піднебіння на язикові. Трійця неквапом змагалася поглядами, в кого вони багатозначніші, віддаючи зайву снагу напоеві. Короткострижена по-ромейському куцо вперлася поглядом в нічного кіоскера, доки той не отямився з дрімоти та не потупив очі.

Настя вже й озулася, рушила до рятівних стін. Ще трохи — і гуртожиток.

Коли із затінку підворотні рішуче відокремилася знайома кострубата постать. Перетнувши шлях, вона засвітила бритву. Потім, почекавши, доки відблиски її потрапили в зіниці дівчині, скомандувала:

— Так, ну, бистрінько. — несподівано шепіт його провалився на хрип, і, щоб притамувати, додав: — Я сказав, я довго не люблю павтарять: па-бистраму, ну?

— Я закричу, — відповіла Настя.

— Харашо, кричи, — зрадів той.

Настя зойкнула, як змогла. В ту ж мить кілька вікон, які ще світилися, подумавши, вгасли.

— Можит, ще покричиш? — насилу крізь хвилювання просміхнувся татуюваний. — Лучче ни тірай время. Бистро, я сказав!

Слава Богу, бо втретє вона повільно вже б не змогла. Потім вже стала, дивилася на нього.

"Якби в мене... було татуювання, я б не була голою", — несподівано промайнуло в

голові й змусило сахнутися тої думки, бо той, тримаючись за бритву, почав кружляти навколо неї. Раптом, збившись з півкроку, повискуючи, кинувся в браму, де й насолодно вщух.

Вона стояла й не наважувалася. Згодом збагнула підібрати з асфальту вбрання, й перебирати його пальцями, наче не своє.

Короткострижена Ромейка першою помітила крізь вітрину кіоску. Таке, що змогло би й подивувати Другий Рим: серединою вулиці крокувала голісінька дівчина. Тримала за спиною вузлика, що змушувало випинати вперед груди. Місячне світло змагалось з ліхтарняним крізь гілля унереальнити цю картину.

— "Веселково іскрився ліс, ти конвалій мені приніс"! — лунало.

Ромейка турнула своїх кавалерів. Од поштовху ті не похлинулись, але од побаченого. Того, що надто контрастувало з мікрорайонним буттям — горда хода й незалежність в очах — ось що могла протиставити йому юна письменниця.

— Та це ж... — почав поволі упізнавати її Арчибальд.

— Точно, — тицьнув до неї пивом той, якого звали ще Річмондом, — а на зачитці удавала іншу. Ну? А ти, — насилу повернув він зіниці в протилежний бік, до Ромейки, — а ти б отак — змогла?

Вона не захотіла тратити слова.

"Можна подумати, що ти б зміг", — був її погляд.

Усі троє крізь піну збагнули, що не здатні Переступити Межу. Так і лишилися стояти, приліпившись до пивного кіоску.

Литка

Все було добре, доки я не сів на діжку, яка сиділа на колесах. Я тоді сидів у селі і любив Люду Міщенко; вона була місцева, і тому про це нічого не знала — а я знав, бо якось побачив її вперше. Така вона, не така, ну, от ноги, дуже такі, м'язи такі сильні, великі, наче приклеєні зверху, а йде, навпаки, легко, що наче не по землі, а. Що наче не йде, а. І личко лагідне таке, коли йде. Не просто так, а до всього, дивиться так, наче вперше бачить, усе, окрім мене. От я й; бо побачив її вперше.

І ще вона була дуже розумною, бо приходила до крамниці в обідню перерву, щоб тоді потім менше стояти в черзі, бо черги довгі і розумні, і теж приходять в обід, щоб менше стояти.

От стоїмо ми, а я падаю. Бо ми разом, хоч між нами люди, але ми в ній одній, мовчки, але поруч — й досі пам'ятаю, що вона тоді купувала, кожен той раз пам'ятаю, бо вона купувала хлібину, а коли її тато був випивав, то приносила пляшку, порожню таку, здавала її на прийом, і тоді купувала сто грам льодяників. Кольорових, гарніших за брильянти, я хотів бути кожним з них і уявляв.

Вона отак одійде з черги, посміхнеться, а тоді пальчиками отак візьме одненьку цукерку, подивиться на сонце, а потім покладе до губок. І я як подумаю, як гарно йому

там, то мало не падаю; от якби я був ним, а не мною.

А тоді піде. І мене дивує, чому вся черга дивиться кудись, а не? Вона ж зі спини не бачить, і тоді можна вже на неї дивитися, скільки хоч, доки не заверне за трансформаторну будку; і, навіть коли заверне, можна ще скіки хоч заплющити очі та бачити, як вона йде далі, і як вийме ще одну цукерочку.

— Тобі чого?

— Що?..

— Стоїть воно, — несподівано перед очима виникає продавщиця. — Ти чого дивишся, ти кажи.

— Кирпич, — кажу я.

Наче сюди коли привозили іншого хліба — це ж не місто, де буває, скажімо, батон. Кирпич теж хороший, бо ми з бабусею його з'їдали разом з молоком, шкуринку бабуса всю одрізала й давала козі. Та нам з Людою Міщенко допомагала теж, так, щоб я щодня ходив в магазин, в ту милу чергу, бо траплялася й дуже довга і можна було стояти так довго.

Біда трапилася, коли я прийшов, а Люди нема.

— Що трапилося, — думаю я, — невже вона з батьком не встигла з'їсти хлібину? Ну, так, у них же нема кози, — мало не плачу.

Й тут позаду хтось став. Я одразу збагнув, що вона, бо нечутно ходила лише Люда Міщенко — й тихо стала позаду. Що я тричі падав би, якби не вона позаду. Добре, там був прилавок, цупкий такий, за якого можна триматися, скільки хочеш, якщо хочеш; і ніхто не помічає, бо стоїть собі хлопчик і держиться.

Так, що навіть може потроху скосити очі назад і побачити, що вона теж держиться.

Як ми тоді достояли, не знаю, добре, що люди нам про це нагадували, щоб ми не стояли.

Що вона мало не впустила льодяники. А я — хлібину. Ну, це не страшно, бабуса однак обріже її — а от льодянки було б жалко, бо пилюка така липуча.

Однак Люда подумала і не впала. А навіть пішла, спочатку повільно, а потім вже швидше; так, що я вирішив подумати: "Вона хоче озирнутися".

Тобто щосили хоче цього не зробити — доки вона не зайшла за трансформатора; а там, мабуть, вже й глянула назад.

І тут, слава Богу, побили горбатого Миню, бо він возив воду на поле. А ті, трактористи, отак покидають все й біжать пити. А тоді:

— Ти знову набирав на фермі? — запитає хтось.

— Нє, — скаже Миня.

— Ну як же "нє", коли "да", — скаже той і виплюне недопите. — Скільки раз тобі казати, щоб набирав із криниці. Ти шо, непоніметний?

— З криниці набирав, — буркоче горбатий Миня.

Буркотів, доки не нап'ється останній. І той скаже до перших:

— Нє, сука, таки з ферми вода.

Отак говорили, а тоді побили.

Вранці Миня прийшов і сів. Бо бабуса в мене була добра на все село. І мовчав, бо вона знала. Однак жаліла Миню й казала:

— Ну, кажи.

— Цей, той, — мнився Миня, — це саме, ну. Хай Колько воду на поле повезе. Я, цей, я, ну, з криниці її набрав, хай везе.

Бо Колько — це я, бо я не з села і мене не битимуть.

— От скажи, Миню, — зітхала бабуса, — а ти таки з криниці набрав? Чи на фермі?

— Я цей, я той, я з криниці, — буркотів Миня.

— Не на фермі? — зітхала бабуса.

Там в колодязі два роки тому втопилося теля, його витягли, але воду не любили.

— Два годи цей-той назад, ну, витягли, — сопів Миня, — а вони ще й досі б'юцьця.

— Так чого було з криниці не набрати? — дивувалася вона.

Миня довго совався на табуретці, однак бабуса свого доброго погляда не одводила. Нарешті ж зізнався:

— Бо це, ну, той, ну на фермі цепка коротша, ну.

Бабуса перехрестилася на куток, де давно, за інших епох, висіли образи:

"Ну, ясно, воно ж горбатеньке, як йому довгу цепку крутити?"

І слава Богу, бо Миня був сам не свій. Бо я був подумав, що він закохався в Люду Міщенко — бо хіба можна в когось іншу?

— Оце вода, — хвалили в полі, — так вода! Молодець Колько, не то, що той сука горбатий, — хвалили, ще не попивши й. Бо я був "городський", а Миня був навпаки.

Я їхав назад якомога повільніше. Бо:

"Оце б якби мене побачив хтось із міста".

Як я вмю кобилу поганяти; і віз у мене, і "бочка", а, головне, батіг. Що я кілька раз цвьохнув — дивуючись, як з того покірн тварина хутко прискорювалась, озираючись здивовано, шукаючи очима, наче звідкіля вдарено.

— От якби Люда Міщенко побачила! — холонуло мені од щастя.

А потім обмерзло, бо саме в магазині обід, і вона — там. І от я бачу: я під'їжджаю, всі дивляться, і вона. Бо всі ж, і їй можна, так, щоб не впасти. І от я зупиняю і підхожу без черги, бо я на роботі, а не; і я кажу:

— Сто п'ятдесят грамів, — кажу, ні, кажу: — двісті грамів ледіньців, — кажу. Ні, кажу: — триста!

І я беру потім, отак всідаюся на возі, отак виймаю батіг, отак цвьохкаю бравенько...

що упав на бричку, так кобила рвонула од мого удару, як ошпарена. Вона дивувалася:

"Адже батіг для того, щоби я його бачила, а не для того, щоб битись?" І згадувала свого горбатого Миню, який раніше ніколи-ніколи не наливав доверху важкої діжки.

Здалеку я побачив чергу, класну таку, аж до паркану; й кожен повернув голову до мене — бо їй, довгій, тут ні на що було дивитися. А мені було — тобто на небо, бо справжньому водовозу куди ще очі подіти?

От я під'їхав по-справжньому і так само сказав:

— Тпру!

І Люда там Міщенко стоїть і все це просто перед нею. Як я поволі, перш ніж злізти, намотую віжки, тоді батіжка.

І не побачив. Що кобила задерла хвоста і сказала звідтам:

— Т-пр-у!

Тобто не сказала, а зробила дуже гучно, і не "тпру", а просто "прррр". Чи вона конюшини переїла? Чи води перепила? Однак їй щось, певно, живота газами підперло — що коли вона "тпрукнула", то не я першим побачив себе — геть рябого од того — а черга. Я ж дотепер ніколи не бував рябий — тепер раптом став так, що й сорочка й штанці.

А спершу це побачила черга, а вона зазвучала сміхом; жоден не стримався. Реготали, бо я не сільський, а з міста.

Лише не Люда Міщенко. Вона, як завжди, була лагідна зором. Чи до себе, як і завжди? Чи посміхалася на нас з кобилою? Не знаю. Однак я побачив. Уперіщив батогом, і кобила, дурна, урвала аж через канаву, так, що викинула діжку; аякже, та була порожня.

Більше я до бабусі в село не їздив. Бо тепер бабуся стала дуже старенька, без кози, й приїздила сама до нас відпочивати.

І досі я люблю плацкарту. Бо там обов'язково багато людей, а не четверо, як у купе, ти їдеш, а люди міняються; от заходить жіночка. Що таке молода жіночка в поїзді? Це зовсім інша мандрівка, коли вона сідає навпроти. І раптом дивиться. Так, що ти перестаєш або починаєш у вікно — які там цікаві стовпи; а коли в очах од них намерехтіло, то переводиш на підлогу. Й бачиш там навпроти ноги. З надто досконалими м'язами. Такими, що лише вони можуть легко й нечутно торкатися землі, лише тоді наважуєшся глипнути — так, це вона.

Як я її одразу не пізнав, Люду Міщенко? Бо вона, як зайшла, так без лагідної посмішки — а напружилась, втупилася в мене, пригадуючи. Бо я тепер з борідкою, окуляри тепер на мені; ну й зачіска геть інша, ясно ж, епохи пройшли.

— Пробачте, — хотіла вона попросити газетку, але вмить передумала: — Ваше лице наче знайоме мені.

— Моє? — затулився я бородою й окулярами.

— Пробачте, — каже вона голосом Люди Міщенко.

Тепер я затулявся ще й густою червоною фарбою, доки вона не одкотилася мені з лиця.

— Воно так буває, що наче когось впізнаєш, у мене також раз було, коли я побачив у поїзді такого чоловіка, що як я сам.

Люда теж була на себе схожою, бо в неї нічого не лишилося від сільської дівчинки, вона взяла газетку, але я бачив, що не читала, а лише так вдихнула повітря й не одпускала його. Як тоді, коли ми стояли в одній на двох черзі.

— Ні, — дивилася вона в літери, — ні, не можу пригадати.

"І не треба, — радісно подумалось мені, — навіщо тобі пригадувати такого нещасного, нещаснішого навіть за горбатого Миню?" Який тоді більше, після кобили, на вулицю ні разу не вийшов, аж до самого од'їзду.

Прийшло щастя, я його побачив, як заново знайомлюся з Людою Міщенко, не кажучи, що отой, "рябий", то був я. Й ми отак починаємо переписуватися, ні, одразу зустрічатися, тоді, цей, той, ну, цей-той, одружуємося — живемо щасливо, в нас діти — все таке там, квартира і все таке.

— Ні, не можу пригадати, — шепотіла вона, навпроти, до газети.

Що я підвівся. Може ж чоловік встати? Як йому треба, бо він чоловік, покурити? Тут же тамбур недалеко, виходь собі й смали, скільки хочеш — а що ноги стали ватяні, хто тут помітить, якщо ти можеш собі йти й хапатися за полицки, скіко хочеш.

Лише коли я зачинився в туалеті, мені одлягло; од тих думок, а головне — життя, яке зараз почнеться. Це' — як пірнути. Треба лише кілька раз вдихнути й не забути видихнуть.

"Вона ніколи не пригадає".

Бо вона, я знаю, пам'ятає зовсім інше, а не те.

Тут гойднуло і я озирнувся, подивувало, що санточка тут оновлена.

"Після капремонту, чи що?" — Подивувався я на новісінького унітаза, несподіваного з нержавійки. "Так, життя потроху міняється", — дивився я на нього, бо він і злива мав якогось чудернацького, не як колишні тут. "Цікавий клапан", — устиг подумати я. Нахилився роздивитися конструкцію, натиснув на педаль.

Цієї миті вдарило інакше — колеса вилетіли з колії на моста, і вниз, межі шпал, вигулькнула прірва, аж туди, вниз, до самісінької річки. Й цей повітряний простір увесь ударив весь крізь отвір до вагону, так, що одкинув мене спиною в дзеркало.

Що коли я повернувся до нього, то узрів: геть рябий. Забризкало, що не одмиєш, і лице, а особливо всю сорочку і штани.

Й мені довелося бачити наперед: як я на першій же зупинці вистрибую; як, зігнувшись попід вікнами, біжу зі станції: як там сиджу і жду, щоби поїзд з моєю Людою Міщенко назавжди од'їхав ще раз і ніколи не повернувся.

Але зупинка не надходила.

Доки в двері хтось не постукав. Потім ще стукано. Аж поки поїзд не почав уповільнюватися. Я автоматично відчинив і автоматично побачив: її в тамбурі. Вона зігнулася до сигарети, саме намагаючись припалити її, і, певно, зачула інший дух. Так і завмерла, звівши до мене очі.

І я, не затуляючись, показав на себе такого й автоматично бовкнув:

— Ну, а тепер — пригадала?

Над Бескиди

Коли я породичався три рази з пані Стефкою, то збагнув, як християнське каяття із

язичницькими фокусами сходиться у ліжкові; особливо поза ним, де весь вільний од його час йде на перемелювання подробиць, стогони, молитви. Тобто на підготовку до нової ночі. Ким я там став? По-їхньому, такий, як я, родич, зветься балахурь. Усі інші родичання я не запам'ятав одразу, бо там їх півтисячі.

В Україні люблять родатися, особливо в Західній; отак зійдуться й починають спорить, що:

— Стрийко — то не є вуйко.

Там тіко таких найменувань — хто кому хто, не ясно, от, бува, виходить:

"Хто сказав на кума "рашпиль?"

На Східній простіше, і скоро, окрім "брат-сестра" нічого не лишицьця. Ми жертвуємо всім заради цивілізації, бо це ми робимо мотокосилки, вони нікому не потрібні, от що дивно — найбільше їх купують де? Саме в Західну — комбайн горами не ходе — то вони вперто купують, хоча вона не завжди хоче мотокосить.

І от я мушу брати гору запчастин, їхать, неначе закордон. Бо там все не так, як у нас, а — гори, хто повірить, що в їх нема жодного рівного місця? Кажуть, коли поруч трапилося одне таке, то всі називають таке "долиною" і їздять на нього подивиться.

І от я приїзду в гори й не можу нарадуватись. Ясно, що тут мотокосилка може й не дуже, бо вона й по рівній Кіровоградщині не так само. Я думав, тут радість почнеться, що я приїхав. Бо вони між собою в селі всі родичі, стрийни-вуйни; й пам'ятають, хто кому зовиця, а хто небіж. Тому одразу поселили мене до Стефки, й у першу ж ніч я взяв, що гори, а що долини, однак здивувала вона мене не цим, а тим, що нічну сорочку скинути навідруб:

— То є гріх великий!

— Гріх? — не повірив я, бо все інше чим вона тоді назве? Ухайдикала мене — я ж з дороги, доки все те залізниччя довів, а тут раз! — і сам став залізниччям.

Вона це помітила й одразу й скік до шафки:

— Ось, си скуштуйте, паноньку, що воно є таке?

Там у них всі на "ви", навіть зі східняком.

Й дає мені такого сірого порошку, сизого на смак.

Тобто ніякого. Ну, я бачу, треба поважать місцевий звичай і вже не гребую, ложку, другу, чим тут нашого наддніпрянського брата зустрічають; їв, їв я той ритуал:

— Похоже на неорганічне добриво, — зізнався я, бо ще не знав, що вона від мене хоче збагнути.

Вже з першої ложки я відчув. Як з мене іржа спала, і ми знову почали з'єднувати Західню зі Східньою, і я надивуватися не міг на ту сорочку, що вона їй геть не заважає таке витинати; ну, чесно скажу: мотокосилка на таке нездатна.

А там щодня родичі де не зійдуться, то й спорять про свій сірий порошок, що він таке. А я мовчу, бо вже знаю; ну, якщо люди спорять, то чого я, немісцевий, почну їм доказувати? І, слава Богу, бо вже їм не до мотокосилок, які я під цей рейвах тихенько перелагодив, без крику, галасу й рекламацій; бо господарі можуть закатувати, як їм ремонтуеш.

А під вечір вона знов із тим порошком — я вже й без нього втягнувся — однак Стефка гуцульського звичаю не проминала:

— А скуштуйте, но, паноньцю, та й скажіте бо мні, аби сь мо знала, що воно таке є? В горах вони його видобувають, чи що?

Я, мабуть, найбільше того дива з'їв. Бо я — гість, і мені відмовитись — значить порушувати дружбу народів, яка лише почалася, незважаючи на косилки.

— Ой, а хороше ж, — приказую я.

Виплюнуть незручно ж. Зате гори. Потім станеш отак, рано-вранці, подивишся на них і забудеш про частування. Бо:

"Отут би жить", — раптом ловиш себе на такій простій думці, бо око ніяк не вбере красу. Бо в нас — як? Поле й поле, й таке, що поглядом не зачепишся; а тут — чіпляйся скіко хоч.

І от що дивно — саме з цього найгарнішого місця почалась, кажуть, перша в нас, з України, еміграція; тобто один чоловік на прізвище, здається, Ґазда, узяв сім'ю, продав корову і помандрував за океан, як знав, що потім квитки туди подорожчають; ну й потім пише:

— Приїздіть, тут файно є.

І всі почали продавати корів і їхать, бо всі вони на прізвище Ґазди — надзвичайно дуже поширене тут. Ну от хто в нас повірить, що тут нема сім'ї, де б не було хоч одного чоловіка Ґазди? І всі посунули, мало їм, що вона й так — Західна, так вони ще західнішими хотіли поставать. А це було рівно сто років тому; і от, виходить, це вони й підняли, видно ціну на квитки, бо тепер за корову далі їхнього Перемишля не потрапиш. Ну, тут зразу війна — одна, друга, третя. Третя — це та, якої наче не було, бо — місцева, це коли їх утретє почали приєднувать, то тоді ті, які в Канаду не схотіли, почали проти колгоспів виступать, щоби туди не вступать.

От у нас на Кіровоградщині як було? Приїдуть кілька з наганами в село і останню сорочку здеруть. І воно вступить. А сюди з ними не суньсь, тут, кажуть, і артилерія не помагала; кажуть, саме на них, місцевих, уперше вертольоти застосували — їх раніше за мотокосилок вигадали — прилетить така й косить.

— Про що ти все думаєш, легіню? — лагідно так притулиться, бува, Стефа. — Бим краще ще троха скуштував, — кивне вона на капшучок з сірим тим порошком.

Ну, вони опиралися, що навіть голодомори їм не дозволяли. Нам, наддніпрянцям в сорок сьомому й сорок дев'ятому — будь ласка, а цим — ні, — бо в них родичів у Канаді повно; дозволь таким голодовку, і вся Канада раніше про це визнає, ніж Кіровоградщина.

Так про це мова, бо родичі тих найперших Ґаздів, з яких еміграція почалась, одразу почали слать посилки, то з сальцем, то зі смальцем; так, що ні австроугорці, ні чехи, ні, особливо, поляки, не могли тут колективізацію влаштувать. Бо в посилках ще й дефіцит — продаси — і сім'я який час забезпечена.

Наші східняки до еміграцій не дотумали, хоч в нас було набагато більше корів. І от, будь ласка — тридцять третій рік — і ніхто тобі на Кіровоградщину посилочку не

пришле; бо наші дурні за царя в інший бік емігрували — до самого Сахаліну. Потім, після царя, їх туди колонами по етапу почали емігрувать, так, що вони там самі не лише за посилочками плакали.

Тета — це в них не прізвище, а тітка. Вона може бути і вуйною, і стрийною, і от та тета сюди своїм Газдам присилає й присилає — стільки, що вже й корівку за них можна купити — кожне таке поштове повідомлення — це свято.

І от це треба, щоб трапилося перед моїм приїздом.

Бігла, кажуть, спотикалася листоноша, папірцем махала — квитанцією на посилку. Ну, Газди всі вирядилися чепурненько і ходом на пошту; скинулись разом, щоб податок заплатити, і вже йдуть родичі, весело сперечаються, кому цього разу од тети хустка, а кому чобітки.

— Не є хусти, не є чобіт, — кажуть їм на пошті, і навіть податок не беруть, — а їдьте-но в область, там і одержіть на митниці.

Загуділи Газди:

— Ой, падку мій, падку — це ж тепер тра не податок, а мито сплачувати!

— Що ж вона там такого прислала? — дивуються ті, хто не плаче.

І знову скинулись, і поїхали разом в область, чухаючи голови, — чого такого великого приїхало? Якщо в сільську пошту не влізло? І вже сперечаються по дорозі: кому мотоцикл, а кому лиш телевізор.

Прибули на митницю, квитанцію показують, хвилюються:

— А де би контейнеровоза нам замовити?

І митні збори одразу хочуть виплатити. Бо контейнер це таке діло — недовго на складі цілий стоїть — може в нього й стінка тріснути; й дверцята, кажуть, бувають чомусь нетривкі.

— Не треба мито платити, — раптом чують Газди наче не своїми вухами.

Це хто з митників коли таке сказав? Скільки радощів людям, які все, що було, грошима скинулись. А митники взяли ту квитанцію і пішли на свій склад шукать відповідного контейнера.

І приносять. Тільки маленького такого. Розгортають родичі Газди його і що? Така ненова скринька різьблена, як то всі гуцули різьблять.

Ну, ще з її й пломбу не зірвали й не відкрили, а вже вся рідня наче рентгеном її пропекла: золото. Бо це ж не за дурничкою будуть їх аж ув область ганять? І вже кожен прикинув, по скільки на кого припадає і скіко це корів можна купити? Та цілу череду.

Вибігли на вулицю й одчиняють, нарешті — і бачать, що те золото таке дрібне-дрібне й сірого кольору. "Чи сизого.

— Платина! — вигукнув наймолодший із Газдів, бо вчився у Львівському політеху. І вже побачив там дві "таврії".

І хап! — Мацяти. Виявляється, що не платина, бо дуже легка.

От їдуть додому й сушать голови, що це їм рідна тета такого всучила? Не звар'ювала, бо скільки всі пам'ятають, за нею цього не було — за сто два роки. Тут все село збіглося й вирішило:

— Перець. Але без смаку.

Або ще якась кулінарна приправа. Цінна — і в борщ клали, і в киндирицю. І чимало жували, хто найхоробріші. Правда, найкраще вона смакувала в печених пирогах. Хто б повірив, що наші вареники вони прозивають "пирогами вареними"? У варениках не так, а в печениках присипка йшла нормально, тобто не псувала їм смак. Бо в зупі чи каші якось не покращувала.

— Чи не звар'ювала-таки тета? — непокояться всі. — Бо таке прислала, що жоден не годен ся знати, що воно є.

А треба сказати, що в цьому районі в цьому місці, в цьому селі сходяться бойки з гуцулами — а всі геть родичі, ось чому й так багато слів у них, щоби родання позначати — до півтисячі назв. От вони сходом і постановили:

— Мабуть, у сіль треба бим додати.

Й розібрали по сільничках — оце хвалили:

— Тепер файно є.

Уже на що я, кіровоградщанець, вже на що голодоморами навчений, а добрати однак смаку не можу. Типу як би потовкти сушену бузину, лише хто її таку сушив, щоби товкти?

Ну, що й де вона допомагає товкти, то про це ми зі Стефкою мовчимо; бо всі гуцули дуже боговірні й ніколи не стануть патякати про гріховне; як вона мені ложечку вкине — Боже, що я творив... Що й вона, один раз, правда, скуштувала — та як розійшлася — що ті гори та долини — хто б повірив? Сорочку, нарешті, з себе скинула — та в стріптізі того не покажуть, як цяя богобоязна.

Ну от, полагодив я вже останню мотокосилку. Як личить хитрому наддніпрянцю, із зекономлених запчастин зібрав ще й одну Стефці, та таку, що самі мої власні ноу-хау, — стриже так, що мало не літає.

Стефка на те заплакала:

— То вже моє буде? Із нічого єси таке зробив.

— Еге, — кажу, — любя моя, я для тебе й не таке можу змайструвати.

— А яке? — питається.

— Я б тобі, рибонько, й вертольота зробив.

Що мені Стефка, хоч сірий порошок і кінчився, то такого вертольота у ліжкові зробила, що такого і на параді не покажуть...

От усі родичі радіють, що все в них тепер дирчить і запрошують мене на гостину; посідали вже за стіл. Коли. Біжить, спотикається їхня поштарка, й знову здалеку папірцем їм махає.

Що таке? Одкривають папірця, а в ньому що? Лист із Канади.

— О! — закричали всі. — Інструкція до скриньки, аж нарешті.

А її, скриньку себто що було в ній, треба сказати, вже геть усе з'їли родичі — отак куштували, гризлись, доки всю й не використали, та й порожню скриньку поставили на печі, щоб діти, бавлячись та не зломали.

Ну, всі носами туди. Бо листи чомусь почали ще довше до нас звідтам, з-за океану

ходити, ніж раніше — то десять днів було, а тепер чомусь, за незалежності, цілий місяць. І всі тичуться, а прочитати не можуть, доки той легінь із політеху не взявся до нього сам:

"Року Божого Христового сповіщаємо в жалобі вам..."

.Що сповіщають? Виявляється, їхня тета не звар'ювала, тобто не здуріла, а що вона, сердешна, на той світ переставилась, — і оце надіслала їм свій заповіт.

— Ну, що є в нім? — захвилювалися всі Ґазди, бо побачили там велику череду мотокосилок. І так вони це перед очима побачили, що їхні вуха, хоч все й почули, але однак ще довго очам поступалися, — виявляється, тета вмерла й заповіла:

аби її тіло, спалене на попіл дрібно-дрібно перемололи. Для того, аби коли він в скриньці ся прибуде в, нарешті, незалежну Батьківщину, і, коли буде файний вітер, жеби зручніше було розвіяти над високі рідні гори.

Й кожного Ґазду тут як громом вдарило — отако всі стоять, роти роззявили. Доки одна з них, Стефка, несподівано не сказала:

— Ще не пізно заповіт тети сповнити.

— Як? — зірвалося в мене. Бо всі інші й слова не видавлять.

— Дуже просто є, — мовить Стефка. — Бач, їли тету всім селом, той попіл. — Тут вона гірко заридала. — То ж бим узяти з виходків всеньке то вигрібти й над гори порозкидати.

Лиш один я тут не знав, що то за слово "виходок", бо гуцули нарід дуже богобоязкий і словом не грішать. То так у них наші нужники прозивають. Я довго мовчав, поки й до мене, останнього, це не дійшло.

— Чим же ти оте, колись з'їдене, розкидатимеш? Над гори?

Стефка на мене глянула, наче я з неї льолю хочу скинути.

— Чим, чим. Бись зробив з мотокосилки вертольота. Та й бим з него порозкидав файно.

Гуцули, зачувши то, закивали.

Бо всяк тоді осягнув, зрозумів, і бескиди те зачули: еміграція, нарешті, історично впинилася.

Райський сад

Нарешті Сашко заговорив:

— От є звірі, набагато страшніші навіть за будь-якого вовка, а за всякого іншого звіря вообщє. Це я маю на увазі собаку, приручену людиною дерти усіх інших людей.

І замовк.

— Не пойняв, — виник було Федір, так йому не дали.

— Бо сильнішого по страху звіра на людину не може бувать. Особино, якщо людина селянка. Бо ув тому плані, що собака привикла до людей найкраще, і знає, як воздействовать. Дуже опасні бувають в цьому плані так звані здичавілі пси й суки, бо

вони об'єднуються в колективи, взаємствувати у людей, і, помня своє людське прошле, страшно для нього бувають небезопасні. Бо хорошо розуміють людські інстинкти краще за свої, щоби потім їх впрожити во вред чоловіка, мстя йому за це!

— Так я ні не розумів, — розумів Федір, але не в розум.

— Бо є з них ще більші страшні хижаки, бо вони самотні. Розуміти окремих людьми в самозверському режимі, я мав на увазі спеціального призначення дресировки, які бувають цілком антилюдські. І щоб не бити при цьому голосовним, я скажу:

бо був у нас у селі такий Матвей, якого ніхто в нашому селі не знав. І не так тому, що він був приїжджий до нас на сезон вирощування яблучних садів, а по причині того, що знайомитися з ним боялися.

Бо він був навчений на таких книжках, яких я лічно бачив. Такі вони були розумні, що навіть переписані ним цілком і повністю вручну. Може, мені за це ніхто не повірить, бо книжку вручну переписують тільки письменники, але всі вони роблять ще до того, як вона стане книжкою. А от яка, цікаво, книжка може собою похвалитися тим, що її переписували після?

Так от, незважаючи на це, він мав їх таких вже декілька штук... І всі в товстих загальних зошитах, товстіших за самі ті книжки. Такі, де все було записано нащот життя і як ним треба жити. Особливо по відношенню до інших людей, які теж живуть ним жити.

І от, щоб йому, Матвею, це легше було робити, він починає вивчати єдиноборства, таким чином, що досягає в них результатів, які він досяг спочатку шляхом радянського бокса, а потім уже по-китайськи, по-японськи і по-тайваньськи, і од чого він став сам собою такий життєвий кругом, такий міцний скрізь, де тільки можна, що йому аж нарешті стали потрібні оці самі книжки, які б пояснили йому, для чого він такий сам собі потрібен.

Це вони підказали йому знайти собаку, яких ми навіть по телевізорі у світі тварин не бачили, вона була, як теля, у тому сенсі, що завбільшки; але б я краще із своїми телями бодався, аніж з отаким псом. Чорним таким скрізь, що й навіть у пащі, де був лише червоний язик. Словом, цей собака виявився ще більш життєвий, аніж його господар; і хоч книжок він тих не читав по причині собачої неграмотності, однак міг би посперечатися з будь-ким навченим в плані єдиноборства. Підчинявся він лише Матвейові шляхом тайно видаваних через свисток сигналів і, окрім них, нічого, що б покладено було знати собаці, знав не жив.

От яким шляхом об'явився в нас у селі цей сторож охороняти колгоспні [\[1\]](#) сади од колгоспників. Що мені лічно не вдавалося ніколи, хоч я був на них на ставці охоронця. Не полупалося! В період цвітіння чи проростання в мене це ще якось виходило. Чого ніколи сказати про мене в період, коли дозрівали плоди яблук. А особливо груш. Розв'язати цю проблему в сільській вдавалося лише шляхом Матвея, який би вирішив цей питання і без свого барбоса — так він усіх нас налякав, носячись із дикими китайськими криками між дерев, наносячи їм удари чим попало, включаючи сюди навіть й голову. Бо він, відомо, представив для себе і собаки цей сад у вигляді полігона, де здійснюються його усі

мечти, переписані ним із книжок. До такої сили, що навіть недозревша зав'язь, содрогаючись ударами, рясно осипала землю; по якій слідом мчала тінь, чорної моднії подібна, його дресірованої собаки, радуясь на свого хазяїна, що він такий ловкий.

Наші хлопці й почали обходити його сторонкой, особино в магазині. По причині свого одтока із села в місто, тобто своєї малочисленності, яка робиться щороку ще малочисленнішою; такої, що навіть наш бригадир, і той опасався й навіть не питався із Матвейом роздавити флакона, як тіки взнав, що той весь час про щось записує в товсті зошити... Та в кожного пропадала охота мати з ним справи, варто лише в край ока глянути на його жилаве лице, — треноване бути таким же і в момент удара ним об дерево. Тепер додати ще до цього лиця отого собацюру, по національності дога, на яку жодна наша псина сільська побоялася навіть писнути, не те що гавкнути, поховавшись при одному приближенні хто куди — так тихо, що цей беззвучний ужас поволі передався і їхнім двоногим односельцям... Ну, тут була ще одна причина цієї історії, а саме — страшна нужда в сенсі бідності. Усіліна ростом цен налогообложенія, яка рано чи пізно мусила зіткнутися з оцим новим сторожем яблучного достатку.

Матвей же, начитаний багатьох із книжок, ним же записаних, дуже дивувався, що не може постигнути:

— Ну, чого я, такий класний, такий столичний, а не знаходжу в жінок ніякого одзиву? Навіть у тих, хто сільського фасону. Незважаючи навіть на мою кругом жилавість. Та ще й у селі, де котірувалися куди менше жилаві і по віку менше молоді дядьки, яких ставало кожного сезону менше по причині загибання сільського господарства.

Це було й мені дивно. Особино тоді, коли до мого куреня й забреде, не буду казати хто, ну, яка-небудь доярка погломоніти по причині взятої нею на фермі банки молока чи сметани.

А до нього — ні-ні. Хоч він уже був тою сметаною переповнений. І накидаємий на самописні книжки по три рази, жаждая ответа по тій причині, що там його не було.

Не було його навіть серед наших місцевих алкоголічок. Так вони його, по-відомому, поважали, що од одного його вигляду ставали твердози.

І от він окончательно починає дозрівати для цього. І сад також, лише яблуками, куди колгоспниці приходили робити вночі — щоби трошки попрацювати й на себе, в сенсі яблука, яких оно сила-силенна пропадає, розбивався об землю, гниючи.

Це, мабуть, у тих самописах він читався, що в такому случаї не пора бігати із японськими криками, а тихцем собі підстерегти яку порушительницю і, нацькувавши собакою, справедливо наказати за це. Тим, що завжди носить при собі кожен нестарий чоловік; щоби вона кричала по-японському чи по-якому хоч, запугана попередварітельно собакою, яка своїми гарчаннями й гавканнями глушила не лише її волю, но й навіть страх, тим гавканням визиваємий. Так тривало нечасто, але доволі й нерідко. Особливо перед хорошими святковими базарними днями; особино, коли дозрівали ранети "Слава побідителя", виведені для того, щоби нагадувати салют перемоги, і ріс він у самому

опасному місці — найдалі од сусідньої лісопосадки, у якій було зручно ховати велосипеда для швидкої втечі, для врятування своєї нічної жіночої здобичі. Но в случаї з Матвейом та лісосмуга не захищала, бо він уміг бігати садом і, не стукая по ньому своїми кінцівками, включаючи в них і голову, а дивлячися нею, куди окривається порушник, особино, якщо це — порушниця нестарої статі.

І хоч я людина невіруюча, но він мені якось признався, що у цьому саду він себе відчував змейом-іскусітельом благодаря яблуків. Но я допускаю даже, що він потім ощуцав і Адамом. І навіть лічно й Богом, це коли, поваливши яку нічну тітку, він досягав свого й, наконєц, взривався отим самим салютом із яблук... Так продовжувалося кожен сезон, бо начальство дуже уважало Матвея, що він уберігає багато яблучного добра, якого колгосп однаково збирати не встигає; однак для чого потрібна чітка охорона, бо тут охоронявся не сад, а щось набагато боліі важне.

Ну, це все присказка була, бо казка наша таки про зверя. Який прокидається у фруктовому лісі, іминуємому саду; саме в той момент, коли його вкус досягає урожаєм. І цей хищник польує тайну неразглашонності проісходящого по причині людського позора. Про який, нада сказати, усі, навіть ті, хто ніколи не був під Матвейом, однак здогадувалися про це. Позора для женщинів як воровського за яблука, так і дамського за ті дині, кавуни, сливи, словом, що в кого з них досягало за пазухою. Но лише уговор — аби воно не було переспілим для Матвея. Доведшого себе до такої степені полювання на цих нещасних, що потім він міг спокійно знову цілий рік терпіти, вичікуючи на новий садоводчеський сезон.

Одного разу його починають турбувати маленькі такі акуратні сліди. Жіночих тухвель таких, які йому отут ще ні разу не попадалися в руку. Такі, які можуть бути лише з юного существа, бо существо старшого віку зроду не полізе у такому взутті в заперщонне місце. Вони є кругом, і кожні кілька днів повторяються, а веществених доказів нема по причині того, що вони у вигляді яблук і виносімі з місця злочину.

І звідки? Із найсортівших дерев. Преступніца наче знала, з якого дерева нада брати плоди, а з якого ну їх. Не міг зметикувати Матвей, що ця загадка рішається дуже просто. Оскільки вона була научена дуже добре лазити по деревах, чим обривая сліди, таким чином недоступні вночі для собачого нюху. А тим часом скриватися в зовсім протилежному напрямкові од посадки. Вбивався Матвей, бо вірив, що жінки ніколи по деревах не лаять, бо вони ніколи свого часу не були для цього хлопцями. Він усиляв свою охрану — і знов — сліди є, а нарушітільніци, молоді, юної при цьому, каблукастої такої — нема.

Й ця загадка виявилася для нього набагато хитріша, ніж він привик. Так, що усе це похотим стає на казку, де Іван ніяк не зловить свою Жар-птицю, яка похищає при цьому його яблука чародійні — до такої степені, що він поклявся перед своїм барбосом, що виловить хитрунку; і не лише виловить, але й.

От він на обкладинці свого загального зошита пише нову мудрість, лише бере її не з чужої книги, а зо своєї лічної голови, й складає графік нарушенія тими каблучками сада. Який точно совпав з діжурствами поліклініки медсестри Таньки. Но він про

медчасть ще не здогадався, а вичислив точно, коли неізвесна незнайомка точно прибуде до указаних дерев возобновлять свої дієвства.

Ці дерева мали ту особливість, що їх Танька, ще будучи школяркою під час нескінечних суботників і недільників, безплатно вкалуя на колгосп, чим прививая собі любов к труду, й лічно сама їх посадила; будучи дитиною меткою й любознатільною, вона їх прищепила — причому так вдало, що вони стали найсолодшими на увесь колгосп.

Одно тільки біда, що дівчина по завіршенії школи їздила у столицю поступать у той університет, де вчать на садоводку.

— А навіщо тобі це? — запитано її там.

— Я селянка, у мене це в крові, я дуже вдало посадила й прищепила сорок дерев, тому в мене така любов к труду.

— А докажи!

Не могла вона доказати, бо привезти й показати їм оті свої дерева вона не зуміла, і її отвьоргнуто. Да навіть якби вона й мисль допустила про надання університетові дерев у вигляді доказатільств, то який бригадір із Матвейом її до такого дерева з лопатою підпустять? Што ти! То вона вище коридорної медсестри в науці ніколи й не піднялася.

Підіймалася вона вище й вище по стовбурові туди, де вдень сонце найяскравіше просвічує плоди, од чого вони стають наливнішими за нижні і, здавалося, випромінювали у темінь листя те денне тепло й світло; і так вона цим ділом, відімо, захопилася вся, що незчулася, як внизу виник жилавий чоловік. Ледве здержуя пря цьому свого лютого тельонка.

— Ну шо, сука, тут ти попалася?

Чує вона і, мало не падая униз зо страху, коли уявила, що буде межи нею й тим псом, у смислі його зубів. Опомнилася вона од полного ужаса, а ще од того, що вспомнила, що собака, який би злбний він при цьому не був, . а однаково лазити по деревах не вміє.

— Дядінька, не троньте мене собакою, — по-справжньому, від усього серця попросила вона.

— Іди, сука, злазь. А то в тебе тут виход один — там, де в тебе вход. Або ти мені тут удовлітворюєш, або я тебе тут ловлю на воровстві усією строгостью закону.

— Дядінька, я ще маленька, — хотіла заплакати вона, так він не дав:

— Малінька? А оно срака в тебе твоя почімусь не така!

Яблуні в саду мають ту развесисту особливість, що перескочити з дерева на дерево не удасться, бо це не джунглі, а сад. Тобто спастись за допомогою свого таланта лазання на каблуках по деревах не полудиться.

— Ну, давай, давай, красавіца, злазій. Ти ж моя мармулеточка... Здобнінька ти моя.

—Я?..

— Що це зниз, ласточка, так харашо видать. Ти мені така приятнінька. Ну ж, не тягні міня!

Лише тут вона осознала свою головну помилку, що полізла на яблуні у платті, а не хотя би в спорткостюмі, а плаття не затуляє її ніскілечки од проглядування знизу вплоть од каблуків на ногах до самих їх до окраїн, тобто значительно вище наливних литок, включая й труси, куди хоче устромляться поки що взором самотній Матвей. Бо ноги селянок мають ту особливість, що вони значительно загорівші нижче платтів, а чим далі, тим вони світлішають до совіршенної білизни; під тим абажуром платтячка, яке не прикриває, як должно, а лише навпаки, наче одсвічує те істочаїме тепло дівч'їх ніг. Так, що Матвейові враз пригадалася дражнилка, якою маленькі селюки доймають старших дівок по причині того, що доймати їх чимось болії сущевеним ще не можуть:

Стоїть дівка на горбочку,

В неї видно крізь сорочку.

Подивися, Герасиме,

Яке світло негасиме!

— Ну, чи ж довго ти там, сука, не надоїсть? — не стерп'явся він, відчуючи, що в нього на одну жилу ставало більше.

От хто істинний звір! Ось коли просипається оте ізуверство, до якого усім лісовим хищникам, які б вони при цьому не були чотириногими, зась. Яке виростало в цьому пахнущому райськими запахами, бо він і був би райським, якби не був колгоспним, саду. І звір цей при цьому чудово розуміє, що рано чи пізно дівочі руки ослабнуть навстречу йому висіти на гілці і опадуть стиглим плодом у його обійми, який пахтить дужче за всі на світі фрукти, — так, що вона отут буде його так, як і скільки того хоче лише він. Бо це було записано усе в його книжці, яку він для того й предначертав у свій загальний зошит, аби діждатися цього випадку, який, нарешті, поквитає його з усім, на Землі записаним.

— І ти будеш довго мене, сука, іспитувати? Прже чим злезть? — починає він їй показувати свій справедливий гнів за це, для того й поставлений тут на сторожі інтересів. — Га? Я, кажеця, питаю? Злізай, суко, я залізу на тебе, таку суку! — не здержався він.

— Дядінька, я согласна злізти, тільки ви за це прив'яжіть свого собаку. Бо я його такого дуже боюся злазить, — мало не плаче вона, бо зрозуміла, наконєц, що тут їй єдиний тільки шлях — униз.

Матвей швидко поніма, що цей собака дуже заважатиме не лише їй, але і йому лічно в любом случаї, і, хоч він сильно й матюкався по-собачому гавканнями; прив'язує його міцно до сусіднього стовбура; щоби лише звідти він міг наглядать за своїм хазяїном, як він уміє осуществлять над дівчиною свій справедливий гнів.

Дівчина Таня під час цього спритно спускається вниз, хапає ящика, одного з тих, яких так безліч валяється усіми садами, і якого вона, певно, не раз уже й заповнювала достиглими плодами під час денних робіт у саду, і кидається з цим ящиком на Матвея, який не чекав од неї такого повороту, готуючи для іншого повороту собаку, щоб не заважав, — удари ж ящиком, до якого за свій короткий вік недовгий так звикла своїми руками проста сільська дівчина, полупають ув ньом сильнейший одклик у виді болі. Бо

про ящики у системі їдіноборства ні в одній нічого не було записано... І коли він уже сам почина наносити потужні свої треновані удари руками й ногами, включаючи й головою, то вони не розуміють, що з одного кінця ящика дна нема, а лише з іншого є і тому усі провалюються туди в пустоту ночі.

Но в то ж час, відчуваю часто замість тої пустоти міцне угловате, оббите жорстко днище ящика. Це тоді, коли той ящик несподівано виникає із тьми наносимими ним ударами й досягаючи спалахів у його очах, до яких вони не можуть звикнути од тьми, із якої густо сипляться все нові й новіші, в той час як Тетяна, як медпрацівник, чудово знала, де в чоловіка може знаходитися голова, знаходила її із усіх сил ящиком, — і її колишня дівоча безпорадність на дереві перетворилася на безсилу ярость столичного пса, прив'язаного до того сусіднього дерева, якого він не може повідком люто вирвати, а лише дико гавкати, — вона ж їй передається назад у вигляді споконвічної образи за себе і за цей сад, за це село із цією лікарнею, яку й фершалським пунктом не назовеш. За цю пахучу ніч, обважену спілими плодами, які, зачувши удари знайомого ящика, й собі почали ударяти, падаючи об траву і об землю, словом, Танька почала гатити його не лише ящиком зверху, але й гострими своїми тухлями знизу, ізпользуя для цього усі свої ноги на них; а також знання медпрацівника, який хоч і був ще дівчиною, але знав, де в кожного чоловіка знаходиться те, куди можна ударити ще, окрім голови — бо вона вже геть була зайшла тим справедливим жіночим плачем, од якого нема порятунку ніякому чоловіку, яким би жилим він до цього не був.

Отут він, видно, відчув спалахи не тільки з голови, й зробив останню свою помилку: замість того, щоби падати попід те дерево, де вірно рвався з повідка вовкодав, не можа видрати із землі коріння, сторож почина падати садами у зовсім протилежний бік, який не рятує його од гострих ударів гострого ящика. Падаючи по черзі на всі дерева, що було теж ударами, лише не тренувальними, як раніше, а з усього розмаху, тому сад відповідав тугими яблучками, сиплячи дрібно ними крізь свої пахощі, — а, особливо, підкочуючись під самі ноги Матвея, що підбивало його з рівноваги дужче, ніж настигаючі його повсюдно каблучки вездесущої Тетяни.

Собаковод, по-відому, й не підозрівав, що Танька знає цей сад краще за нього; що вона ще дітям пам'ятає тут кожне деревце ще тоді, коли жодного з них тут не було. І що ця заплутана географія має в своєму центрі сторожку, якою гордо іменувався курінь, лише за те, що там навколо валявся різний іржавий реманент у вигляді сапок, грабель та лопат. Яку вона й вибрала і перший же удар так сильно рвонув Матвея у темряву, що він зміг, нарешті, одірватися в неї накарачках і тим самим захватитися в густий кущ живця. Де тихо, по-японському здогадався мовчати там по-китайському, хоч у нього по книжках ніколи про таке не писалося.

Чого не скажеш про пса, який був тут єдиний на весь сад, хто ще продовжував і люто гавкати. Не знайшовши ніякого Матвея, Тетяна побігла до собаки і за третім ударом лопати замочила її на труп.

Коли розвіднілося, дерева побачили дивовижну картину: як до найсмачніших із

них ішла незвичайна процесія, бо у вигляді жінок, які несли хто порожній мішок, хто кошики, а хто й лантуха. Передувала усім цим не хто інша, як коридорна медсестра Танька.

І хоч вона вже була зовсім без лопати і без темряви, Матвей одразу упізнав її. Він щойно за лісосмугою поховав свого відданого собачого друга, і ця робота, невелика для чоловіка, виснажила його геть.

— Здоров, сука, — привіталася до нього Танька.

Він хотів відповісти, але не знайшов.

— Чого став? Ану, сука, бери оці лантухи, — наказала вона.

Жінки позад неї не впізнавали його такого. Він виконував, причому мовчки, повзаючи по траві, піднімаючи до лантуха збите ним за ніч.

— Ти, що, сука? — сказала вона. — Ти що падаць насипаєш? Із дерев вибирай.

Жінки ахнули. Бо якби не були такі налякані Танькою, через те, що були дуже налякані дехто з них Матвейом так, що мало не зверталися дехто до фершалського пункту. Тому вони жодна не повірила своїм очам, які бачили, як він висипає з лантуха, нещасно озираючись. Жінки, усі як одна не хотіли упізнавати його ще й не лише тому, що доводилося стикатися із ним у суцільній темряві саду. А тому, що він уже зовсім не був схожий на двоногу істоту, а, здавалося, так назавжди й застигне на чотирьох.

От таким от чином

Стояла тиха радянська ніч. Біля самого носа Ахнара-зяна за фігурним прорізом, який вів до муфти, крутився маховик помпи. Був тут іще один солдат, Савенко, щоранку він заміняв Ахнаразяна й більш нікого на насосному не жило.

Іще крутився маховик. Нечутно й незримо, якщо години зо дві просидиш отак, відчуєш його підшвами ніг од бетону, або тонюсіньку цівочку повітря на щоці, витиснуту обертанням. На початку вахти ще помітне мерехтіння незначне, але згодом воно зливається і вже ніякі зусилля очей неспроможні відновити його.

Минає вісім годин, Ахнаразян, сидячи отак уже другий рік, якось несподівано для самого себе і легко устроїв у ту дірку пальця. Болю він не відчув аніякого, а побачив на цементованій підлозі акуратно препаровану кінцівку свою: оце шар шкіри, далі йде м'ясо, там — перетяті жилки і ось, нарешті, прямим зрізом рожевіє кісточка.

Влаштувати дізнання доручили лейтенантові Лебедеву. Коли він сідав, то набував нормальної постави, бо вічно ходив зігнутих — звичка ще од дитинства, коли він щосили прагнув виглядати нижчим. За що його ображали: "фламінго".

Підібравши ноги, за які його в армії прозвали "журавлем", він утупився в того фігурного проріза та чекав Ахнаразянового напарника Савенка. Той тепер був тут єдиний і відсиджував біля машини цілу добу, бо заміну Ахнаразянові не прислали. Іноді він спав, як оце тепер, а лейтенант змушений був чекати, доки він надасть собі належного вигляду.

Спершися на кронштейна, Лебедев споглядав маховика, бентежачись цілковитою невідчутністю тіла такої значної маси. Тут з'явився Савенко й віддав честь.

— Рядовий Савенко... вільно. Скажіть мені, Савенко, навіщо Ваш напарник Ахнаразян зробив це?

Савенко в глибині душі любив Лебедева за скромність, коректність, а особливо за любов до української пісні. Однак питання таке насторожувало, вчувалася в нім якась загроза для свого напарника.

Солдат зніяковіло потупив очі:

— Не можу знати...

— Ну, як це сталося, розкажіть, Савенко.

І Лебедев знову перевів погляда до фігурного отвору. Деякий час обидва дивилися туди, доки Савенко заговорив:

— Е, ну, він це, сидів, значить, ну, і в, значить, дірку контролював маховик. От. А вже потім, значить, узяв туди й палець вставив.

Савенко нахилився до прорізу і встромив туди пальця.

— От таким-вот чином.

На цемент упав ще один палець.

Лейтенанта Лебедева вразила досконалість відтину, якого робив маховик. Він вийняв хусточку й нахилився до пальця, несподівано відчувши невимовний струм од підшов досередини через горло в голову, якби цей струм міг звучати, то вийшло б: "р-р-р-р".

Він підібрав вказівного пальця, і, не сказавши й слова, вийшов геть із насосного.

Тепер сюди прибув майор прокуратури, це вже було не дізнання, а слідство. Він мав час. Тому ретельно оглянув місце події.

— От як ви думаєте, лейтенанте...

— Лейтенант Лебедев! — ляснув підборами той.

— От і розкажіть нам, як так це ваш солдат Савенко міг устроювати сюди свого пальця.

Лебедев зніяковіло втупився у отвір. Майор перехопив його погляда.

— Товаришу майор, він, рядовий Савенко, підійшов отак до мене, як оце зараз я до вас. Я особисто сидів на тому ж самому стільцеві, де сидите Ви... — лейтенант нервувався, бо пояснення його збивалося на просту констатацію факту. — На моє ж запитання, чому його напарник Ахнаразян устроював туди пальця, устроював свого, це саме, значить, свого пальця.

Лебедев нахилився.

— Ось таким чином.

Він вставив свого пальця до фігурного отвору.

Індульгенція

Це така доля, як тобі причеплять, так і піде; вона в мене була непогана, аж доки не народилася в нас двійня. І тут кум і ляпнув:

— Дуплет!

Діти росли, а клікуха прилипла; а коли була одлипала, то кум в компанії й підкине:

— Ану, покажи двостволку!

Він знався на зброї, бо робив лісінспектором, таким, що не він їх, а браконьєри його боялись. А що казати про мене, коли святкували срібне весілля, то він підбив друзів, і ті скинулися нам на що? На двостволку. Ну, її, слава Богу, ніде знайти не змогли, тоді вже в останню мить кум усе оббігав, де тільки міг по району і прилітає й урочисто вручає дві, але одноствольні берданки:

— Пробач, — каже, — но такої, як у тебе, — киває мені на штани, — ніде не продають.

Я все це витерпів, а тоді якось сиджу, дивлюся на дві рушниці на стіні, доки мені не стукнуло з них зробити одну, ідея не така й дурна, якщо зважити, що в берданок дуже довгі стволини, яких ніколи в дубельтівок не буває, проморочився чимало, доки зварганив страшну зброю дванадцятого калібру, два стволи отак докупи скрутив, приклада нового випиляв, прикрутив, отак добряче, ще й згори ізоленти не пожалів. Ну, й мовчу, жду мисливського сезону, а він ніяк не настає. Коли зрання до вітру вийшовши, бачу, кум мчить городами, як ошпарений:

— Папа од'їздить, — кинув він мені.

— Чий папа? — дивуюся я.

— Римський, ти радіва не чув? Нас ставлять трасу охронять.

Я зрадів:

— Він тутки проїде?

— Ніхто не зна, де він проїде, а може, поїздом, а може, самольотом, бо це велика тайна.

— Так ти тут при чому?

— При тому, що ментів не хватає, так вони не тільки мене, а й рибінспекторів повигонили на автостраду!

Он яке діло... Навіщо він бовкнув? Ну, це вже доля, що чую, як мені долоні засвербіли, так і чують в собі оцю мою дубельтівку, особливо приклад, що я його з дубової дошки випиляв, що так наче вже й чую собі межі пальцями. Бо іншого випадку ніколи не буде — рушницю я змайстрував, а вже потім подумав, що зареєструвати таку не вдасться ніколи.

Треба ж обстрілять; я за неї — і до лісу; ну, лісом його не назвеш, після того, як його вирубали, казали, що радіоактивний і списали геть, хоч я потім чув, що попиляли на брус і продали. Але багато чого тамросло несортового, саме зручно буде пристрілять, бо в мене була така підозра, що дві цівки я хомутом скрутив докупи трохи під різними кутами.

Я подався ближче до річки, щоб бачити, як дроб куди буде літати. Тут бачу раптом,

Рябко мій став. І так кудись дивиться, така туга в очах, чи не на кабана?

Дивлюся й нічого не бачу, я ж не Рябко. Три рази очі протирав, аж гульк. Ярок над берегом отак геть затягнуто маскхалатом, тобто такими листками, начепляними наче на браконьєрську сітку, тільки який це дурень у сухому ярку нею буде браконьєрить? Так мене зацікавив цей факт, що я навіть трохи відчув себе кумом, який ці місця оберігав од простих любителів полювання, аби було що пострілять начальству.

Ну, того, кого я побачив у виярку, не був схожий ні на начальника, ні на простого: геть у камуфляжі, і все — і рюкзак, і навіть чоботи — обліплені листом. Особливо рушниця, більша навіть за мою, хоч і з одним стволом. А калібр такий, що легко можна кулака засунути, тобто її можна назвати б гарматою, коли той, у ярку, легко отак не поклав її, як наче трубу яку, собі на плече, поодкидав там на ній різне причандалля. Лице також замасковане, замурзане геть в сажу. І завмер, бо, певно, почув щось цікаве зі свого плеєра, який навушниками теліпався йому на вухах. Навіть мені здалося, що я чую тамту музику, — ну, як я міг її почути звідсіля? От він слухав-слухав, а потім почав до того плеєра балакати, "тю, — думаю, — ще ніколи такого не бачив, щоб хтось до плеєра балакав, навіть серед пацанів, але щоб розмовлять з ним так чітко?" — Такого я зроду не чув, особливо серед мисливців. Що я мимоволі почав дослухатись — і тут мені почулося в небі: наче літак, це коли він набирає висоту і гуде натужно; що отой камуфльований, з трубою і плеєром, певно, зачувши, тут же вистромив трубу стрімко вгору, так, ніби у мій бік, але крутіше, туди до ріденьких хмар, що я мимоволі туди глянув, але ніяких птахів, вартих уваги мисливця, там не побачив, хіба один горобець шаснув, але злякався того калібру й зник за кущі. Може, й не горобець, а проста синиця, однак той, камуфльований, жерло однаково не опустив, він ще раз щось доповів у плеєр і на мить завмер, дослухаючись до гудіння літака.

— Господи Боже, — заліг я за пеньок, чомусь засвербіли долоні, як не перед добром і самі стягли з плеча рушницю, і вклали патрони, і самі навели проти виярка, — а той там сидить, проти мене з Рябком наставився, а сам прикипів до неба, наче може крізь хмарки прозирнути; ну, думаю: — "на якого такого птаха він там полює?" — І хоча здогадуюся, а подумать боюся, і отак, добре не знаючи, що з того вийде, а мимоволі націлився у той виярк.

— А якщо він геодезист? — як льодом мене ошпарило. Що я мимоволі підвів угору своє ружжо — це ж треба таке, подумати на людину чорті-шо. — Може, він у небі радіацію міряє, чи ще що....

Не встиг я подумати цю думку, як той рвучко притулився до бусолі, й палець йому тіпнувся на спусковому кріючку: так що і мій мимоволі смикнув свої два курки — і я лише встиг побачити, як із тамтого жерла вилітає чимала ракета завбільшки з молочне поросля, тільки довше таке і вже позад нього блиснуло вогнем, як мене відкинуло моїм же прикладом, бо я випалив з обох майже одразу, ну, але так турнуло в плече, видно, я не встиг примоститись, бо од того впав, і, вже задершись, бачу:

ракета та, чималенька, раптом на щось наштовхнулась, підкинуло її, рвонуло її, сріблясту, шротом, а потім рознесло зсередини люто, що, падаючи, я встиг лиш

побачить, як маскхалата метнуло вибухом у річку.

Отак стою на карачках і не знаю, коли мій Рябко, нарешті чую, давненько вже гавка на мене, "що, — мовляв, — ти тут забув?" Бо я сам собі не вірю, чи оце я вже пристріляв своє ружжо, чи мені приснилось? Що понюхав дві свої цівки — ні, таки смердять свіжим димом. Що я тоді отак піднімаюся на рівні ноги, і що я бачу? Нічого я не бачу в тому яркові, наче мітлою вимело, — наче й сліду ніякого не було, — ні браконьєра, ні причандалля... Тоді мій Рябко починає кусати, сіпати мене за полу, мовляв: "чого ти тут виставився? Біжи мерщій додому та розбери своє ружжо знов на дві рушниці, та заховай їх добренько".

Що лише тоді аж я почув, як високо в небі чітко так гуде великий літак, і мені навіть здалося, що він отак, неначе горобець, проблиснув між хмарами.

Ля

— Таувариш...

— Я тобі не товариш.

— Гражданін! Ну ви д, ить, пайміть...

— Сідеть!

— Шо ета називається: гуманно, ля? Я учора жі виньшла із тюуирми, а сівоня — вупять сідай?!

— Сядь! Не вставать з місця!

— Шо, я ні людина кака? Как ви разговаруете про гуманность, ля, када я, ви ета паньміть, я вуутром виньшла тверезая, а вуани ж пишуть ув пратакола шо я — пияная?! Я жм ув камері ні магла ить випить, патаму шо там пално смідетілів, бо вуани в аньдній каморі, ля. Мв міня вм лиці таке давлення страшное, пансматріть, каке ауно красное! Как жи я нім магу пить? Шо я випилуа буитиуилку пива і миені ща цие пиішуть: "пияная"? З оудиной бутилки пуива, ля, як вионо уньзяло й покраснело все геть давленням. Нуе буила я пияная, нь, ля.

— Сядь!

— Так шо: за буитилку пуива миені приупишуть "пияна"? Це уище одна лишня стаття. Виньшла, нуазиваєцця, із тюрми, а сімню, радиних, биулізких — так іи не боубаучила...

— Сядь, сказано.

— Ета — гуманностьзьть? Мене тверезоу ізбиваютьі — ета гуманоздь?

— А ти коли Степанишина і Радька ізбивала, і Кобриня, — ти гуманна була?

— Дак тво д ж я зібивала... А то миініа ліміціїія! — а юійю низя.

— Так тобі — можна, а йй — ні?! Вона — не люди?

— Таг гиде жу тойді пуорядук, ля?

— Не випрошуй, не оказуй сопротивленіє, ніхто тебе таку не чіпатиме. Нужна ти кому сильно.

— Туеж міні, сраувнили мене. Радька й мілімніцію! Цие ж наркоман.
— А ти не наркоманша?
— Я-а-у-а?! Ви нь муинене зуиниаетіє.
— Хто тебе знає.
— Вуионо видно ж зиразу, в нь кого диавмленія не хватает. Так тво й считай, уодиразу, шо наркомуан, ля. Радько, сука, нарком! Я еого уиб'ю! А миене за цие — ізбивать?
— Сядь. Я тебе ізбивав, питаю?
— Ньюет. Вуй у инас хариошенькией, ниі руазу зуа сивуої дивниадцять лет ніе уизбививуали миинюа...
— От.
— А пуоминіте, юак вуй до наз пурійшили тада, муалуоденькуий такой харошиньюкий... Зи аримуїї. Ми вуаз люибиили.
— Н-на...
— А поньміте таво Красільнікова, чи ... Дяченка? Нуи, суловом, ля, туого, шуо за гуталін сіив, скіко він таді паулучив?
— Два... Чи п'ять.
— А мініє за шо-о?!
— Сідеть!
Я ж сімню зунов не пабачу, радних-билізьких — сідать знову?!
— Ото й треба було додому іти, а не на маліну.
— Так я нь і йишла дуодуому, ля, я нь же ниє виунувиятая, що тиих малінв на дуарозі пуинаставляли! Чи я нь і тут — винувата? Ля?
— Сядь...
— "Сядь", "сядь" — і виєсь табі разигавор. Все жуиття, скіко не жуиви, тіко йи чуєш одно. Хочь би, ля, один хто сказав:
"Ляж"!

Розділ III. Sex-stories

Sex-story

Небо стояло загадкових кольорів, і очі в дівчини Олі були такими ж, бо в баночці хлюпотіла рідина, навпаки, жовтого кольору. Масна, така, як ото носять в поліклініку на аналіз, хоча поруч поліклініки ніякої не було на відстані кількох мікрорайонів — це була зупинка "Водозавод" — назва, яку не розуміли навіть найстаріші мешканці тут.

Байдуже, бо Оля знала: так чи інакше, а жоден з них повз цю зупинку не промине. Район не фільтрувався наскрізною трасою і тому всяк, живучи в апендиксі, мусить

з'явитися тут, де петлею огортав тролейбус клумбу, яку витоптували пасажирів, бо щоразу не знали, де він зупиниться. Тролейбус був хитрий, хотів висадити їх в одному місці, а набратися нових них в іншому.

І коли Оля вийшла з нього, притискаючи баночку, аби не розхлюпати, то вмить лишилася одна — натовп кинувся в протилежний бік. Бо якщо не одскочиш, то можеш знову опинитися в салоні — нова навала пасажирів залегко здатна втягнути туди й не лише Олю з баночкою.

Тому вона постановила за краще сісти посередині клумби й звідтам чатувати.

А Костюченка знову не було й не було. Бо це був Костюченко, дуже хитрий хлопець, і такого залегко прогавити навіть не в юрбі.

Танька знала про нього все. Од Олі, і тому казала:

— Він хитрован. Ну й ми, слава Богу, не діти. Доїть мене на чотири цицьки! Ти зроби з ним от що: запроси його на день народження.

Бо вона була дуже хитра, хоч і подруга Олі.

— Ні. Не прийде, — похнюпилась та.

— Чому?

— Бо він дуже хитрий, він ні разу не прийшов, він думав, що я заману посвататъ.

Танька знала цю людську породу і тому сказала:

— А ти йому, перш ніж запросить, одразу скажи, що не треба подарунка, і він прийде. Скажи, що зробиш салат олів'є.

— Я не вмію.

— А він же не знає, скажи, що буде салат, вони, гади, його чомусь дуже люблять. Доїть мене на мої чотири цицьки, якщо брешу. І що можна без подарунка, вони, гади, це теж люблять.

Тепер, сидячи на клумбі, Оля бачила, звідкіля ті квіти були, які в той день припер Костюченко. Ну, що ж — однаково би їх тут витоптали, а так він з'явився з розкішним букетом, що вона насилу не заплакала, бо він квітів ніколи не дарував; а тільки "бутилку", яку сам і випивав. їй не наливав, бо:

— Бо в жінок оргазм, якщо випить, притупляється, настільки, що може навіть назавжди пропасти, — пояснював він ретельно їй, на що він був щедрий, це на пояснення: — А в чоловіків — навпаки. їм треба пити до того, а жінкам після.

Правда, після він не лишав, бо примудрявся в перерві викурити цигарку й додудлити, що лишилося од першого разу; він і сам щиро вірив, наче настане час, що Оля здобуде півпляшки, чи чверть; навіть коли її виставляла вона — нічого на потім не лишалось.

Як ця маленька баночка з жовтою рідиною — вона теж буде порожнісінькою — ось що є в неї, щоби віддячить. Сонце стояло скісно і проникало туди досередини навіть крізь паперового пакетика, іскрившись усередині.

Танька тоді все точно продумала. Так точно, що сама не прийшла.

З'явився Костюченко на годину раніше, як завжди, прорахував, наче прийшов допомагати, а насправді, щоб підкріпитись. Що навіть не приставав, доки нарізав сало,

ковбасу:

— От чого грузіни розумні? — повчав він її чи ковбасу грузінами. — Бо вони закусують наперед, а не після. Бо вони розумні. Ї не псують шлунка, щоб у його пустого заливать.

Цюкав він товсто, не тому, що поспішав, а щоб обрізки були грубші; які він тут же долав, аби не псували натюрморт. Хліб він порізати забув. Добре, що Оля графіна в нього забрала, бо він би забув, чого його й запрошено.

Бо тут одчиняються двері й точно за графіком постають на порозі Вова, Алік, Жора, Валера. Юра теж прийшов, хоча був запрошений для Таньки, яка хитро не з'явилась, бо сама точно вгадала все це. Не день народження, а як його провести — так, щоб Костюченко знав, і пам'ятав його довше, ніж Олю, гад. Бо він думає, що це так легко, забути. Що коли йому дзвониш про день народження, то він спочатку виделується:

— Яка це Оля? А-а, Оля, привіт. Ти пробач, що я не поздоровив тебе, бо я не знав, коли він в тебе.

Можна подумати, що він раніше хоч раз поздоровив. І от тепер заходять Вова, Алік, Жорік, Валера, які ніколи не забували, й не тому, що вчилися з нею в школі, а тому, що ставилися до неї, як до людини. Й навіть Юрік, який хоч і був запрошений для Таньки, а теж ставився, хоч та й не прийшла.

І всі дивляться на Костюченка, так, що він почина розуміть. Тобто Танька вірно розрахувала, що коли Оля позбирає їх усіх разом, то обов'язково щось станеться, саме собою. І трапиться, бо коли запрошуєш усіх, щоб прийшли без подарунка, то кожен собі вважає, і тепер всі здивовано дивляться один на одного.

А особливо на Костюченка, який навіть з ними в одній школі не учився, а жив десь на Водозаводі, місці, про яке ніхто в Києві не чув. Якщо, звичайно, сам там не жив. Як Костюченко, який одразу відчув, бо він був хитрован і зрозумів, що це буде йому день народження, а не Олі. Це, якщо він залишиться після нього цілий, або, в кращому разі підранком.

І от всі разом сідають за стіл, і Костюченко розуміє, для чого вони всі сідають, бо їм тепер не вистача одного: швиденько напиться, щоб була їм усім спільна причина, а потім вже цю причину швиденько реалізувати — лупонуть його, водозаводського, і він бачить, що вони садовлять його не біля дверей, а під стіну. Може, б він і не хотів туди сідати, навіть біля балкону його не пустили, бо він був один, а Вова, Алік, Жорік, Валера були не одні. І навіть Юрік, який з ними в школі не вчився, а виявився з ними, бо його запрошено для Тані, й хоч вона не прийшла, а не стали садовити її хлопця під стіну. А Костюченка. Він бачить, як нарешті щасливішають очі в Олі, бо скільки він її знав, вони ніколи в неї такими не були, загадковими.

— Я хочу сказати, — раптом каже він так швидко, — сказати тост про Олю.

Що усі презирнулись. Але як ніхто з них ще не випивши, то вирішили випити спершу для початку і ніхто з ним не став спорить, навіть Юрік, який був тут єдиний, хто нічого не зрозумів. Він був запрошений для

Тані, хоч йому потім треба було йти в депо на нічну зміну.

І от Оля бачить, як Костюченко хоче говорити тост. Бо до цього він, гад, їй нічого такого навіть приблизного не хотів казати. Навіть не признавався, де він живе. Та що там! Телефона його робочого не давав, доки вона сама його не знала. Як і район Водоканала, чи Водозавода — інтуїція лише їй підказала, в якому районі міста він мешкає, бо сам би ніколи не признався, гад.

Всі подивились на Вовку. Бо це він мусив вирішити, той почав думати, що як не цей Костюченко буде говорити першого тоста про Ольку, то тоді доведеться робити самому йому. А що він міг про неї сказати? Міг, але це треба ж було балакати.

— Нехай каже, — кивнув він.

Костюченко тоді вхопився і почав усім наливати по повній.

— За іменинницю по повному, — пояснював він щоразу, бо зовсім ще не знав, що говорити про Олю. Він, гад, їй давненько не дзвонив і тому йому був потрібен якийсь час, а потім вирішив, що нехай говорить язык, а не він сам, бо язык в нього не дурніший. Костюченко й не про таке здогадався, що треба щось робити, щось говорити й навіть збагнув розливати горілку не в чарочки, а в гранчасті склянки під сок.

— Я піднімаю цей тост за Олічку, — сказав язык, — бо знаю її як чудову, добру дівчину. Я познайомився з нею в метро і одразу зрозумів це. Бо ви не повірите, а я на другий день вже переспав. Ось як це було, — устиг сказати він раніше, ніж йому не дали, — в мене є один кльовий метод.

— Який? — забув про горілку Вова.

Алік про закусь. Оля скам'яніла, бо почала пригадувати те, чого не змогла.

— Дуже простий, — сказав Костюченко, — за допомогою мебльового магазину.

Вся компанія ще зроду не чула такого тоста про іменинницю, навіть на інших днях народження і тому особливо почала слухати. Особливо вона, бо не могла згадати, де й коли там були поміж них меблі.

— Значить, так, я вибираю класний такий магазин, з хорошою вітриною, щоб там була кухня.

— Кухня? — не повірив Вова, бо уява його малювала лише спальний гарнітур.

— І от ми зустрілися й починаємо гуляти. Я говорю про те, про се, мовчу, хвилююся. І так ми доходимо до тієї вітрини. З цією, з кухнею, і от я зупиняюся біля неї раптом і замовкаю, і дивлюся туди скрізь скло. І так мовчу, мовчу. Жду, доки й вона почне милуватися меблями. Доки не починаю так шепотіти, наче зірвалося в мене це саме собою:

"От якби нам з тобою, Олю. Оттаку кухню".

Він вмовк. Особливо Оля. Вовка теж, бо нічого не зрозумів і тому чекав, доки не зрозуміє ще хтось. Було чути, як час товчеться в годиннику.

— Я не поняв, — кахикнув Жорік, — при чому тут це?

— Ти подумай, — Алік стримував сміх, — про що сказано. Не про кухню, а про те, мовляв: що коли ми одружимося, то тоді я тобі таку куплю. Но пропозиція до свадьби ж він не делає конкретно, невже не ясно? Коли вона почула, що він мріє про спільну кухню, в неї од цього почався сильний прилив крові в органи, неясно?

Стало ясно Олі, бо вона пригадала все це, незважаючи на стримане хихотіння Аліка. Їй кров прилила не в органи, а в голову. Костюченко навпаки не дивився на неї, а в гранчак.

— Ну, що, вип'ємо? — завершив він нарешті тост.

Випили всі, окрім Олі, бо вона горілки не пила. А стояла, дивилася на компанію.

"Слава Богу, що ця дура не прийшла. Бо яка ж вона дура!" — згадувала вона Танюху, доки хлопці закушували, особливо Алік, бо він швидше хотів підняти другий тост, навіть салат олів'є не зупиняв його:

— А я хочу випити за Ольку, бо я соблазнив її з першого разу, — прожував він. — А не з другого. Не в тому смислі, а в тому, що ми з нею ні разу і в кіно не сходили чи на дискотеку. А один раз лиш зустрілись разом і раз! За допомогою бомби, — випалив він.

— То ми за бомбу п'ємо? — не врубався Жорік. — Я не врубався, яка тут бомба?

Оля зціпила зуби. Бо бомба для неї була ще менше збагненою, ніж кухонний гарнітур на вітрині мебльової крамниці.

Горілка од попереднього тосту поволі дійшла, але не суть сказаного.

— Ти шо, бомбив її? — наважився Вовка, бо тут не було чого зрозуміти, так само, як і не зрозуміти.

— Та не, я на випускний вечір взяв шампусік. І долив туди спиртяги. Грам сто п'ятдесят влазить. І носив у сумці. І ходив і думав, на кого Бог пошле. А коли вночі пішли гулять, — він дивився в салат, — ми попались з Ольой. Я кажу: "хочеш шампусіка?" А це ж бомба зо спиртом. Ми сіли, випили. Олю, ти прости. Що ти не знала, що я знав. Ну, такий сильний йорш полупається, що його називають: бомба. Бо вона так сильно б'є чи в голову, чи куди. Вобщім, як рибу глушить. Викликає сильний прилив крові туди. Потім... І тоді на лавочці.

Запала б павза, так Костюченко не дав:

— Так чого ж ми сидим? — почав наливати він з графіна, доки Оля ним не стукнула Аліка. — Треба за такий тост випити.

Що навіть Юра зацікавлено глянув на Олю, а не в склянку, а потім глянув на склянку, наче вперше її побачив, вона була хороша, бо повна.

Лише аж по тому виникла мовчанка, як випили. Всім заціпило на салат, бо він єдиний був тут в кришталевій салатниці, Оля вперше зробила олів'є, і тому його вийшло багато.

— А от, — кахикнув нарешті Вова, — ніхто не повірить. А я заделав Ольгу. При допомозі перцю.

Оля, яка досі пригадувала бомбу, не встигла ще за ту образитись. "Добре, що хоч ця дура не прийшла", — думала вона про Таньку, щоб не думать про себе.

Вона побачила клумбу, і навколо клумби, як там стало порожньо, буває такий момент, коли пасажери зникають. Клумба про це знала і тому нарешті полегшено зітхнула, але не Оля, бо вона, по-перше, хотіла, щоб люди були. Їй не лише пасажери, але й Костюченко.

А, по-друге, оно той тип, що оно криється за кіоском і крізь нього дивиться на Олю.

Він вже кілька разів переходив до стовпа. Наче там висіла таблиця не про один маршрут, а про багато, щоб кілька разів туди підходити й вивчати розклад. Коли людей багато, то таких типів менше видно, особливо такого, який дивиться на тебе крізь кіоска, довго вивчає. Бо йому це подобається, вивчати.

Оля притиснулася до баночки, та була зручна для цього, тому що була в паперовому пакетику, непрозорому такому, бо якби цей пакетик був з поліетилену, то він був би прозорий. День, навпаки, втрачав прозорість, йшлося до вечора. І це давало надію на нових пасажирів з роботи, серед них міг знову бути Костюченко; хоч він був хитрован, але ж він мусив їздити додому?

— Не свисти, — сказав Толя. — При чом тут перець?

Бо він до цього лише мовчав, і тому сказав лише зараз.

Вова на це хитро сміявся. Горілка од другого тоста здоганяла перший, це було добре, хоч і не бомба, і можна було вже не поспішати розказувати про таємниці, яких ніхто, окрім нього, не розумів, навіть Оля, яка часткою цієї таємниці була.

— А хто помне танцюльки? Ву Таньки? Ну, коли ми рішили одмітити?

Всі пам'ятали, бо спека була нелюдською, саме впала на той день, коли всі з класу вирішили зустрітися. Ну, не всі, а лише, хто прийшов. Танька взагалі була дуже хитра і весь час любила, щоб збиратись разом. Хоч вони до того не любили в неї збиратись, бо вона була не скупа, але жадібна.

Хихотнув Валера, бо він там був. І ще Вовка, а більше з присутніх нікого. Ще були негри. Нові, яких ніхто не чув, на касеті. Хто це їх тоді приніс? Вовка приніс, він працював уже на підпільній фірмі, бо йому вже тоді довіряли, там тиражувалися виконавці на касетах і дисках, і він міг взяти що завгодно, чого ніхто не чув.

І там з ним працював охоронець, який до цього був солдатом. І от вони там, в армії витворяли, бо були десантниками. Як були там у них танцюльки на ткацькому комбінаті. То солдати крали на кухні для цього дрібнотертий червоний перець.

— Нафіга? — почав пригадувати Валера те, чого пригадати не міг.

Оля теж почала пригадувати те саме, і починала поволі ненавидіти оцих обох, бо не могла збагнути, в чому там був секрет.

— Бо тут головне, щоб ковра не було, — пояснював Вова, поблажливо поглядаючи на стелю. Він хотів поспішати, бо тут був ще один, хто знав таємницю. А з іншого боку? Який ідіот поспішатиме з такою історією? — Вобщім ті солдати, вони були десантники. Й добре кумекали. Бо вони там на танцях не дуже котірувались. Піти з солдатом? Це могла собі тільки жінка дозволити. Да і то не всяка. А дівчата цього хотіли не хотіть. Вобщім я теж беру п'ять пакетів. Мілко мелетого перцю. А перець — це шо? Це, фактичискі, пиль, особинно на красному паркеті. І ти, поки там усі здрастуються, починаєш його висипати. Рівномірно так, в тому місці. Де будуть танці топтатись ногами. І от гоцалки пішли, я тоді спеціально класний музон припер, — а ноги шо делають. Коли танцюють? Вони потіють, і пил од цього піднімається вгору, і починає од цього кругом прилипати. — Він міг ще загадково обводити поглядом присутніх, бо ще ніхто не підійшов ближче до таємниці, ніж він: — І от той пот має таку особиність, що

він мокрий, і особино липкий. І перець шо? Де мокріш, там і прилипкіш. А дівочки, ти прости мене тоді, Оля, трусиками ж пріють. І на їх нема брюк, як на хлопчиках.

— Не свисти... — прошепотів захоплено Жорік.

— Так за шо п'єм? — не втямив Юра, бо його сюди привели не для того, щоб тямить. — За трусики?

Оля була тут остання, яка не збагнула. Той спалах взаємності, тодішній, спекотного вечора на спекотному горищі у Таньки в неї не пов'язувався ні з якими обставинами, окрім спалаху. Вона дивилася на Вову й не вірила: невже скаже?

Вова дивився на фужер, або на стелю. Бо він тут був найвищий, і йому було до стелі навіть ближче, коли він стояв.

— Так при чому тут трусики? — підвівся й Юра, який знову про них не розумів, і тому вирішив випити стоячи.

— Давайте ж вип'ємо. За них, — махнув склянкою Вова, — бо вони тоді од сильного того перцю почали свербіть. І викликають у них сильний прилив крові, у всіх дівушок. Но Оля не вся. Вона дуже добра, но дуже скупа. І коли ми з Ольою пішли покурить. На горище... Словом, за тебе, Олько!

Вона переводила погляда з нього на Костюченка й не знала, кого дужче треба ненавидіть? А може, цього козла Аліка? З його дристаною бомбою, яку чи він сам придумав, чи йому якийсь козел підказав? Вона пригадувала ту лавочку нічну, де вони кайфували шампанським, і щосили не хотіла порівнювати з тими спекотними танцюльками в Таньки, й лютилася про те, як вони з Танькою, виявляється, мало знають про цих козлів. Хоча

Танька після тодішніх танцюльок вже ніколи не збирала в себе, бо вона була дуже хитра для цього.

День народження тим часом розгортався і одходив од третьої склянки, графин теж, бо його поменшало. Однак Костюченко недовго дав йому спочивати:

— Я, як тамада, — казав він, бо був тут старший за всіх не так підпадав під горілку, — пропоную налити ще по одній.

— І випить за Олю, — нарешті покинув мовчати Валера. Бо він не любив мовчати, але й говорити не любив. І завжди ждав, що, нарешті, цей клятий язик дасть йому змогу. — Я не можу похвастацьця таким, як ви, бо ми з Ольою зблизилися, помниш, Олько? При допомозі "Пансіона любві".

Оля в школі найкраще писала твори. Валера довго мучився тоді, бо знайшов у батька під дерматином обкладинки з дембільського альбома кілька аркушків, де ксероксом було Perezнято такого великого оповідання, завбільшки з невеличку повість. Він, нічого не підозріваючи, почав читати і вже через кілька сторінок відчув бурхливий прилив крові. А коли дочитав до кінця, то вічув відлив, бо "Пансіон" уривався напівслові, на самому його найцікавішому.

— Олько, ти це... — почав він, — ну, треба твір дописати.

— Що, задавали? — лякнулась вона.

— Не з програми. Тут один шедевр треба дописати до кінця. Може, навіть пару

речень, — уже брехав він. Бо йому було цікаво, от у хлопців "Пансіон" викликає приплива, а чи викличе він у дівчини? Отак, одразу?

Вона прийшла і він сунув їй листочки, вона уважно почала читати а потім уважно зупинилася. Отак зосереджено почала пальцями, без участі рук, розстібати блузочку. Комір не піддавався.

— Тобі... погано? — прошепотів Валера.

— Ні, — теж тихо відказала вона, — просто одежа може пом'ятися.

І зняла її всю; так швидко, що Валера з першого разу не встиг, бо він же не читав тоді, а лише дивився, як вона читає, якби вона хоч довше тоді це робила, а то одразу — раз! і гола. Що вже на другий день, палаючи од ганьби за перший, він запросив її дочитати, і вони встигли разом, а потім встигли навіть роздягтися спільно, а не по черзі.

На мить завмер день народження.

— Ну? — не витримав він павзи.

— Ну, потім був сильний прилив крові в Олі. І.

— От не випить за це — гріх! — тамадував далі Костюченко. — По маненькій, за нашу Олічку!

Вона спробувала на мить зрадіти, але потім пригадала, що тут відбувається і увірвала.

Потім вирішила зійти на протилежний бік зупинки. Бо той ідіот навпроти вже не ховався за кіоском. Бо був уже добрячий вечір, час, коли тролейбусів меншає, і разом з ними надія побачити Костюченка.

А не того ідіота, який почав обходити навколо, аби вона од нього не заховалася; він вирішив зобразити приємну посмішку на лиці, а вийшла самовпевнена. Оля озирнулась. Але по цей бік зупинки по виямках була біла потеруха. Якби це було взимку, то можна би було уявити, що то сніг, але стояло літо і вочевидь, що то лежало безліч перетертих натовпом використаних талонів.

— Так ето, значить.

Сказав незнайомиць. Він вирішив багато говорити, а потім вирішив, що вже й так довго витратив часу на оглядини.

— Короче, — сказав він.

Навколо був лише вечір і ні за що було зачепитись поглядом, бо це ж тролейбусна зупинка, яких на світі є тисячі.

— Вобщім, — продовжив він, щоб знову вмовкнути.

Тому що вона — глуха, чи що? Людина з нею говорить, і наче як пусте місце. Наче як порожня зупинка?

— Давай не будем, — знову почав він.

Так, що вона не втримала слів:

— Що не будем? — примружила вона очі. — Я тобі хто така, що ти вичитуєш?

— Хто така? А ти не притворяйся. От хто ти така.

— Яка? — примружилася ще.

— Така, що з Окружної тебе погнали? Так ти тут?

До неї ще не дійшло, що в такій ситуації означає "Окружна". Бо вона відчула, наче він вимагає, аби вона просто була винна перед ним, і звинувачує, хоча й переконаний, що це неправда, йому те байдуже — головне, щоби отут, просто так, на порожньому місці вона була винувата — бо винуваті всі, лише кожен щодня вимагає, аби про це щораз нагадували.

Костюченко подивився на останні краплі з графину, й Оля хотіла обуритися, що якби він, гад, не прикладався до нього наперед, то, може, там би щось і лишалося; а потім передумала навпаки: добре, що нарешті ці тости припиняться.

Бо Костюченко хотів їх слухать.

— Ні, ну так не можна. Треба додати. Тим більш, що ще оно Толя... Толем тебе звуть? Жорем? Ще Жора нічого про Олю не розказав. І Юра.

— Не, — теліпнув головою той. — Мене сюди Танька визвала. Я можу про неї казать.

Салатниця була порожня, рідкі бутерброди ще дивилися в стелю. Вінегрета ніхто не чіпав.

— Нада той. Додати, — сказав Вова, хоч і не був тамадою. І одірвав погляда од вінегрета.

— Оце точна думка, — похвалив його за неї Костюченко'. — Я взагалі пропоную вийти на свіже повітря і додати. Тут такі класні у вас ларьочки. І покурить.

Оля з неперевереним жахом дивилась, як увесь день народження підводився; лише зараз догледіла, який-бо він п'яний, посміхаючися один до одного, посунув по цигарки, посунувши на сходи. їм заважали лише стільці.

Один лиш Юра не міг подолати свого. Бо це було встать, йому було незручно за це, а, особливо за свою подругу Таню. Однак її він чомусь не бачив тут. І почав пригадувати, доки не з'ясував, що вона тут так і не з'явилась. Чуючи гуркіт компанії на сходах, він розумів, що слід туди, невпинно тримаючись стіни, подолав ту відстань.

Оля стояла, опустивши руки й не дивилася на пустку, і щосили весь цей час думала про те, аби жоден з них ніколи не повернувся сюди, доки не пригадала, що поставила на повільний вогонь гаряче в духовку й не вимкнула її.

А Костюченка далі не було й не було, була лише пуста зупинка, яка після години пік одразу перетворювалася на порожню. Був лише надокучливий тип, який щось плів, щось натякав їй про Окружну. Яка, питається, Окружна, коли тут Водозавод?

— Вобщім ти кінчай виделуватись, — голос його мінявся, торкаючись погрозливих тонів.

Оля одмахнулася й вирішила за краще одійти, й посунула потерухою з талонів за стовпи. Це було помилкою, бо, ступивши крок, опинилася в густій п'їтмі.

Вона думала про підлого Костюченка, як же той гад хитро обвів усю компанію навколо пальця і уникнув того, чого наготувала йому подумки Танька. Так хитро, що сама туди не прийшовши, аби її совість не мучила, коли його битимуть. Як він, вивівши всіх на вулицю і, доки вони починали курить, назавжди зник межи ларьчків.

Тому не враз збагнула, що її грубо обхоплено ззаду й тягнуто за дерева.

— Крикнеш, вб'ю, — був наказ.

Вона спробувала тіпнутись, але нападник навалювався, пригинаючи, і, позаяк вона тримала баночку в пакеті, руки в неї були не вільні, аби розчепити ті тверді обійми.

— Но ти ж сука, — сичав той. Бо йому треба було просунути одну руку, щоб задерти сукню, тому він пошукав очима по затінку, доки не вперся ними в підходяще похиле дерево. Приперши Олю до нього, він почав розстібати. Життя стало швидким-швидким — і щоби було навпаки, вона одсунула подалі од себе баночку, щоб не обхлюпатись, і здерла кришку. А потім, упівоберта одхилившись, обережненько хлюпнула позад себе — навіть не встигла пошкодувати, що рідина, заготована для Костюченка, отак по-дурному марнується. Обіймиська враз одскочили.

Запанувала на мить мовчанка. І щоби вона подовжилася, Оля спершу хитко одступилася. Розставивши для впевненості ноги, вона простягла перед себе кислоту. Кілька крапель трафили папірчаного пакета і він сичав, додаючи смороду далекому пахтінню клумби.

Незнайомець парував, проти далекого-далекого ліхтаря було видно, як здійсмається од нього кислотний дух.

Він лише зараз почав розуміти щось і вирішив крикнути про це. Однак наступний хлюпок кислоти влучив йому просто в рот. Невідомо, чи викликав він прилив крові.

Insertion

[2]

Майже молода жінка зайшла й сіла. Що всі ветеринари втупились, помовчала; потім згадала, що цигарки в її пальцях нема. Струсивши в попільничку неіснуючий попіл, прошепотіла:

— Ви можете приспати?

Хто тут був, згідно поодкривали роти, але начальник устиг перший:

— Канєшно. А велике у вас животне?

— Дуже, — мовила вона й надовго замовкла; ветеринарня вся також, зважуючи на трагічність ситуації, яка стане ще трагічнішою, завбільшки з "животне".

Доки начальник не кахикнув, а тоді, поштивно:

— Можемо, канєшо. Це кіт, собака, тощо?

Красуня, бо вона була блондинкою, підвела до всіх очі й прошепотіла:

— Це — я.

— Ви, канєшно, звиніть, но ви ж розумієте, ви — людина, а ми — ветработніки. Й вусиплять вас ми просто не імеєм права.

* Іпзегііоп — вставка (англ.)

— Гроші. Бо я плачу ж гроші.

— Бо нас посадять.

Чи вона не чула, чи й сама була уявною, як і її сигарета; коли вона припалила натуральну, то глибоко затягнулася реальним димом і, глибоко видихнувши, сказала:

— Уявляєте, мій ідіот зробив вставку. Він взяв ефірну касету з кінофільмом і, нікому не сказавши, вписав на відаку туди шматки з порнухою. Ви уявляєте?

Всі німо уявили, бо ніхто нічого не уявив.

— Уявляєте, з цим, з такими білими-білими тілами, а на них, виявляється, такі рідкі довгі чорні волосини.

І заплакала.

Ветеринарня припишкла, щоби послухати, як жінка це робить. А вона робила й робила, і вчепилася в начальницький білий халат, який одразу став мокрих кольорів. Сльози тим часом густішали; не могли розповісти:

ВСТАВКА

В ліцеї, це почалося ще в ліцеї; знати не могла, чим це скінчиться. Бо Толік був кльовий, а вчителі ні; й не дозволяли дискотеку, хоча в кожного в класі було що туди одягти. Доки дир не здався, зробив помилку: взяв касету з музикою на той вечір і особисто перевірів кожну пісню. Звістка про це облетіла школу, особливо Юлю з Толею.

— Ну, я йому заделаю, — обурився він.

Таким голосом, що Юля, хоч і була тоді школяркою, бо вона тоді ще не кохала. Толя — хлопчик понтовий, бо з небагатої сім'ї; й тому понтувався ще дужче.

Там, де за сценою шкварчали шнури в підсилювачах і раз-у-раз недоречно гупали колонки, лякаючи учнів, які несміливо просотувалися в залу, спотикаючися об свої височезні підбори, — там Толя підсунувся під апаратуру. Він зробив так: тицяючи звідтам на перемотку магнітофону, кілька разів зупиняв, і, перемикаючи на запис, нашіптував туди найкрутіші слова; й не ті, які виконуються в американській естраді, а ті, які навіть і в нашій ще й рази не співалися.

Потім повернув касету на початок, і почалися танці. Все гаразд, доки фонограма раптом не урвалася — всі стали і в цій моторошній тиші передетоновані модуляції позміїному просичали:

— твою в... і в душу... мать, ...дъ.

Всі вклякли. Що потім, коли знову бухнула музика, несподівано затанцював лише директор з Яровецькою. З жахом кожен дивився на той танок. Дир тільки зараз зрозумів, чому все життя боровся з дискотеками. Юля тоді зметикувала й пошукала очима Толіка — той стояв під колоною, урочистий, спиною до зали, витягнувшись, він кривив посмішку, тамуючи її. Що Юлю похитнуло. В запаморочливішій тиші чути було лише, як схлипувала завучиха по виховній роботі. Лише не Анатолій; він стояв, тримаючися за колону, аби не впасти од щастя.

Дитинство скінчилося, одного такого разу, працюючи на каналі, вискочивши з літучки, вона пробігла повз невиразну постать, яких по всіх телеканалах задосить в кав'ярнях. Однак якісь розряди затріщали у волоссі і Юля зупинилася, аби струсити їх.

Це був Толік, з усією своєю долею. Що він робив весь цей час — було написано на

його сорочці, а, особливо, брюках.

— Привіт, рімембер мі? — блиснув він зубами.

"Чому ця чашка така гаряча? — бісилася Юля за кавою. — Скільки разів тут пила — і на тобі".

— Що таке?

— Обпеклася, — почала шукати хусточку вона.

— Дай я поцілую — і пройде, — не зробивши паузи, він притиснувся губами до її вуст.

Вона б обурилася, якби. Його цілунок затулив кав'ярню; й виштовхнув навіть постійне професійне занепокоєння, що Юлю тут можуть упізнати.

В РЕЖИМІ ВСТАВКИ

Вже кожен перший цілунок затуляв, що було поза ним, під ранок лише вона згадала, що принесла півкіла масла і воно геть розтіклося сумкою. Вона сміялася істерично, бо там були ще касети з "висхідняком"; сміялася, бо збагнула, що це остаточний кінець.

— Не плач, Юльцю, — гладив він її по руці, — я тут таке придумав, вони повзатимуть. Послухай: от що таке інтернет?

— Ну? — утирала вона сльози.

— Інтернет, Юльцю, це ж калейдоскоп, ясно?

Нарешті сльози вмиль всохли:

— Ну?

— Це калейдоскоп в значенні вставок. Тобто це — суцільні вставки, бо там можна вставлятися в будь-яке місце, ясно? От і пілот-програму треба робити в стилістиці цілковитих вставок.

Видихнув він переможно.

— Ну? — майже зрозуміла Юля.

— І тоді — наша передача буде вставлять! — Підсумував він. Радіючи, що оця, остання фраза також годиться для дикторського тексту.

Біда лише, що не було власного відика, бодай аматорського, бо для "пілоту" й такий би згодився, з яким треба ходити по комп'ютерах й переганять матеріал для майбутньої програми.

В РЕЖИМІ

Дорогу до Стамбула б не згадувати, була така спекота, що автобус забув боятися придорожного рекету.

Її почали знімати на відеокамеру, не встигла вона ступити на землю. Добродій поруч з оператором геть був не схожий на турка, особливо, коли виявилось, що англійська його краща за Юлину.

— Ідея дуже проста, — вів він її під лікоть, — нам потрібні слов'янські лиця, бо торгівля йде переважно до вас, так? От і все — слов'яни мають бачити на товарі своє, дуже знайоме обличчя, так?

Це було зайве, бо вона чудово вивчила умови контракту, особливо про гонорар і

кількість фотовідбитків, перш ніж їхати сюди. Бо наслухалася про Стамбул, а, головне, начиталася; тому паспорта заховала найглибше.

Юля пояснила, сміючись, що вона б одразу стала під фотооб'єктив, однак просить трохи відпочити з дороги.

— Ну, так, так, звісно, — не одпускав її ліктя Мустафа. — Я гадаю, вам півгодини буде достатньо?

Юля покинула посміхатися. Однак подумала:

"Та біс із вами. Фотографуйте швидше, може, я на цей же автобус устигну тоді назад".

Тому й не образилася, що їй не заброньовано номера в готелі.

"А чого? Сьогодні одбомблюся, біс із ними, з екскурсіями", — запевняла вона себе, сівши чепуритися просто в фотоательє.

Мустафа наче читав її думки:

— Може б ви хотіли пройтися по магазинах? Доки ви кладете грим, я зроблю це. Скажіть, що купити вам в рахунок вашого гонорару?

Він видобув свого примірника контракта, аби зазирнути в суму.

Юля сказала. А тоді пригадала:

— Магнітофон! Відеоманітофон мені треба, але такий... — вона не могла чомусь пригадати, як англійською буде "режим вставки": едіт, даббінг? — Інсерт! — Радісно вигукнула вона, згадавши. — Мені дуже потрібен магнітофон, який має функцію режиму вставки.

Власне, через що вона сюди приїхала? Через нього, відака для Толіка. Мустафа уважно записав і це, вийняв калькулятора, підрахував, і вийшло загалом, що не так уже й дорого. Взагалі дуже коректний, як про турка, чоловік, він зник і лише тоді Юля озирнулася павільйоном: подивувало, що в кутку, куди спрямовані софіти, було лише ошатне ліжко.

— Кофі? — по-турецькому запропонував помреж.

— З сендвічем, — по-англійському відказала вона.

Їй повернулася до трюмо, вражала тут кількість косметики, можна слона запудрити. Тим часом зібралася бригада й переминалася, доки Юля поснідає. Вона торкнулася вустами кави й сахнулась — ні, не гаряча, а огидно гіркуща, з липким якимось присмаком.

— Це турецька кава, — сміявся, пояснюючи, Мустафа. Він повернувся з оберемком кульків, а, головне, з коробкою, на якій виразно позначався відеоманітофон. — Ви ж чули про турецьку каву, що є така? Ну от. У нас її готують не так, як у вас. Це смола! — Захоплено коментував він: — Асфальт! Її треба отак, кінчиком язика.

Юля не стала сперечатися, бо їй потрібна енергія — вона перехилила нахильцем, аби увібрати цю гидоту швидше.

Але гидота увібрала її. Утисшися в горло, вона геть не стікала донизу — а одразу спалахнула навсібіч, особливо вгору, в голову; що та встигла лише подумати:

"Чогось підсипали, гади..."

І це було останнє міркування, бо й усі інші одступилися, надаючи місце поштовхам "кави", аж доки вони не осягнули кінчиків пальців; бригада, посміхаючись на це, очікувала. Щоби стерти ці криві вуста, Юля взяла пудру й вирішила всіх закамуюфлювати; однак ту було ввічливо забрано й покладено назад під трюмо, крізь яке дівчина з подивом завважила, як її роздягають чужі руки. За якими червонавим дияволом проблискувала відеокамера, чудна така, бо геть не схожа на обіцяного фотоапарата.

Її оголено і ведено до широкого ліжка, куди враз повернулися усі софіти, скеровані руками бригади. Кола од прожекторів розійшлися з очей, Юля побачила добродія, дивного такого, бо він роздягався, вже вилізши на неї; поштовхи "кави" замінилися на інші, правда, не такі пекучі. Особливо не вдавався йому комір, тому що він, смішний, забув скинути краватку, він намагався скинути її, розв'язавши зубами. В таку спеку краватка? Вона здалеку чула свій регіт, од якого їй ставало смішніше; якби їй хто розповів про циркового номера з чоловічим стриптизом під час статевого акту, то вона би зроду не повірила — а той клоун лишив ще на собі черевики, аби струсити їх з ніг разом з оргазмом.

Коли цей одкотився, вона побачила Мустафу — той картинно сперечався з лисим яничаром за жужмо кредиток, які переходили туди й сюди, доки не зникли в мустафівській кишені; бо лисий кількарраз озирався на широке ліжка, доки забув торгуватися. На дотик він виявився геть не яничарином, а голим, з одежі лишивши лише вуса, які заважали не лише цілуватися, але й дихати. Юля пробувала одкусити їх, однак вони виявилися справжніми, а не з гриму; це було дивним, отже, він був не професійним актором? Не треба вчити сценічне мистецтво, аби завдавати на широкому ліжкові, напудреному світлом софітів, серед спалахів яких то виринав, то знову ховався зрадливий червонавий вогник відеокамери.

Юлю дивувало, що скільки їх отут на цьому пружинному кону, а всі вони разом не варті були одного простого-простісінького Тольки, такого далекого-далекого, наче майбутня вставка в його пілот-програмі, рахувати цих, місцевих, вона би могла через ванну, куди її по кожному разові запроваджувано — але й там невідступніла червонаста зіниця камери, така, що кілька разів мало сама не запірнула в мильну піну незвичайної, з липким присмаком, мильної опери. Чи оперети? Де іншої піни, густішої, було не менше; так, що нарешті Юля стомилася сміятися — тоді їй помреж приносив ще трохи смоли.

Тривало доти, доки сама камера не вирішила скористатися широким ліжком, однак Мустафа резонно доводив, що по-перше, в черзі стоять ще кілька клієнтів, які щедро заплатили не лише за ліжка, але й за сувенір — відеозйомку акту. Однак йшлося не лише про ці фокуси, але копії для відеотиражувальних фірм. Це по-друге. А, по-третє, хто буде знімати, якщо сам оператор цього робити не зможе? Чи зможе і це водночас? На біду, тримати камеру погодився один освітлювач, і тому обурений Мустафа вирішив вирахувати платню у збуреного оператора, вже хай йому грець, плівки однаково на всіх вистачить.

РАША НАТАША

Юля опритомніла в автобусі. За вікном пропливала рідна Болгарія, голова гуділа нестерпно і тому вона ніяк не могла пригадати. Тривога ця посилювалася доти, доки не побачила свої руки, якими вона притискала чималу коробку з відеомагнітофоном — дивувала мізерність ваги його, і тому Юля похапцем розпакувала, аби полегшено констатувати, що омріяний той апарат на місці. Пасажири регітно коментували пейзажі навколо,

бо вони були комуністичними. Серед кількох лиць Юля з подивом упізнала чимало тих, з якими їхала сюди.

Її не зустрічали, вона б розсердилася, але голова тріщала так, що навіть на це не було сили. Спогадів було, хоч як дивно, лише про дорогу — коли вона намагалася пригадати Туреччину — одразу до голови здіймався тупий біль; такий, що хапало аж за низ живота. Та хіба є на світі така болячка, яка б не зникла, повернувшись в рідний Київ?

Обчепившись кульками й коробками, вона дотарганилася хати. Шукаючи ключа, сердилася, що за дверима лунає гулянка, яка зустрічає її без неї. Її помічено лише з другого разу.

— О, хто до нас прийшов! — гукнув Толя і вхопився її підіймати; все залящало навколо, і Юля з подивом упізнала навіть кілька знайомих ще з часів ліцею облич, кожне накинuloся до пакунків, вона пробувала хвалилися, однак сили стачило лише на магнітофона.

— Ну, розкажуй, — наполягали навколо.

Толя тим часом кинувся до шнурів — приладнати до вітчизняного телевізора імпорту відеоцяцьку. Потім, коли він почав тикати досередини касету, виявилось, що там, усередині, хоч як дивно, а ще одна вже є.

— О, тест-касета додається, аякже.

Юля так знеможено сіла в крісло, що й голови здійняти не ладна була. Відеомагнітофон закрутився, темрява в телеекрані блимнула й розійшлася, усталилася картинка, на якій кілька волохатих патрали велику ляльку. Запанувала мовчанка, така ж несподівана, як і відео-картинка.

Юля кілька разів струснула головою, бо тамта декорація чомусь видалася їй на диво знайомою: широчезне, наче з напудреного шовку, ліжко; лякала лише абсолютна відстороненість скляних очей тої штучної жінки, яка затесалася межі волохатих.

Кілька гостей першими підскочило, й, не прощаючись, рушило до виходу. Інші ще хихотіли, доки відеокамера не вийшла на великий план; тут сумніви полишили кожного в квартирі присутнього, і всі подалися геть.

Останньою ту нещасну ляльку впізнала Юлія. Та й тому; що зойкнула. Якби не це, то зроду би не здогадалася. І їй стало гіркіше над будь-яку смолу. Тому, що повірити вона була ладна у що завгодно на світі, лише не у власне телевідображення.

INSERT[3]

— Ви это, дамочка, шо з вами! — занепокоївся головветеринар, бо він перший

помітив, що відвідувачка не встигла припалити їй сигарету, а вже знепритомніла; добре, що поруч завжди є нашатир. Начальник сунув їй під ніс і радісно помітив ознаки життя, які швидко поверталися до ще майже молодій жінки.

Вона сахнулася, прийшовши до тями. Далі:

— Пробачте, — вдихнула стомлено. Обтрусила з сукні цигарковий попіл, потім: — На чому я зупинилася?

— Повірте, но ви потребували, щоб ми — усипили вас.

Усі присутні ветлікарі згідно закивали. Запанувала мовчанка, така, що з підвальних віваріїв чути було підземне скавуління піддослідних собак.

— Ну, ясно. А ви що відповіли? — дивувалася далі жінка.

— Ну, а що ми можемо відповісти? Нам же заперечно навіть думать про людей, щоб їх умервщлять, це ж не шутки, — виправдовувався головний.

— І даремно, — глибоко затягнувшись, вона повернулася до помешкання очима. — Я працюю на телебаченні, розумієте? Працювала, — видихнула вона ще раз густо, — доки не допомгла одному знайомому ідіотові.

Розумію, — заховав назад запальничку старший ветеринар.

— Ну, от, — курила далі вона, — доки він там крутився, то стибрив в апаратній ефірну касету з фільмом, ясно? — Сказала вона присутнім, собі чи цигарці? — І вставляє до того фільма, — тут вона зітхнула, нарешті, без диму, — вставляє нещадиму порнуху. Отак бере й де-не-де, — показала пальцями вона, — де-не-де там шматочками вставляє, таку гидку, уявляєте. Потім, наче нічого не трапилося, швиденько повертає її на місце, гад. Розумієте?

Ті закивали, хоча нічого не збагнули.

— Ну, от, — провадила вона, — а потім тихенько жде. Доки не настає той страшний день, і фільм виходить в ефір. І всі люди, які люблять кіно, дивляться. І раптом бачать там — що?

— Що? — закліпав головний.

— Порнуху! — майже хором випалив колектив.

Запанувала мовчанка розуміння.

— Не пойняв, — не зрозумів начальник, — так при чому ж тут тоді ви? Щоб при своїм умі життя кінчати.

— Чи ти ненормальний? — допалила, майже проковтнувши, цигарку. — Порнуха ж була та — що знята в Стамбулі!..

Доп'ю

Немилосердило, аж під ніч набубнявіло, і повітря, і дерева, особливо Петренко. Любив, коли одпускало, бо іншого не любив — там стояли, як стіни, питання. Такі, що коли відповіси, то стоятимуть відповіді.

Петренко напинався, так, що навіть прийшов раніше, ось який він був. Оля теж

такою бувала, особливо сьогодні. Цих сьогоднів у них накопичилося вже багато, і Петренко вже починав непокоїтися, чи її мужик взагалі її займив. Бо вона цілувалася точно так, як він сам у восьмому класі. Губами не наперед, а назад. Доки йому не пояснили в дев'ятому класі, що це робиться так: наче ти п'єш із великої пляшки, але не впускаючи досередини повітря — і все стало на свої місця, особливо повітря.

"Як же їй пояснити?" — бідкався Петренко ще однією відповіддю. Такою, якою мусить поставити під сумнів всеньке її подружнє життя. Воно складалося з того, що її чоловік боявся, як би вона не стала алкоголічкою. Бо одного разу той поліз у бачок і знайшов там спершу одмочену етикетку, а потім пляшку горілки.

— Це що таке, я питаю? — питав він.

Оля не могла пояснити. Звідкіля їй було знати про двох сантехніків з жеку, які вкрали одне в одного бухло й'перекрадали, доки один не тицьнув його в заничку, таку хитру, що й сам забув, яку.

І тому кожного разу, коли їй траплялася пляшка, вона несла її до бачка. Чоловік видобував і німів. Аж доки:

"У всьому винен Чорнобиль", — покидав німіти він. І оточував дружину увагою.

Ще один з недоліків у нього був, що він іноді працював у нічну, тоді Оля відсипалася вдень, щоби віддати ніч Петренкові. Яку вона в останню мить лишала при собі. Так, що Петренка вже почали опосідати сумніви, на яких нема відповіді. Як тоді, у восьмому класі, то був час, коли він найчастіше і дуже сумнівався:

"От коли настане, нарешті, час і я стану з жінкою, ну, чоловіком. Так в той момент чи зможу я ним стати?" Слава Богу, коли він перейшов до дев'ятого, то поїхав у пластунський табір. На першому ж зібранні провідник пообіцяв:

— Ми з вас кожного зробимо справжнього чоловіка.

Вже десь перед шостим зібранням Петренко ним став, біля верболозу. Там була, окрім нього, ще Тоня, бо вона була куховаркою, а варити не вміла, і їй було соромно перед кожним хлопцем, особливо перед Петренком, бо тому весь час випадало носити воду — тому вона пішла допомогти йому до річки. Так, що до неї вони не дійшли метрів зо три. Чи два?

Де саме лежав перекинутий човен, куди вона перекинула Петренка. Так швидко, що він не встиг пригадати про те, що "а раптом не вийде". Тоня навчила його усьому, що сама знала, і навіть цілуватися.

Однак це була Оля. Вона вчила його про Ясперса, і говорила так ясно й зрозуміло, що Петренко міг уже не слухати. Бо був відданий Юнгові. Бо Оля не хотіла бути відданою Петренкові — вона боялася сумнівів, які можуть увійти в її життя; до такої міри, що коли в них починало вже виходити, вона уривала. Чим одкинула його у клас сьомий. До гамлетівських сумнівів типу "вийде чи не вийде".

Тому він узяв дволітрову флягу пива.

— Навіщо? — питала Оля.

— Ти розумієш, така фляга, вона пластикова, вона зручна. З неї можна пити, не пускаючи усередину повітря, — зазірав їй у очі він.

Є навіть такі люди, які вважають, що найбільше вільних лавочок на кладовищі, а тим часом їх найбільше на стадіоні, особливо, коли там немає матчу — таке трапляється з стадіонами вночі.

Коли вони дійшли туди, вони дійшли до Гайдеггера. Оля промовила:

— На відміну від Канта, Гайдеггер...

Тоді він поцілував так міцно, що увібрав і Канта і цього, Гайдеггера. Він цілувався з нею щосили, щоб не показати їй, що уміє це краще за неї, аби не образити, бо тоді вона вже не зможе ховатися за філософію. А за що? За те, що її чоловік, коли він був не в нічну, а з нею, колись свого часу не зміг подолати відстань між восьмим і дев'ятим класом? А відкладав це на десятий? На перший курс інституту? На аспірантуру?

Петренко то клав на лаву Олю і лягав зверху, то сам лягав і клав її на себе, однак нічого не виходило. "Може спершу роздягтися? — мучився він. — Чи спершу розстібнутися? А потім і роздягтися?" — не розумів він. Бо тут за три метри поруч не було ріки, де роздягатися звичен кожен. Він думав про це, не одпускаючи губами Олю, бо тоді вона зможе продовжити фразу про двох далеких філософів і все уб'є остаточно; те, чого ще не добив її чоловік. До такої міри, що вона захопилася кантовою "Філософією кохання". Більше, ніж Кант. І Гегель, який про любов писав, чи ні?

Ніч зручна тим, що вона темна, особливо, коли в ній нема ліхтарів, особливо ввімкнутих. Отак, як Петренко, бо йому, нарешті, прийшов струм; і, щоб він не одійшов, хлопець щосили поліз під плаття, на превеликий подив, воно не опиралося. Тоді він перевіряв, чи опиратиметься, що є під ним — не зустрів супротиву, а навпаки. Якби він міг тоді говорити, то сказав би:

— Нарешті!

А почув:

— Бутилочку, можна, я заберу?

Несподівано до нього дійшло, що то промовляє не Олин голос. Він виткнув голову з пластикової фляги і побачив за нею дивного чоловіка, там, де, окрім порожніх лавок, нічого не мусило бути. Особливо, якщо це типовий бомж:

— Бутилочку, говорю, оддайте.

Сказано так, що й Оля знову опинилася на стадіоні, вона подивувалася не з цього факту, і навіть з бомжа не подивувалася, — а з того, що уперше в житті забула не лише про стадіон.

Так само, як і бомж, Петренко мовчав до нього. Двобій тривав, доки хлопець не посунувся оком до пляшки і помітив, що вона лише трохи надпита.

— Тобі повилазило, вона ж повна, — вимовив він.

— А, ну тоді я пошов, — була відповідь.

Яка провалилася наче під лавки, туди, куди й бомж, тобто коли вони розплющилися, навколо від них віддзеркалювалися лише зорі — кожен з двох подумав, чи не привидівся їм тут персонаж? Щоби переконатися, Оля тихо надпила і передала Петренкові. Той приклався так, що відчув на пляшці попередні її губи. Пиво поштовхами одкидало в дійсність. Де знову було плаття, яке слід було долати спочатку

— таке біле, що коли навіть закриєш очі, воно однак перед ними сяє.

А коли одкриєш — теж. Що Петренко почав думати навіть, яке з них краще?

— Про що ти думаєш? — запитала вона.

Й злякалася, що банально.

Вітромасажер пестив плечі.

— Про твоє плаття, — зізнався чесно він, бо в нього багато чого було такого, про що він думав, щоби поділитися вночі з дівчиною.

— Ти серйозно? — посміхнулася, нарешті, вона.

— Воно таке біле.

Нахилився і поцілував тканину, наче присягаючись на вічне служіння і в подяку відчув на своєму чубові її долоньку, за цієї мовчазної згоди він посунув його, покірне, вище. Вона відкинулася на лаву, довжелезну, таку, що можна відкидатися добезкінця.

Петренкові би вистачило й коротшої. Він уже одкинув усі мрії про Олю, лишивши найпростішу — зробити це, як завгодно, аби тоді між ними не поставала ні філософія, ні законний чоловік, а вже потім, другим разом він зробить все омріяно, так, як того хоче вона. Навіть не уявляючи своїх бажань, бо ще не вміла їх, тримаючи усі неозначені, притамовані, нехай уже Петренко, Іваненко, Сидоренко — хто завгодно з цього стадіону, жадано розвернутого під зорі.

Телескопом, який вбирав небесну силу, де в епіцентрі опинилися, нарешті, двійко, між якими це не повинно траплятися, й кожен з них знав про це, але вирішив щосили зараз негайно подолати, аби хоч раз опанувати долю, а не навпаки.

— Так ви вуже допили?

— Я спрашую: ви вуже допили? — повторив бомж.

Зоряна потеруха впала на них вся. Що Оля закліпала, неначе нею запорошила око.

Петренко себе відчув флягою. Бо рівно половина пива була в ньому, а інша — стояла на сусідній лаві. Ще далі стояв суб'єкт. Бо придивитися до нього було нелегко — професійний камуфляж неначе маскхалатом огортав блаженку постать. Єдине, що рятувало, це те: Петренко був чомусь подумав, що це чоловік Олі опинився тут. І от виходить, що ні.

— Ти що, не бачиш? — хрипнув Петренко.

Бо Оля обсмикнула плаття. Бомж нахилився:

— А-а, ну да. Ви ізвініть, ну я думав, що бутылка вже пуста вся. Ізвініть.

Казав він, але не йшов.

— Що ти стоїш? — питав його Петренко. — Люди недопили, чого ти тут ходиш?

— Ну то давайте я дуп'ю, — по-простому відказав він. Що Оля не втрималася:

— А навіщо вам, пробачте, ця фляга? — й сіла до нього спиною.

Він нутром відчув, що слід боятися її, аніж хлопця, ця, в білому, залегко вхопить його й кине вниз з ярусу. І приклав руки до серця:

— Бабкам! Бабкам на базарі я ношу. Ну, тим, що молоком торгують.

Що вже й Петренко прокліпався:

— Стій, дружок, а чого це ти питимеш моє пиво, я не врубався?

— Ну, я ж не даром. Я отработаю.

Небо придавило стадіона.

— Я вам свою жизнь розкажу.

Бо воно було завбільшки з ту історію, яка зараз мала пролитися з вуст незнайомця.

Що весь вітер втих.

— Ну, давай канай звідси, — підвівся Петренко.

Й нарешті побачив секрет швидкого бомжевого зникання: той спритно по діагоналі перекотився ослонами й провалився у отвір сектору.

— Він ще й досі тут? — сухо запитала вона.

У відповідь Петренко гучно ковтнув пива. Й подав їй.

— Я не буду. Тепер принципово не буду, — мовила вона.

Так, що він лякнувся, що йдеться не про пиво, тому безпорадно сів.

— Воно таке біле, наче зіткане з зірок, — зітхнув.

— Ти про що?

— Про твоє плаття.

Бо вирішив мати справу з ним, а не з Олею, воно, принаймні, не балакало, він вирушив ним, пестив тканину, вона відповідала взаємністю. Цілував, присягаючись у вірності знаній вірі, якій треба складати клятву щоразу наново, торкаючися вустами прапора займаної незайманості, щоби майорів і тріпотів без найменшого вітерця, не згірше за Петренка, який на той час забув рахувати, бо, якби не забув, що усвідомив, що розпочинає втретє за ніч. Яка теж розпочала. Її було так багато, що вона залегко би прихистила на цих ярусах і не одну парочку. Тому вона володіла ними спокійно, зачепившись за зорі і втупившись у чашу, складену з секторів, доглядаючи своїх обранців. Петренко подолав плаття, переборов і ліфчика, і все інше, що насправді іменувалося Гайдеггером і Ясперсом, проклав і протулив, незважаючи навіть на те, що лави, довжелезні, насправді були дуже завузькі, аби лягти поруч і притиснутися. Але вони так міцно обійнялися, що здолали й це і перекинутися стало залегко, бо й стадіон почав поволі перекидатися, як отой колишній човен за три метри біля пластунської ріки, перекинувся і з полегшенням поплив зірками догори дном, аби надійно затулити закоханих од них самих.

— Ну так вуна пустая? Вже, говорю, пустая?

Бомж стояв невдоволено й ображено.

Через те, що є на сім світі люди, які можуть цмулити пиво непохапцем. Або через те, що можуть. Він, власник цілого стадіону — а не має до кого тут тісно притиснутися — може, тому голос його бринів кривдою?

Оля почула його першою, а Петренко ще деякий час ні. Він не міг повірити. Що вже який раз човен знову перетворюється на стадіона, особливо з того боку, де небо почало розвиднювати його. І щосили подумав:

"Наступного разу візьму ніж".

Що не відчув навіть, чи зробив це уголос, чи ні.

— Ви не подумайте, що я очинь люблю пиво, — провадив' той. — З некоторого

времені це не так. Но могу допить его. — Тут він швидко схаменувся: — Не за дурняк, я отработаю, я можу многе цікаве розказать...

Це отут сиди, отут невідомо чого чекай. І якийсь хтось прийде, аби поділитися історією свого існування. Що Петренко насилу підвів голову:

"Я зараз розкажу тобі твою смерть".

А натомість видавив:

— Ну, гаразд. Давай, розкажуй своє життя.

Медпоїзд

(диптих)

Story one

Я зміг утиснутися в крайній вагон, бо він був зелений, зеленіший за інші, бо з нього тхнуло зеленкою, тут, окрім медиків та запеленаних пацієнтів, втислося ще бабусь-аборигенок, ці до інших вагонів влізти не змогли.

Потяга трясло навсібіч, але, слава Богу, переважно уперед.

І навіть лягти вдалося, там, де лаву обсіло п'ятірко переполоханих бабців, я вклався вздовж їхніх спин до стіни. Й усім у купе стало заздрісно, бо ніхто раніше до такого не додумався.

Не заздрив лише той, у білому, у бинтах. Намотаних навколо нього на каркас, отож він сам законно лежав, і двійко молоденьких сестер стерегли його місце. Звісна річ, кожна з бабок мріяла полежати й собі, проте, позаяк я перший це винайшов, то вирішив, що спершу одісплюся, а потім поступлюся, однак, як назло, я почав мріяти то про руденьку, то про чорненьку медсестричку. Бо я збуджувався од медпрацівниць, вони були лаконічні, себто в білому, й на них завжди нічого, окрім чистоти, не було. Такі все знають з профілактики, а особливо з гігієни, тому падла підсунути їм значно важче, аніж усім, хто не є медичками.

Прокинувся я од того, що мої бабусі захтіли здиміти. Г це поривання саме по собі заспокоїло начлікаря. Який з'явився на порозі з твердим наміром його переступити. Медсестри нітилися, винувато косили очима на забинтованого каркаса і не йняли віри:

— Ви будете його дивитися? — м'яли вони бровенята.

Руденька одпустила свою, віднайшла течку й простягнула її так, наче це була її власна історія хвороби.

От би було добре полежати на лаві за такою спинкою. Тим часом бабці з переляку ущільнилися.

— Зроблю огляд. Я не підпишуся, доки не оглянущу. Я лікар, — провадив начмед.

Мені також закортіло дременути, однак я збагнув, що можу прикинутися сплячим. І тут закрутило в носі — лікар полоскав руки в мисці з сулемою, потім обережно заходився розмотувати обинтя. Покоївки вимушено допомагали йому, а з сусідніх купе також усі повтікали, хто був, звісна річ, яка тут постане картина, а, особливо, сморід.

Мое слабкодухе око прагнуло заплющитися, а ноги чкурнути, однак дзуз їм! В мене були ще руки, і тому я ними вчепився в полицю і щосили не прикидався сонним, а прикинувся, наче прокинувся.

— А ви ж як хотіли? — мотав бинти той. — Подивимося, а тоді й підпишемося. Я — лікар. А не якийсь там... експедитор.

І про всяк випадок знову сполоснув долоні в сулемі.

За бинтуванням поволі оголювався каркас, медички-сестрички сахалися, аби припадком не зиркнути туди.

Там виявлявся доволі міцний парубійко. Він лежав і сопів. Що лікар кілька разів переводив погляда на історію хвороби, потім на сестер, тоді знову на хворого. Потім раптом зупинився на мені. Я заплющився. Щоб він мене не помітив.

— Лепра? — перечитав він діагноза.

— Мугу, — прогудів пацієнт.

— І вас везуть до лепрозорію? — рясно закліпав лікар.

— Мугу, — погодився той.

— Ну ви ж не хворі?

— Так, — погодився той, помовчавши.

Якби тут, як годилося, була муха, то почулося би її дзичання — така запала павза.

— А як же ви сюди потрапили? — почепив на неї лікар питання.

Юнак вперше озирнув купе, потім запитально медсестер, але ті щиро презирнулися. З чого впливало, що то не вони ставили діагноза. А головлікарка їхньої поліклініки, про яку згадав хлопець:

— Врачиха мене визвала і мені її поставила, ну, болізню.

— Не вірю, — не вірив лікар, бо він також був у цім закладі головлікарем.

Юнак знизав рожевими плечима:

— Воно міні нада. Отак взяла, отак поставила.

— Чому?

— Я так собі думаю, що я їй чимось не понаравився.

І почервонів далі од плеча починаючи, бо, лежачи голий, розумів, що такий, як він — може лише "наравитись".

— Не вірю, не могла ж вона вас легко запроторити до лепрозних.

— Могла.

— Отак за просто так?

— А за що ж іще? — червонів парубійко.

— Встаньте.

Той виліз з каркасу.

— Покажіться.

Той скинув і майку — червонів він, виявляється, скрізь, це ж треба мати стільки рум'янцю. Яким щосили засвідчував відсутність лепри.

— Покажіть.

Хлопець ніяково кивнув сестричкам, і ті по-військовому хвацько одвернулися. Той

показав і розхвилювався ще дужче, адже й там не виявлено ніяких ознак; того, за що його транспортовано Бозна-куди.

— Скільки, цікаво, ви оце його везете? — почухав лікар у себе за вухом, а не в медичок.

— Два тижні, — нарешті почервоніла й руденька. Руденькі мають таку білу шкіру, що їй дуже важко червоніти.

— І не помітили, що він здоровий?

Увесь медпоїзд напружився, дослухаючись.

— Як? — кивнула чорнішенька на каркаса.

— Він мовчав, — додала світлішенька.

Головлікар шпурнув бинти в куток:

— Ну ви ж чудово розумієте, що коли б він потрапив серед лепрозних, то неодмінно б заразився?

Знову запанувала мовчанка, така, що хлопець одсунув каркаса й знеможено сів. Тривала вертикальна постава стомила його.

— Так, — мурмотіли водноголос ті, — розуміємо.

Лікар жбурнув туди ж і теку з документами.

— Але, — закліпала чорнішенька, — але він це також розумів.

— То що ж мені тоді, — загудів парубійко, — кричати на весь вагон? Що я здоровий?

— А чому б ні?

Медлікар

(диптих)

Story two

Чого це я тут? Півгодини пересадки, скільки отаких півгодин — і життя пройшло, завжди це трапляється в райцентрах, де, окрім церкви, якої вже нема, ні на що глянути. Або на краєзнавчий музей в помешканні старої школи, одібраної в розкуркуленої сім'ї, де є експонати про все, окрім розкуркулення. І добрячий замок на дверях із тієї ж епохи.

— Зара поїм, зара дозаправлюся, — тлумачив шофер найнедовірливішим з пасажирів. — Машина тоже кушать хоче. От люди. Куди його спішить? Ну, піді разомнись чи попійсяй, от народ.

Ще на майдані була лікарня, вона відгонила, як личить їй, райцентрівській, хлоркою. Сільські хворі пахнуть не так, як міські, а "карасіном". Чого їх там стільки позбиралося? Пошесті ж давненько вже не було. І от коли мій погляд впав на вивіску, несподівана тривога опосіла мене — "Горчухнівська районна поліклініка".

Я навіть сів, щоб пригадати: в головлікарки цього закладу має бути подібне прізвище.

Яке? Зайшовши досередини, довелося лякнутися кількості недужих, деякі були в такому стані, що мимоволі хотілося пригадати того вірменина-лікаря, який в Штатах сів до в'язниці, бо вбивав шприцом невиліковних. Яке в нього прізвище? Та, звісно, не таке, як у цієї, головної тут:

"Гороховецька". Ще одна табличка поруч запевняла, що "прийому не будет".

— А може, й буде, — кивали бабусі, які на своєму віку бачили й не такі дива. —
Врачиха як захоче, то й буде.

Звідкіля я її в біса знаю?

Вийшовши зі стиску, я побачив серед автобусів і свого — кілька охочих допомагали водієві носити з салону каністри з пальним. Деяким краплям щастило уникнути бензобака й вони поринали в теплу надвечірню пилюку, не маючи навіть сили перебити її пахощів. Чи в них тут і автозаправки нема? Що за край дивовижний?

Отут я й пригадав рожевого хлопця. Довелося кого обстежувати у вагоні — хибний діагноз конвоював його до лепрозорію, звісно, на заріз — хлопчина бо був здоровісінький. Пам'ять тоді зачепилася за назву лікарні, яка його надіслала, бо та була майже тотожною з прізвищем тамтешньої "врачихи".

На майдані, та ба, в райцентрі не було жодного, хто би виглядав краще за того "лепрозного". Чим він тоді не догодив "главврачисі", цікаво? Лише хіба, що був еталоном надмірної життєвої сили.

"Варто подивитись на таку, — подумав я, — хоча б краєчком ока".

Не встигнеш обійти фасада лікарні, як ураз потрапляєш у незвичний спокій. Тут вечір упокорив дерева, й вони оддавали денне тепло, змагаючися з майбутньою нічною прохолодою; ген за воротами куняло кілька авт, певно, начальницьких: ментовський "бобік" і дві допотопні "ВОЛГИ".

Ні душі на потрісканих лавочках. Наче й не товкся цілий натовп там, усередині. Ці диспропорції штовхали до думки: а чому, власне, "прийому не будет"?

Обійшовши корпусу, я потрапив до іншого, одноповерхового, незайманого, як і кошлата рослинність навколо нього. Густючі випари чинили б чималу фітотерапію, якби були не од бур'янів. Бляха, хто тут джунглі такі розплодив? Тиснучись попід стіною, аби не зачепитися за реп'яхи, я почув чи стогін, чи сміх — щось таке стиснуте.

— Маріша, одкрий, — благав його інший голос. Такий, як коли би місцевий суддя хтів надати собі ніжних інтонацій. У відповідь — зловтішний стогін радості.

— Ну, Маріша, ну шо я, буду голий в калідорі торчать? — благав баритон. Торсання замкнених дверей додавало нерішучості інтонаціям. — Маріша, ну, — благав він, з'їжджаючи на тенор. — Гороховецькая, ну, сука, ну. Ну, не будь же ти такою су кой.

Торгання припинилося, і я краєчком ока зазирнув у шибку. Тут же воно вперлося в досконалу жіночу голу спину. Яка спиралася на підвіконня, пахнучи, міцна її генетика посилювалася, певно, щойним перебуванням в сауні — специфічний дух березових випарів та м'ясисті сліди віникових ударів вздовж хребта засвідчували щойну процедуру.

Цікаво, яка вона з лиця? Неважко було уявити — теж, певно, рум'яна. Я не

помилився — міцний її профіль, повернувшись впівоберта, припалював цигарку. Судомисто затяглася, й цей жадібний ковток диму спіткнувся об нутряного стогона, що рвався назустріч. Реп'яхові духм'янощі поступилися тютюновим — цигарка була надто імпортною. А я стояв заворожений досконалою спиною, наче списаною з анатомічного атласу, низьке підвіконня опертям додавало монументальності, особливо, коли Гороховецька задрала догори гостре підборіддя насолодно випустити дим під стелю.

Звідтам, з "калідору" війнуло жіночо-чоловічим реготом і лопотінням босих ніг по лінолеуму — цілий гурт пробіг, заохочений п'яними начальницькими реготами, викотившись, певно, з парилки. Головлікарка лиш пхикнула на те новим кавалом диму, віддавшись цигарці. Пересунула сідниці, й тут тонко теленькнуло металом, лише тоді я добачив хірургічні інструменти, розкидані підвіконням.

"Це що, прозекторська? — змикитив я. — Ну, не хірургічна, це напевно". — Моторошну мою думку підтверджувала приземкуватість будови, а також відлюдність від інших корпусів. — "Чорті-шо, Їй-Богу. А, може, там у них душові? Чи вони сауну до моргу прибудували? Хто вони такі?"

По-людському цю жінку можна зрозуміти: попарившись, хотіла побути спиною до вікна, аби трохи охолонути.

"Однак хто це будує сауну поруч з трупарнею?" — ось яка думка м'яко непокоїла.

Влаштовувати гульки, коли лікарня переповнена пацієнтами з цілого району. Оно зараз автобуси мусять рушати і розвезуть усіх по домівках, отже, на прийом ніхто не потрапить?

Перед очима знову постав нужденний натовп — такої безнадії, як у сільських хворих людей — це треба пошукати навіть по Україні.

Я стояв опостін з головлікаркою і думав про діагнози, які вона ставить. Звісно, можна й помилятися, однак образ того, з рожевою шкірою, юнака, рокованого на лепру — та не треба й лікаркою бути, аби збагнути: чим-чим, а не лепрою, здатен такий хворіти.

Правда, коли я по інтернатурі прийшов до нашої поліклініки, там розповідали про гінеколога. Той, коли від'їздив, то збігся цілий гурт пацієнтів проводити, з букетами, подарунками. А вже потім, коли взяли на його місце нового лікаря, то виявилось, що попередній лікував од яких завгодно хвороб, лише не справжніх.

— Гороховецька, іменем закона, — муркотнув з коридора знайомий баритончик, він торсав двері, доки босоногий гурт регітно не підхопив його й не потягнув у надра споруди.

Найцікавіше, що головлікарка аніяк не прореагувала на ті намагання. Так вона була захоплена собою, а точніше, цигаркою, вона задирає її догори, а, затягуючись, злегка поплескувала себе по натягнутій шії. Іноді смаковито ляскала під пахву.

Я зиркнув на годинника. Мені лишалося, пані Гороховецька з Горчухнова, п'ятнадцять хвилин бути тут. А потім ти знову на самоті лишишся з юрбами селян, які нестимуть своє здоров'я до цих стін. Люди духм'яного краю, які ж ви, тут я хотів подумати наївні, коли проринуло інше слово: терплячі, вас тут калічитимуть,

труїтимуть, а ви однаково будете штовхатися в "калідорах", переповідаючи одне одному свої болячки:

— Оце в нутрях все болить і болить. Й ніякі лікарства не помагають — ну ні одне.

А коли хтось із вас прозріє, то правди не добуде, бо позиватися доведеться через отого законника, отого з приємним баритоном, який легко зривається на тенорок.

Гороховецька дзенькнула, розсунула причандалля й сіла на мармурове підвіконня, притулившись спиною до холодних ґрат. Поринувши чи то в стелю, чи то в цигарку, про що думала ти? Всотуючи міркування неквапом з димом? Добряче обіпершись добрячою спиною, добряче покурюючи? Про нові розваги з діагнозами? Ні, бо вона вільною рукою почала торкати себе за груди. Й було чого там торкати і торкати.

"Там ще роботи й роботи", — мало не вголос бовкнув я.

Потім знову плескала себе по шії, тіло її, досконале, таким і залишиться, навіть тоді, коли ця шия постаріє.

Рука її сперлася на мармур. Маючи досконалу фактуру, вічну, як і камінь, притулилася біля самісінького хірургічного ножа. Лисучого, такої собі пародії на велетенського скальпеля. Як і вся ця лікарня є пародією на прозекторську. Кривлячись од огиди, я взяв його пальцями. Потім у жменю. Й, надтиснувши з тилу, пропхнув їй під ліву лопатку. Ту одкинуло од вікна так швидко, що вона не встигла виплюнути цигарку, упавши нею на діл.

Одхиливши реп'яхів, я вийшов на майдана. Там, диркнувши, заторохкотів мій автобус, і млосні надвечірні пасажери попідводилися з лавок, аби пхатися йому в дверях. Полізши останнім, я заскочив себе на думці, що ніяк не можу пригадати:

— Яке ж прізвище було-таки в того вірменина?

Розділ IV. Не треба сліз

Не треба сліз

(Із циклу "Колоніальні апокрифи")

Оці українські сльози про долю, волю, нарікання на історію, що вона несправедлива. Тут треба знати, що до Господа з'явилися дерева та почали нарікати на сокиру, що та їх нещадно рубає. А Господь примружився отак, по-батьківському, вийняв люльку із рота і мовив:

— Сокира, кажете? А ви придивітьця до неї, панімаєш, із чього в неї зроблено ручку?

Отак і наша воля-доля, бо плачемо ми всі разом, а жоден окремо й на таке не варт, не кажучи вже про те, що думати треба щосекунди, бо проґавиш к бісу той момент,

коли навколо тебе почне історія творитися. Прозівали ж, коли із Русі почала Малоросія бути. Їй прозивали потім, уже маючи досвід і стерігши, як із усього цього постала назва Україна, чим ми зараз і називаємося; а Московія стала Росією тим часом, і ніхто не писнув. І вже готові "обустряюватися" в Русь, цей логічний крок вони зроблять, і ніхто тоді в світі не збагне, де тут хто. Бо ще й досі вони називаються присвійним прикметником "руськіє". Тобто це єдина назва на землі, єдиний такий народ, де в назві криється належність її. Чиї? Русськіє. І це їх муляє дико, і змушує нас, тобто споконвічну Русь, "українізуватися" все далі й далі, аж до повної нашої нівеляції і пощади нам тут не буде, бо треба ж цьому угро-фінському народу утвердитися не в своїй історії.

А почалося все це з простого статевого акту, товариші малороси. Бо порода в їхніх царів була дуже хирлявою. Бач, коли Рюриковичі зробили в Київській Русі переворот, почали стравлювати межі собою усі наші племена й підставляти їх під орду по черзі, аби ослабити для всякого випадку, аби русини не рипалися, чубаті. Так це в них далеко зайшло, що почали вони всі успадковувати владу, ріжучи батька син і навпаки; от і поменшали в рості.

Що почалася серед Романових гемофілія й взагалі безплідність. Що Нарішкіна не могла своєму Романову спадкоємця трона, майбутнього Петра І народити, ну ніяк — а як же тоді з Московією, як же вона без Петра на Великоросію перетвориться?

А саме тут тоді у нас на РУСІ підріс один здоровенний парубок Григорій, і батьки його, таки ж русини, не подумали, замість того, щоби такого велета чотирьох аршин та оддати куди слід у козаки, взяли, дурні богомільні, та й направили його у ченці. Де він щосили свою А:илу постами гамував; і от, кожного разу, коли він її вгамував уже, здавалося, вона візьми та й недовгамовись.

А тим часом Нарішкіна, на яку впала підозра у безплідності, з переляку, що тут саме за трон люта боротьба межі усіма Романовими, яких по удільних князівствах наплодилося прорва, а спадкоємця з її гілки на трон нема, подалася в Київську Лавру молитися об цім, бо тоді ще штучного осім'яніння для жінок не було. Та що казати, навіть для свиноматок ще теж не придумали.

Тоді для цього була Лавра. Де кожна лярва могла сподіватися на чудо; і щоб такі чудеса не переводилися, туди направляли найдужчих ченців із усієї Русі, які, незважаючи на пости та поклони, ще здатні були чудотворити. Гризуть вони там божеську науку, бо ще цар Петро не підріс, бо він ще не народився, аби потім усю ту Лавру разом зі студентами і професорами, разом з Києво-Могилянською академією переправити в Ленінград, щоби започаткувати свою науку, бо тоді в Московії не було жодного грамотного, царі хрестиками підписувалися, а єдиний з кебетою, Ломоносов, то тому навіть не було де навчитися, щоб потім стати головним на усю їхню орду знахарем — то й той по науку приїхав у Київ і одразу ж подружився із чотириаршинним Григорієм, бо все це було продумано за, попередньо узгодженим із боярами, планом. І починає з усіляких таких розмов про плоть, про те, яким вона матеріалістичним способом влаштована і про обставини, які сприяють її розмноженню; словом, про те, що потім назвуть сексологією. І от, саме в той час, коли пости майже перемогли

велета, почався зворотній процес...

А Ломонос нашіптує, що тут одна дамочка шептатись приїхала, що в неї така сильна безплідність, що тепер уся надія лише на Лавру і на святого духа. В значенні непорочного зачаття. Що, мовляв, вона така залякана, що не признається, хто вона і звідки, бо діло це, виявляється, державне.

— А до чого тут я? — не розуміє Григорій чи Георгій, як його там, ну, словом, велет.

— А до того, що вона поруч із твоєю келією підземною молиться і ніхто її не охороняє.

— Цур тебе, тобто пек, тобто тьху на тебе! Нам про таке гріхове зась.

І отут хитрий Ломонос почина свої підступи, виряджаючи їх для ясності у форму диспути, до якої студенти вже були призвичаєні церковною наукою:

— Тут гріха ніякого нема, Гришо... Чуєш, Юрік, тут усе простіше: раз вона безплідна геть, що навіть! царственна! особа не може її запліднити...

— Та що ти кажеш? — злякався велет.

— не може запліднити ну ніяк. А раз нема запліднення, то й гріха нема. Бо й зрада подружжя у такому випадкові неможлива. Ти подумай, це в тебе такий єдиний шанс, щоби силу свою приборкати й не согрішити при цім. Бо більше такого — не буде...

— Ну, а якщо вона...

— вона нікому не скаже! Це ж якби вона на курорт приїхала, а не в святе місце. Хто ж їй повірить, подумай? — підбурює хитренько Григорія майбутній великий вчений-царедворець.

От саме те, що Ломонос уже тоді мав великі задатки, він і прозирнув наперед, чим для його отечества може у перспективі обернутися романовська гемофілія, тобто розрідження крові, тобто Жовтневим переворотом імені Троцького 1917 року... І щоб такого не трапилося, він давай ще лютіше напосідатися на нашого землячка:

— Ти патріот чи ти не патріот? Ти краще подумай про свій народ... Оно в Лаври одбирають потроху автокефалію, аби звести її геть на фекалію... А щоб роль її в царстві підкріпити, слід тую дамочку хоч один раз полюбити. Церква ваша здобуде ще більшу славу, а ти посядеш у ній великого сану... Та й, зрештою, друже-Грицьку: козак ти чи не козак?!

А тим часом знатна пані, яка поклони била у святій підземній келії, тій самій, де Нестор-літописець переписав усю геть нашу історію на свій копил, за що його б слід переіменувати у Нестора-недописця, тим часом вона вирішила довести цю ганебну справу до кінця. Так, щоби та історія вже ніколи й не квакала. З тим цяя дамочка примудрялася бити поклони таким робом, аби при цьому протилежна її половина якомога задиралася. Коли двері — рип! Що на тому самому задираємому місці в неї умить виросло третє око. І що ж воно ним бачить?

Велетенську бородату постать, вимучену постом і науками. Но церква розрахувала пости на людей середнього зросту, а на Григорія ця норма не дотягала; і це вмить відчула та засекречена жіночка, бо в неї там біля третього ока ще один орган відчуття, який у жінок прозирає глибше за всі очі, разом узяті. І ці знання по безпроволочному

телеграфові вмить передалися нашому спудеєві, якого ззаду підштовхував у спину майбутній геніальний естествоіспитатель майбутньої Великоросії!...

Наче та кішка, почала поклони бити ще нижче; лише вона не нявчала при цьому, а таким самим голосом молитви творила: призивала господа так люто, так відверто, зціплюючи при цьому зуби до самого їхнього скреготу — що тут би не лише Григорій, а й їхній старенький ігумен умить відчув би себе господом...

Та як стукне, як стукне при цьому лобом у долівку, — аж підзем-м-м-мелля затр-р-р-ряслися. Так, що аж Григорій од того затрясся, а вона, тее відчувши, вже взагалі затряслася, як самашедча — од чого підхвістя її почало тіпатися з підхвицьом, з підтицьом та підсмиком же... доки вони вдвох не затряслися, й усе те, що накопалося у велетові за часи самоти та посту, вилилося у срамоту та...

І пропало козацтво!

Разом із автокефалією. Разом із Академією. Із дверима в Європу, які будуть забиті для того, щоби прорубати вікно. А тим часом Григорій воздавав і воздавав, доки підземелля те йому не перекинулося... І застугоніла земля Руська, відчувши у самій своїй утробі зачаття кінця своїй власній назві.

І от: що то значить — гріх. І от, що то значить, які шляхи до нього. А особливо — перспектива, із якої постав найбільший гонитель Русі, який, видавши спеціального декрета, відібрав у неї, тільки й того, здавалося б, що ім'я. І от тепер ми, оце оповідання пишучи та читаючи, не усвідомлюємо навіть, що зараз мусить на наших очах відбутися друга половина тої перспективи, а саме: із утворенням нового союзу перебудується він у Русь, а ми станемо Малоукраїною.

Тобто й взагалі нічим. Як у пісні співалося: "хто бил нікем, тот стал нічем".

Помолилася вона ще із місяць у Лаврі. Доки вже напевне не відчула отим своїм третім оком: чудо церковне не лише відбулося, але й совершилося, тобто воплотилося у небувалий плід; що поклони й молитви її дійшли вже саме до того місця, куди й були направлені. І подалася швиденько до рідної Москви (що в перекладі на руську мову з угро-фінської значить те само, що й Нева, тобто болото).

Поспішала, щоби календарні терміни не дуже потім розбігалися із реальними. І впала ув обіймиська свого царственного чоловіка, знаючи напевне, що то усе попереднє не її провина, а лише його, бо тоді ще не було такої медицини, нащадки Ломоносова ще не розвинулися й не розвинули її, аби завгодя знати, хто із них двох — чоловік чи жінка, хто саме є безплідний. І одразу по обіймах закричала:

— Молитва оце лише зараз дійшла і увійшла!

Ну, хто не вірить у таке походження Петра І, нехай спершу відповість: звідкіля серед Романових, плюгавеньких, малорослих, міг узятися двохметровий із вершком цар? Велет? Із такою зненавидою до Київської Русі... Яка його підсвідомо мучила. Мучила, мучила, особливо Лавра. Вивіз він звідти до Ленінграда, спеціально для цього й збудованого, усю професуру й студентство, а тоді думає:

— Щось я там забув...

І згадав:

— Бібліотека лишилася!

От він і наказав Лаврі у двадцять чотири години усю бібліотеку до нових помешкань порожніх у Петербурзі геть перевезти...

Як узнав про це Григорій... А що зробиш, одрубати вже пізно. Особливо, якщо сам у цій бібліотеці й працюєш. Тоді він мерщій усі книжки швиденько до тої келії імені Нестора-літописця перетаскав і поскладав на тому самому місці, де була б начебто поклони ота незнайомка...

— А далі що? — думає він замурувати ту келію разом із таємницею. — Адже цар узнає, що наказа його не виконано й закатує кожного, будь ти йому хоч рідним братом чи сватом, не кажучи вже: батьком.

Тоді Григорій хутенько почав тягати різну макулатуру до порожніх полиць бібліотеки і таскав доти, доки геть нею увесь не обклався — чиркнув сірником — і поніс у віки разом із собою таємницю Лаврської бібліотеки, начебто усі книжки згоріли за недоглядом разом із їхнім доглядачем...

Це був перший підпал бібліотеки в Україні-Русі. І отаке це було перше в нас політичне самоспалення!

Груди Гертруди Стайн

Лише од думки про неї його починало нудити. І не в грудях тут річ, звісно, а в тім, що він був поетом. От у чім уже ніхто не сумнівається, що Еліот був не ідіот.

Один із нобеліантів, хто по-справжньому того вартий. А тепер кожен з нас ламає голову: чому він покинув спілкуватися із Гертурдою Стайн? Та іншими суперінтелектуалами, а подався працювати клерком у простісінький банк?

Цього жоден інтелектуал не осягне. Та й жоден, ясно, клерк не втямить. Та й поетів уже таких не лишилося, хто б це міг збагнути. Одначе, вкалуючи канцеляристом, Еліот щороку видавав по книжці віршів. От.

Якщо наші інтелігенти ходили в народ, то в них, там, ходили у клерки. Не тому, аби наблизитися до життя. Кому-кому, а елітарному Еліотові цього було не треба, це ж тобі не поет типу Некрасова. Особливо того Некрасова-прозаїка, який узяв і пішов у народ французький.

А тому, щоби не жити в світі позачасового континууму фернальної гіпентропії квазівізуальної моделі тріадного абсолюту. Що для поета (а найпершим це збагнув Еліот) страшніше за будь-яку канцелярію. Страшніше за народ.

Бо такому от, як Еліот, творити хтілося не про народ, от. У загальновживаному сенсі цього слова. А про той народ, який скоро стане народом інтелектуалів. Може, стане, може, й ні, однаково для такого треба якось упоратися з готовими уже інтелектуалами-індивідуалами. Особливо, коли сам до них належиш, — ну як тут писати поезію? Лише одскочивши од таких персонально подалі. Бо саме тоді починало поставати нове мистецтво, незнаний різновид його, назвати б: альтернативне

віршотворення, бо для означення такої поетики жоден ще інтелектуал, був би він навіть ерудитом, а назви й досі не вигадав. Поетикою, бо складалася вона також із чарівливих звучань, словесних поєднань — мистецтво творчо-розумового спілкування.

Що навіть ті, хто започаткували неопоезію, не постерегли її. А просто сприйняли за іншого рівня балачок. Ну, наприклад, якщо до того навкололітературні плітки точилися побіля дружин та коханок письменницьких тощо, — то від початку нашого століття розмови перекинулися: яка там у кого амбівалентна персоніфікація банального "eſo", і з яким саме гіперфокальним дзен-фашизмом він тепер перебуває в діалектичній єдності протилежностей.

Тобто колективізм переміг і тут — медитації стали гуртовими. Тобто гуртковими, як у стайні Гертруди Стайн, наприклад.

До речі, про Ніцше. Цей перший започаткував користати поетичну силу слова для доведення, читай утвердження, своїх філософем. Замість логіки застосував силу художнього тропу. І світ — клюнув. Саме на таку неопоезію, а заковтнув — доктрину. А сонмиська нищих ніцшенят по гуртках розтиражували її, ерудовано спілкуючися, зачаровані її вишуканою парадоксальністю, яка так тішить дух... Ну, а коли вже дійшло до реалізації, то результат відомий. Ні те, ні цше.

Тобто навіть не дзен-фашизм, а набагато простіший. Однак ми лише зараз спізнали, куди заводять такі любі парадокси (типу єдності-протилежності тощо). А Еліот, спостерігаючи утвердження розумової неопоезії не в балачках уже, а супермасовими тиражами газет, та вже не мистецькими, а політичними, — не втримався. Зрадив рідного офіса.

Як же інак, коли навколо таке робиться? Єдність-протилежність переросла в більш поетичного, метафізичний "демократичний централізм".

— Поетика оволодіває масами! — вирішив Еліот. — Постає нова людина, себто людність, поголівно інтелектуальна, — гадав він, — якщо вже навіть політика опоетизувалася геть!

Звісно, що найбільший світовий поет утерпіти не міг ну вже ніяк. І він пориває назавжди з рідною канцелярією та кидається у вир інтелектуального буття, тобто головою поринає межі бюсту Гертруди Стайн.

І от результат — пише тепер винятково теоретичні дослідження. Коли ж він осягнув таку власну трагедію митця, було запізно — він одержав Нобелівку. А після неї вже ніяка канцелярія, ніякий офіс такого до себе не візьме.

Саме в цім світлі слід шукати пояснення, чому він на сконі літ одружився з молодого дівчинкою. Аби зійти в могилу з чистою совістю, не поступившись своїми поетичним "я" власному інтелектуальному "ти".

Тобто вискочити з-під бюсту Гертруди. Й зовсім не важить тут, якого він розміру та номера. Мо' й зовсім невеличкий такий, бо тут важливіша гіперсенсабілятивна метонімія, а не логосхема понятійної матриці, із чого випливає, що символ — це не образ, і не предикат, позаяк в парадигмі гештальт-ментальності є двоєдиною параморфемою..."

Лише найбільші нобеліанти знали, як рятуватися од того бінарно-амбівалентного бюсту. Який погруддям нависав над кожним більш-менш талановитим митцем, затуляючи Всесвіт...

От, приміром, Борхес. Він сливе і прецінь, у царині. Тому постеріг, що над ним, наче над метеликом (чи, радше, над бджілкою, бо він був роботоголіком великим) майорить бюстгальтер. Од того-таки бюсту. Або б'юсту, як кажуть у нас на Західній Україні. В бухгалтери од нього Борхес втекти не міг ніяк — освіта не дозволяла. А вже де-де в бібліотеці, бодай у читальні-лабіринті, од сачка не заховаєшся.

Що діє Борхес? Він хапає перо й починає смалити надто примітивні оповіданнячка про кров, ніж, любов, яких навіть індійське кіно одцуралося (як відомо, жодне з них не було в Індії екранізоване).

Себто: Борхес ходив у народ, не виходячи за межі аркуша паперу!

Однак і тут Гертруда наслала на нього сонмища інтелектуаленят. Які вміють вишукали в тих оповіданнях Первісне, тобто Сенсуальний Архетип Трансцендентного Логоса, Перфектно Тріадного. І, щоби захиститися, щоби не читати тих статтів, есеїв про себе, Борхес просто фізично змушений був осліпнути. Аби вільно почувати себе межі улюблених книжкових полиць.

Бо втеча в фашизм йому також не вдалася — прогресивна світова громадськість не дозволила. Об'єднавшись в спеціальні комітети, довели всім і кожному, що то, виявляється, для Борхеса насправді не був ніякий не фашизм, а Тотем. Тобто — вихід у Позасвідомість, минаючи Підсвідомість із його Лібідо й трансформуючись, тобто трансфермуючися у Чисту Сублімацію Архіконформного Релятивізму. І таки свого домоглися, переконавши в тім не лише весь білий світ. Але й самого Борхеса.

А бувало, що й цілі народи тікали в фашизм. Митці — тікали в народ, а той — он куди. Досліджуючи особливості деяких націй, дивуєшся, до чого деякі такі довели себе, досконалившись соціально. Повністю логізувавши усі життєві чинники та процеси. Так що кожен цвях, кожна піщинка враховувалася й клалася в належне місце. Що з жахом доходиш думки: поголівна фашизація такому народові — це була єдина можливість олюднитися, вийти за межі схеми. І тоді усі, як один, за єдиним приписом починають ірраціоналізуватися (підперті високою філософо-поетикою!), цілим колективом видобувати Дух. (Історико-атавістично-атеїстично-матеріально-діалектично). Окрилені мислителями, ще нищішими за Ніцше. Із нищівними наслідками.

А деякі народи тікають інакше. Це вони роблять межі інші народи. Не розуміючи, що від себе не втечеш, однаково доведеться шукати шляху назад, хоч би ти був би й дуже хитрим народом.

Яскравим тому прикладом служить Параджанов. Він із вірменів подався в українці й створив тут національного кіношедевра. Правда, не вірменського. На сюжеті, який би годився для кіно індійського... Але!

Бо в Параджанова були свої проблеми із Гертрудою. Для нього вона зробила сачка із паранджі. А той зрікся її бюсту, зрікшися всіх бюстів узагалі. В усіх значеннях цього поняття. Змінивши оточуючу дійсність геть. Не в розумінні Вірменії на Вкраїну, а

значно глибше — одгородився гомосексуальним муром.

Проте така мембрана недовго його хистила, бо й сама інфільтрувалася антропоморфемно, бінарно-амбівалентно, сексуально-едипо, гендерувалася ультра-лібідозно-гетеро-маскулінно-лесбо-бісексо-прагматично.

Тоді він, як потопельник за соломинку, учепився за висунуте йому офіційне звинувачення про педерастію й щосили запраг в'язниці. Глибоко плекаючи надію, що лише товсті радянські ґрати захистять його первісну душу та міфотворчі її здібності од зазіхань Гертруди.

Однак прогресивне людство, неначе Борхеса од фашизму, одмежувало Параджанова од підерії, нацькувавши сонмища адвокатів, які блискуче довели, що він і близько не стояв біля гузна. Не бажаючи визнавати, що для справжнього гома (історична фраза підсудного на процесі: "Що ці підараси тямлять на гомосексуалізмі!" — кинута як суддям, так і захисникам), що для такого чоловіка саме чоловіча в'язниця аж ніяк не являє собою символа несвободи...

Тож Параджанов мало не захрип на суді, докладаючи титанічних зусиль, аби вибороти своє кредо в адвокатів і таки переконав прокурора, що винуватий. Тому, без жоднісінького доказу речового (а які вони мають бути на такому процесі? Колекція роздертих анусів, чи що?) лише за свідченням потерпілих та за власними репліками (нечуваний випадок для судочинства, навіть для нашого!) був запроторений до буцегарні.

Тобто "щуку кинули у річку", як писав Поет. Там Параджанов цілковито зміг віддатися мистецтву й досягнути себе, нарешті, яко вірменина. Тобто безупину малювати, писати, вивчати рідну мову та культуру, творити її — аніхто з оточуючих не зазіхав балакати На Всіх Рівнях Квазі Сугесто Інфернально Модемно.

Проте світова громада не дрімала й витягла його-таки звідтіля. Та ще й уберегла од повторної посадки, на яку він одразу почав провокувати слідчі органи. Висмикнувши його з підериних лабетів, вона одразу почала підбивати його на перверсії інтелектуальні. На збоченицький шлях, де панують фригідові феміністки, котрі безупинно сублімують. Шляхом, яким мають, мусять йти усі митці. А не власним, притаманним, достеменним. Прадавнім, споконвічно-органічним, інциклічним, автохтонним, міфо-епічним. Лабіальним, йотованим. Маніальним, тобто рукотворним. Панкратичним, профундо...

Певно, лише один-єдиний з них усіх примудрився знайти собі порятунок у цій скруті. Видертися із цупкого бюсту. Порушити одностайність, насаджену стайнею Гертруди Стайн.

Семюель Беккет, — ось той пестунчик долі. Бо він узяв і створив те, що давно було слід — інтелектуальну клоунаду. Чи то пак блазнярню. І всі ті ірінії, наслані на нього Гертрудою, усі валькірії-вальпургії почали гризти, рвати іклами милі їхньому серцеві Гіперонімні Адекватні Паралельних Парадигм, сакральні-лексико-морфемних-вербально-омоформно-адекватних, емпіріокритици...

Певно, насьогодні — це єдиний шлях, аби пронести свою душу чистою. І не стати

компромесією.

Невідомо, чи були взагалі груди у Гертруди Стайн. Також нема потверджень, чи були вони знайомі з Томасом Еліотом. Напевне можна сказати єдино: із Параджановим вона особисто не зналася. Бо приятелювала із Джойсом-інджойсом. Із Борхесом-крохоборхесом? Невідомо про персональні контакти.

Та ба й усі інші, хто на таке знайомство не сподівається, мусить тікати од її бюсту, а надто од ліфчика-сачка, Двоєдиного, просотаного Дезодоратом. Дуалістичного, Амбівалентного,

і це — одновалентно.

Троє

Він зігнувся й не знав, що його шукає Стейнбек. Він сидів за письмовим столом із вікном на Пасаж й хотів щосили з-за нього втекти. Але телефон не дзвонив, мама чомусь не надокучала, й не приходила жодна собака, яких завжди було.

Це він відкрив Булгакова, якого тоді в Києві ніхто не знав, так, що не лише в Києві.

— А, цей сіфілітік? — згадували про молодого лікаря місцеві, бо брат його теж був венерологом. Ясно, що сусіди їх не любили, особливо відвідувачів, доки хтось сам не ставав пацієнтом. Тоді любили таємно, зі злістю.

Бо тут треба було писати, кому будинок їхній належав насправді. Петрову? Скільки тут цих Петрових було, але саме цей виявився першим в Україні культурологом й автором першої тут "Історії української літератури". І пустив до себе жити цілу сім'ю Булгакових, хоча любив лише батька, богослова. Але. Чи це був власний дім Петрова, чи він його в когось винаймав? Віктор не міг пригадати, пам'ятав лише, що вчора була цілковита ясність, яку слід би відновити.

Й свідків лишилося дуже багато, більше, аніж треба. Особливо Васіліса, Василь Ісаїч, той, який винаймав у Петрова напівпідвал. Чи Петров у Васілісі? Доти, доки той перестав винаймати — по жовтневому перевороті дістав постійну прописку.

Стоп. А міг же сам Васіліса бути господарем усього помешкання? Тоді все легко ставало на свої місця. Міг би сам Васіліса в приватній розмові засвідчити таке? Міг, а те, що він помилявся — то Господь йому суддя.

Віктор Некрасов підвівся з-за столу, бо йому прийшла проста думка, звісно, так буде ліпше, бо зачепи того Петрова й доведеться тоді одмотувати про нього, а тоді ще доведеться пригадати не лише про українського культуролога, але й те, що мати Михайла Булгакова теж українка.

— Отак лише торкнися, і...

Окрім Віктора, в кімнаті була ще совість. І тому він подався на вулицю, знаючи: не дійде до Центрального гастронома, як зустріне кого такого, хто шанує автора "В окопах Сталінграда".

— Шановний наш госте... — сказав Корнійчук і на мить перепнувся.

"Ну чого весь час на язык лізе "Стейнвей" замість "Стейнбек?"

Хоча на заміточку цю похибку не завадило б узяти. Де-небудь у п'єсі притулити — адже хтось із народу може ненароком втелющити? А в залі, якщо трапляться інтелігентні люди, обов'язково буде сміх, он як колись у неспішній "Загибелі ескадри" актор Дальський назвав міноносець "Стрімительного" "Встромительним". То нехай вже ці описки стаються з волі драматурга, а не впоперек.

— ... наш Джоне Стейнбече! — провадив далі Корнійчук. — Від усього серця я, як Лауреат Державної премії, хотів би привітати на рідній землі Вас, як американського письменника, якому небайдужа доля американських трударів, — відлунювалося під мозаїкою Спілки письменників.

— Я хочу бачити, — несподівано озвався той, — письменника Віктора Некрасова.

— На жаль, його зараз немає в Києві, — урвав тоста Корнійчук. "Ну звісно, Некрасова йому подавай. Бажан чи Первомайський його не вдовольнять, хоча я вважаю, що "Дикий мед" не згірший за "В окопах Сталінграда", хоча і там, і там ніде й близько немає нічого про перемогу нових стратегічних засобів над старими. — Він зараз саме у від'їзді. В творчому відрядженні збирає матеріал для свого нового роману. Так от, я, як Голова Верховної Ради України, хотів би підняти цього келиха за...

Вийшовши з дому, Віктор одразу помітив Сашу Панасюка. Це також був прозаїк, але, на перевагу над іншими, він був боксером, який провів на рингу двісті чотири бої. Перевага ця була дуже зручною для тих, кому він наливав, адже ніяка вже халепа не станеться поруч з такими гіпертрофованими біцепсами.

"Тільки б помітив, тільки б помітив", — мимоволі Віктор уповільнив крок.

Боксери мають ще одну перевагу над простими людьми — в них боковий зір розвинутий досконало, й Саша вмить зафіксував нерішучу й до болю знайому постать в неодмінній шкірянці, в тих само несправжніх брюках і з поспрашаними вусами.

"Боже, — подумав Саша, в уяві якого Віктор поставав як омріяний граючий тренер, — це який везун. Отак кірйй все життя бозна з ким, і оце лише тепер".

Бо в кишені затаїлося кілька незапланованих троячок.

— Дуже хочу бачити Віктора Некрасова, — мурмотів ще не геть п'яний заокеанець.

— Я, як Голова Спілки письменників України, хотів би піднести цей келих за простий американський народ, що...

Не дочекавшись перекладу, Джон Стейнбек урвав промовця. Що міг залегко урвати бенкета:

— Я, як Нобелівський лауреат хотів би запитати вас: де тут можна посцять?

Запанувала мовчанка. Бо перекладачка знала лише староанглійську мову, яка в нас правувала за сучасну, тому сленгового зворота не змогла подужати, але репліка була потужною і оминати її — це означало нарватися на корнійчукове прокляття. Що це таке насправді, вона чудово знала не за художніми творами. Й тому благально втупилася в референта з міжнародних питань, якому, вона знала, там, за бугром, доводилося стикатися зі сленгом віч-на-віч, і не лише з ним.

Той оцінив репліку високоповажного гостя, але й оком не моргнув, хоча її міг

оцінити й хтось із присутніх, тоді вона піде гуляти кабінетами і може зашкодити кому завгодно, лише не Корнійчукові. Тому він ввічливо взяв американського прогресивного письменника під лікоть, і, виводячи його до пісуару, шепнув Корнійчукові:

— Знайдіть будь-що того Віктора Некрасова і доставте сюди, бо буде скандал.

Ще двері не зачинилися за Стейнбеком, як весь актив Спілки письменників метнувся на Хрещатика, знаючи, що Некрасов, слава Богу, полюбляє ошиватитися там.

На заповітній лавочці за кінотеатром "Дружба" сиділо двоє подорожніх в літературі. Один тримав увагу на недопитій пляшині, а інший зафіксувався на власному новому оповіданні, воно, складене вшестеро, усіма своїми чорнильними літерами тріпотіло із закутку темної кишені до світла, тому Саша Панасюк поставив поруч із недопитою пляшку ще нову, знаючи, що цей натюрморт збагатить уяву класика. Який не міг пригадати, що слід згадати, коли прийде ясність.

"Щось про Поділ, — мулявся він. — Ні, про Андріївський узвіз", — вагався він іншим своїм краєм свідомості.

— "І родився я, братці, в сорочці,.." — вирвалося на волю шестискладене оповідання початком, не дочекавшись згоди цих двох.

Його перша ж ця фраза, надто епічна, привернула увагу кількох цивільних, де одним був також письменник. Якого далі кабінету молодого автора не пускали, однак він здобував шанса, спіткнувшись поглядом об такі ж пропиті вуса, як і брови Віктора Некрасова. Допомогти самому Корнійчукові у скрутну для нього хвилину! Та що є святішого, почеснішого для спілчанського початківця? Інший у цивільному, помітивши в неофітових очах щастя, махнув рукою — і авто, яке стояло напоготові, викотилося просто на дитячого майданчика, де сиділо троє; він, він і воно, оповідання, недочитане.

Хоча почет був і не з боксерів, воно застряло в горлі Саші Панасюка найпершою фразою. І звідтам виглядало, як Віктора Некрасова садовлять до авто, вмощують поміж спин, звідкіль проблиснув тужний погляд класика, ні, не до непочатої новели, а до непочатої пляшки, такої чудової своєю етикеткою.

Повернувшись до зали, Стейнбек з подивом зафіксував, що присутніх поменшало, наче у його власному сечовому міхурі. Однак Віктора Некрасова там не відбулося і тому гість запитально підняв брови, киваючи ними на відсутність його. Корнійчук, тицяючи коньяком, радісно віщував обіцянку.

Й незабаром вона увійшла, мружачись в світло, вона ніяк не могла опануватися на різьблену стелю і горрізьблені стіни.

А коли очі наладалися, Некрасов побачив обома коньяк, рухомлений Корнійчуком — це було так несподівано для щойного дитмайданчика. Він зіщулювся, тобто замружився щосили, однак марево не щезало, а промовило надто зичливо:

— Ось наш любий Віктор Платонович Некрасов, неперевершений баталіст.

Почувши про себе, письменник розплющився, зафіксував ще примару.

— Невже Стейнвей?! — жахнулася сама себе здогадка.

Заокеанська посмішка лише додала жаху, більшого, аніж присутність флотоводця загиблих ескадр. Орденоноснішого за це від будь-якого сталінградця.

"Я ж закушував", — шукав виправдання чоловік, але воно тікало візерунчатим паркетом, яким насувалися два привиди, підлога стала горрізбленою й не пускала.

"Де, де до болю милий Саша Паьасюк, який щойно народився в сорочці? Куди вони його повезли? Чи мене? Когось швидко везли, не майданчика ж", — перша думка. І:

"Треба діяти", — бо Віктор хотів туди, за кінотеатр "Дружба", бо до сталінградських окопів він волів. Якби ці міфічні істоти трапилися в уяві поодинці, чоловік міг би переварити таке посеред Києва й не прагнув окопатися посеред паркету, однак ніяка уява не фільтрувала цих двох, таких потойбічочкеанських, коли вони разом поруч.

Цупка реальність орденоносного потиску за лікоть потягнула Некрасова до "Грон", ні, не до "Грон Закарпаття", а до "Грон гніву" і їхнього восковоподібного творця, що Віктор відчув себе міноносцем "Стрімительним", кого виводять в море, аби встромити, вчинити затоплення, й тому він кинув Корнійчукові слова, яких не зміг би перекласти навіть референт...

— Одскоч, падла, а то закричу!..
навіть би якщо того дуже захотів.

Ми маємо те, чого не маємо

— Та не смикай! Ні, за ето можеш смикать, Тося. Я кажу: проводи не чіпай, бо потім не вгадаєш, де од якого мікрофона.

В будці було доволі темно. Мала вона лише одну перевагу: була звукоізолюваною од усього світу. Хоч що б тут коїлося, ніхто не почує, бо всі дроти йшли сюди, а не звідси. І ще: тут було надто тісно. Й коли сюди трапляло двоє, то хоч-не-хоч, а воно торкало і єдало.

— Це саме інтересне місце, Тосю. От не віре! Я відповідаю, тут такого наслухаєшся, що потом усе те, що в газетах пишуть, це дещькі ігрушки. Особино, коли когось умних записуєш. То, виходить, ти тут впереді всіх собитій. Ти послухай, Тосю, прежде чим говорить: тута недавно позбиралися умніки й балакали про свою літературу. Не про цих "Трипереносців" чи "Прапореносців", ні. А про таку, якої нема. Тобто не печатають її — літературу після див'яности першого року. Пойняла?

Тося одно пойняла, що поки Петя не виговориться, нічого не буде. А потім ще сигарета. Та дай, Боже, щоб одна. А бувало, що й дві — одна довша за іншу. Тому Тося відкрила якоширше очі, щоб не закрилися.

— Ти ж пойми, що тут балакали ті, які ту літературу знають. От ніхто її не зна, лише оці, з конференції. Мені часто приходитьсь саме таких записувать, і ти повіриш сам потроху вже розумію, що тут і до чого. Я б вуже й сам міг кому хоч розказати про ті чудеса, що тут вони наумнічали. Бо, як сказав їхній Льонька, ця література приречена до вузького кодла. Тобто для нас з тобою, Тосю. Не віре! Я кажу, що й ми з тобою (шо, ні?) із найвужчого кола, Тосю. Хоч тая література вже не видається, но почалася вона в сімидесятих роках, коли її тоже не видавали.

Далі говорила одна жінчина по-писаному. Вона сказонула, що література поділяється на київсько-житомирську, галицько-станіславську і наталко-білоцерківську. Поетому цій літературі усі довіряють а-прі-о-рі.

— Як? — Тося ще дужче округлилася очима.

— Ну, це як ми з тобою, безо всяких задніх мислів. Далі та жінчина почала говорити про одну книжку, яку таки напечатали і їй це ни понаравилося. Бо вона була про секс. Та не смикай за нього! Бо вони, ці секси, бувають різні, особино український. Бо він без-сел-лер.

Тута з ней не всі согласилися, особинно одна Соломія, бо вона виступала без бомажки. Їй хвалила секс і ту книжку. Бо вона її читала, ти не повериш, Тосю, ще до того, як її написано було. Ну де ти таке ішо почувеш? Це тіко в нас таке бува.

— Це ти загнув, — одігнула Тося.

— Я отвiчаю! Як літературу ни пичатають, а всі її знають, в усьом мірі, то як це? То її можна знать, ще до того, як вона й написана, невже ни понятно?

Тося кивнула, що так. Бо цей як почне спорить, то тоді буде три сигарети. Повівся чоловік! Хоч би музику яку писав, але відколи він засів тут, то вирішив, що він єдиний, хто чує "тайнознанія". А так — непоганий хлопець. Особливо — мужчина. Ну чому їм кожного разу треба спершу вибалакатися?

"От нам, жінкам, треба обов'язково вибалакатися вже потім, це ясно. А цим усе до, до, до", — подумала вона, а сказала:

— Ти ни одвлікайся.

— Я отак їх послухаю-послухаю, вже й сам починаю розбирацьця: оно Соломія сказала, що Пашковський уже скинув свої кирзові сапоги навсігда. І що це урон для всієї літератури, бо він почне писати вже не про них. І тому в літературі глибокої новизни ще не сталося. Бо од часів Котляревського ще нової "Енеїди" шче ніхто не видумав. Хоч в кирзяках, хоч без них. І тому ця література, тут я на бомажки собі записав: "конфісiонально інтроспективна". Це, як ти, Тосю.

— Що? — підскочила б та, якби не боялася зачепити тут якого штекера. Їй сіла, бо знала, як любить Петько вкручувати такі слівця, які незрозумілі — аби лише їй не приліпив такого, одного з них, назавжди. Тому Тося й явила цілковиту байдужість, а натомість поклала руку Петрові на коліно.

— "Розінтелігенчення літератури!" — переможно читав далі з папірця той, — це там у них якийсь чувак сказав про Гончаря, і йому за це не дали Шевченківську премію. Їй правильно не дали, бо Гончаря не трож.

Тося Гончара знала. Бо тоді ж була війна і в людей вже нічого не було, а лише краса вірності. Вона б пригадала свої ще шкільні твори про це, але Петя не дав:

— Потім підняли вони одного американця. Той сказав страшну річ, що союз пісатілів уже перестав бути міністерством літератури. Бо кабінет Римарука набагато меньчий, аніж тувалет у якогось би нового руського. І правильно сказав, бо давно вже пора позменшувати цим гадам тувалети!

Тося не втрималася й озирнулася тіснотою будки. Добре, що це не туалет і не

кабінет, і вона посунула долоньку вище, з надією, що скоро Петько вибалакається:

— Тоді виліз один їх пісатель і заявив, що українська література ще давно робила такі типи її, яких ніде, окрім неї, не було. Але його перебив тут один такий, нервний, і вони зчепилися. Доки хтось нервний не обізвав провокатором, чи то він сам себе обізвав? Не важко, бо то в них шутки такі. Тут, Тосю, вокруг літератури такого цікавого багато, що вона сама вже по собі й не цікава така, як то, що про неї думають.

— А ти не бойся, — Тося на мить одняла руку, — що вони обідять на тебе, що ти їм пишеш на магніфона? І щось тобі за це зроблять?

— Хто? — реготнув Петро. — Оці балакуни? Та що вони мені можуть зробити? Та вони мені повинні подякувати, що я хоч на плівки їх фіксую. Може, щось од них та й останицьця подякує міні. Це коли пишеш яких бариг, то тоді небезпечно. Як знають, то можуть і плівку спалити, і балду одбити, як доберуться. Бо ти там у них щось почув. До такого, правда, ще ні разу не доходило... А ці? Та вони мухи не обідять, вони навіть між собою погризтись як слід не можуть. Бо вони бояться: їхню літературу вже зліквідували, а розмови про неї — ще ні.

Тося знала, що Петро хоробрий, і знала, що він любить, коли йому про це нагадують. А що ж ще чоловікові треба? От лише оці балакуни... Хоча з іншого боку — скільки їх таких, чоловічків, що ти з них і слова не витягнеш? Або ці, ще гірші — які лише про футбол та про футбол, хоч бери й сама в тренери записуйся. То, якщо розібратися, й з Петром повезло: що вони працюють в одній організації. Яка, слава Богу, має такі тихі закутки, де й під час робочого дня можна нормально побалакати. Воно глянь, а вже й зміна кінчилася, вже й час додому йти. Зручно! І вона посунула долоньку вище, але Петро не відчув:

— Тоді виступив Кулик, якого вже вигнали з газети. Ти знаєш, що він сказав? Що наша література тоді вийде на мировий рівень, лише коли вона відмовиться від самої себе, тобто, як він сказав, від про-він-цій-ності. Це він намікав на щось, але тут почала виступати одна дама, якої всі бояться, навіть вона сама. Бо я вже колись її писав, то вона нападає на всіх, навіть на те видавництво, де сама робить. Воно її за це й любить. Харчуха! Во як її зовуть, і вона обхархкає може любі неспроможні авторитети, навіть ті, які в кирзових чоботях. Вона пожалілася, що зараз робиться все так, щоб усі нечеловічі діла ставали для нас нормою. А людські — навпаки, ставали наче ненормальні. Це вона, напевно, в чергах вислухалася. Бо призивала усіх там присутніх писати про літературу мовою цих же черг.

— Да, з цим важко не погодитися, — муркнула Тося і посунула пальцями вище.

— Потім говорив Римарук, але не про туалети й кабінети, а про те, що хоч література й не пишеться, однак її треба за це в ще більшій мірі обговорювати.

— Ну да, — посунулася ще Тося.

— Стой! Бо тут почала говорити ота письменниця, яка вела секс. Як же її? За... За... їй-богу, як же її? Забушка! Але чомусь говорила не про секс, а навпаки. Що немає масиви літератури, а що вона розбита на окремі такі камери, які навіть між собою не

перестукуютьця. Я ни поняв: коли це вже їх по камерах розсадили, адже ще ж не було такої команди? І ще про те казала, що кожна така кучка вважає себе могутю.

— Це вона знову про туалети? — Тосю заціпило. Бо коли вона почула про секс, то одразу вирішила, що вже недалеко лишилося. Бо, слава Богу, Петя не поставив бутилку, а вона б ще далі одтягла ту мить. Яка може й не настати, бо робочий день все-таки не обмежений.

— А що ж вона хотіла? Канешно ж — кучки. Жити в країні, де президентом Кучма, то як же ж без кучок? Всі ждали, що вона розкаже ще щось. Може, про продовження свого роману...

Про секс? — задихала Тося.

— Но вона так і не сказала, — одсунувся б Петро, але було нікуди. — Бо далі виступав той Леонід Фінбер, який позбирав їх тут усіх. Що даже прилічного фуршета їм ни пообіцяв. Но зато дуже недоволін був Шевченківською премією, а потребував, щоб іще зробить премій. Отут би я йому сказав!

Тося зіщулилася. Вона відчула, що, власне, уся Петрова промова й зводилася до цього моменту: що би він міг сказати усім тим розумникам.

— Я би їм сказав так: ви нашу організацію не любите. А, между прочім, якби вона в часи Шевченка тоже могла усе записувать на магнітофони, то, може, ви б нам ще спасіба сказали за те, що єдино ми запечатлили його голос і донесли його до потомков!

І Петро з погордою повернувся до магнітофонів, який кожен поволі котив свої бобіни, намотуючи на них те, що зветься історією. Адже кожен з них шнурочками тягнувся саме до тих місць, де вона робилася.

— Ти бач, — говорив він, — їм наша організація не наравицьця. А хто ж, як не ми, видає найінтересніші газети? Видає й буде видавати шче луччі. Ще луччі од їхньої такої літератури, яку вже ніхто видавати ни буде. То нихай спасібо скажуть, що наші газети виходять їхньої мовой!

Тося зиркнула кутками й охолола:

"А що, коли мікрофони стоять і в цій будці?"

Але потім заспокоїлася думкою, що нехай! Адже все можна тут робити тихо — не обов'язково ж сопіти та верещати? Як це роблять усі ті, хто не чує за собою мікрофона.

— Чуєш, Петю, а оці мікрофони, — хотіла запитати вона його в лоба, але передумала. І: — чуєш, а хто на ту конференцію мікрофони тягнув?

— А ніхто й не тягнув. Тепер там Академія, а раньте було що?

— Що?

— Раньше, Тосю, там було політучіліще. То як ти думаєш, мог їхній актовий зал бути без нашово мікрофона? Якщо там навіть в туалетах вони є?

Тося почала сміятися. Незважаючи на те, що службовий цей день безповоротно минався, а їй ще треба було магазинами пробігтися. Ех, Петю, Петю...

— Между прочім, — казав той, — ті туалети в політучилки набагато більші, чим кабінети в їхньої літературі.

Тося зітхнула.

— Так, — погодилася вона. — Туалети лишаються ті самі, мікрофони лишаються ті самі, й ми тоже лишаємося ті самі!

Петро здивовано звів до неї брови. Він зрадив, що Тоська так уважно слухала його й, бач, не марно.

— Й література лишається тою самою, — додав він.

Маленький

(Есей із серіалу "Колоніальні апокрифи")

Едвардові Родзянському

Це відкриття, розумієте ви? Відкриття, бо Пушкін ніколи не був педерастом. А що вони з ним зробили за це? Та ніхто в світі не здогадується навіть, яка це потужна міжнародна сила: привчені жити в постійній конспірації, вони накопичили стільки підпільних організацій в кожному місті; та в кожному селі, в кожній військовій частині, в кожному інституті, будь він навіть секретним. Бо вони ще секретніші. Це саме такі таємниці, про які ми лише здогадуємося, про рушійні сили. Багато хто посилається на Божу волю.

Пушкін перший повстав проти цього; між іншим, це вперше на папері засвідчив саме він; моносексуал, лише він здатен був утнути:

"Євген Онегін".

Де "ген", родова ознака, є зворотньою алітерацією до слова "нег", тобто "сластолюбєць". Але тут йдеться не про нюанси філології, а про речі ще потаємніші, аніж творчість. Поет пише листа фон Геккерену, данському послу, де звинувачує того в причетності до світового гомосексуалізму. Геккерен тут же посилає свого торгпреда, убивцю, Дантеса, аби Поет вмовкнув навіки. Для чого б ще пасивний педераст Дантес утирався в довіру до сім'ї Пушкіних і одружувався — а це найстрашніше для гома — із рідною сестрою Гончарової? Ясно, аби наблизитися до своєї жертви на відстань пострілу. Лист Пушкіна до Геккерена тисячі разів перевидавався, але. Світова підерія має таку страшну силу впливу, що ще й досі кожен школяр вважає, що дантесового пістоля наставляв на мету... цар. Який зроду не був підаром, ні бодай бісексуалом; постріл пролунав, але ще швидше світова думка навернулася на ідею, що винуватий царат.

Саме тут криється таємниця падіння дому Романових, яких уже тоді прокляли педераста й чекали лише слушного часу, щоби поквитатися за це.

— До Лондона заслано сексуально-крамольного Юсупова! — зрадили вони; оточили увагою й про всяк випадок збочили графа; тримаючи його, наче козирного валета, в прикупі; аби слушної миті він вислизнув із колоди карт на історичний кін, на якому вже Росія могутньо ставала на ноги. Кому це потрібно було із провідних країн світу, які ще на ноги не стали? Особливо стурбувалися підерали, які люто ненавиділи одну шосту суші за тверду мораль, яка базувалася на "домострої". (До речі, нам, русинам, чия

мораль тримається на козацькому кодексі честі, де за мужолозство вирок був один — смертна кара, — нам треба в перехідний цей теперішній період бути дуже обережними, бо ми саме стаємо на ті ноги, на які свого часу не змогла стати Росія).

... А тим часом у Києві ставиться зовсім інший ганебний спектакль: в Михайлівському золотоверхому монастиреві архимандрит всія Расеї Іліодор поставив рубати дрова кого? Гришку Распутіна. Знаючи найкраще, що туди прибули інкогніто помолитися дружина царя. Гришка рубав дрова лише за умовним сигналом Іліодора, цей лунав лише тоді, коли "прочанка" йшла з молільні до трапезної. Тоді-то "старець" оголював торса й картинно цюкав колоду. Статуру він мав надто показну, адже був до цього хлистом і батогами сам собі вдосконалив її до завершеного рельєфу. Жінка, яка саме постувала, не могла не помітити персонажа. Який, наче випадково, саме цюняв під дровітню.

— Це є хьто такий? — зіграла в цариці німецька нерозбуджена кров.

— То є чудотворець, — улесливо прошепотів Іліодор.

Жінка з першого погляду помітила, що піп не бреше.

Ех, Києве, Києве... Золотоверхий ти наш. (Був би ти золотоверхішим воістину, якби масоно-московські орди не вивезли до Ленінграда перед тим усі твої мозаїки віковічні до Музея русскаго іскусства, де всенький просвіщенний захід милується тепер ними, як виявом москальського духу. Лише зараз ті стіни підвелися од страшних вибухів. Стіни, окроплені Грицьком Розпустіним за умовними наказами Іліодора, який, хитро знаючи схильність цариць до містики, наказував являти її щоразу, коли богомілки рушали на обід. Ех, Києве, Києве...)

Словом, престол зацікавився Гришкою, аж так, що той переселився до інших золотоверхих споруд, до Пітера, якого вже тоді слід було переіменувати на Ленінграда, бо саме туди перемістилося кубло потаємних світових інтриганів, які робили усе, щоби переінакшити світову історію. А заразом і мораль, і, нарешті, легалізуватися разом зі своїми збоченницькими викрутасами. А тоді вони ще сиділи там нишком, аби повалити Миколу II-го; й, ліквідувавши царата, безборонно могли перевалити на нього провину за смерть Пушкіна.

Лютячися, що Романови страждають лише на гемофілію, хворобу таку, розрідження крові — за допомогою якої несподівано вознісся при дворі Грицько, уміючи чарами замовляти кровотечі, так вдало, що в цариці навіть менструації припинилися. Це страшенно лякнуло світову підерію, яка, як відомо, ніколи не знала, що то є, місячні.

— Треба вбити Распутіна! — вирішила вона.

Й не за менструації, звісно — через те, що двір царський надто зміцнів за допомогою оргональної сили святого старця. Тим, що єдиний престолонаслідник був у безпеці, захищений надійно од спадкових царських хвороб.

— От що, Феліксе, — наказали вони Юсупову. — Бери й їдь до Пітера.

— До підера? — зрадів, не розчувши, князь.

— На жаль, навпаки. Доведеться тобі там одружитися.

— Вийти заміж, ви хотіли сказати? — похнюпився граф.

— Ба, ні: завівся в Росії великий сексуальний гігант, Распутін, і до того ж натурал; зараз уся Московія прославляє в пресі його небачені подвиги, й це дуже шкодить наближенню нашої всезагальної мети.

Тут князь задумався. (Знав він про цю мету — випідерення усіх соціальних верств на Землі). Адже підерали висунули страшну таємну доктрину, жаскішу навіть за марксову "класову боротьбу": вона полягала в тому, що сексуальні антоганізми поміж статями є найбільшою перешкодою до всезагальної любови, ліквіднувши її, можна покласти кінець усім чварам, які беруть початок із сімейних. Гадали вони.

Й не лише гадали, але й діяли; Юсупов їде до Петербурга й бере шлюб із небогою батюшки-царя. Пушкін у труні б перекинувся, довідавшись про таке: адже кап-у-кап повторювався його сценарій!

Підерали зачалися, чекаючи на постріла. Всесвітній гомосексуалітет напружився, очікуючи на радісну новину; однак її не було та й не було...

— В чому річ? — обурювалися вони на Юсупова. — Одлучимо од тусовки!

Переляканий граф белькотів:

— Не можу наблизитися до нього на дистанцію пострілу, Распутіна охороняють краще за самодержця.

Так воно й було; однак підерали мали збоченницькі мізки й лише ними змогли вигадати нечуваного підступу:

— Слиш, Гріш, — почув несподівано в телефоні Распутін голос Юсупова, — якщо ти вже лікуєш усю царську сім'ю, то й мене мусиш.

— Резонно, — погодився той. — Од чого ж тебе лікувати?

— Од гомосексуалізму, — була підступна відповідь.

— Ти сказився, азіяте, — мало не кинув Распутін слухавки, подавившись з неї зненавидним слівцем. — Я такої бридоти не практикую.

— Як ти придворний чудотворець, то мусиш, — наполягав Юсупов, який був, як і всі гоми, надто настирним. — Гемофілію знешкоджуєш, то й гомосексуалізм — не проблема тобі. Цим ти ще зміцниш царську сім'ю, а це твоє Боже покликання.

Знав казуїст, на що налягати, адже був добряче підучений на це своїми партнерами.

Словом, зустрілися вони на прийомі. А чим хлист міг ще лікувати "страждущого"? Поклав на порозі, заголив, та й ну шмагати батогом:

— Не ганьби царственної небоги! Одлучися од гузна!

Так він його знахарював, а треба сказати, що Юсупов був дуже невеличким, але напрочуд гарненьким типчиком, що мимоволі, бичуючи, Грицько де-не-де й замилюється на його пропорції. Словом, вилікував Распутін Юсупова. Із активних на пасивного. А тоді — назад.

Жахнувся, затрясся трон, чуючи близьку загибель.

— Чого ти зволікаєш? — лаяли Юсупова соратники. — Ти ж до нього на прийоми ходиш, вальни!

— Еге, — засмутився той. — Сеанси лікування я проходжу голяка. Де б то револьвера заховати? В гузно?

Похнюпилися змовники, знаючи, що нема такого гузна; може, десь і є, але не в Юсупова, (бо надто він мініатюрний весь був).

І вже нащадки Геккерена вигадали нову підлість. Вже пушкіський меморандум зблід, зникаючи зо тла історії: вже утверждалася нова версія, за якою усі таємні перипетії-колізії перекладалися на ще не поваленого царата.

— Слиш, Гриш, — застогнав у телефоні голосок Юсупова, якого Грицько лагідно величав уже "Маленьким". — Слиш, щось я заслаб, не доїду сьогодні на процедури.

— Як? — жажнувся чудотворець. — А як же я?

— Ти мене вчора так напроцедурив, що я й на ноги не здіймуся. Слиш, приїзди ти тепера до мене, сотвори таку милість.

Наче й благов він, знаючи вже свою владу над розтлінником, який розтлив увесь царський почет, не сподіваючися навіть, що хтось таке може зробити і з ним. Розхвилювався хлист, не знаючи, що по той бік дроту "Маленький" мастить салідолом... ні, не те, чого б він хтів, а Бороненого "нагана", вганяючи до його барабана опецькуваті набої.

— Я вже й зброю намастирив, — двозначно маніжився голос у рурці. — Ну? Який же ти після цього "Распутін"? — натякав він на метафоричність значення прізвища Гришки.

Дантес би позаздрив на таке — адже тут треба було викликати супротивника не на дуель, а на навпаки.

— Лише охорону із собою не бери, — кокетував перверсивно граф. — Ми й без неї дамо собі раду, еге?

Ось! Оце був пунктик, якого найбільше остерігався найманець світової підерії, йому свідки були непотрібні за двох причин, і другою була та, аби ніхто не знав правди, а кривда прокляттям упала на вінценосне гніздо, яке б укривалося незмиваною ганьбою спаплюженого конкубінату.

І хоч у Григорія було тоді безліч невідкладних справ — укотре слід було міняти склад кабінету міністрів Росії, надавати пільги інородцям, скасувати подушне на селян у рідній Тобольській губернії, відновити менструального цикли в цариці, аби вона не відчувала себе надто німкенею — та багато чого ще треба було тоді Распутіну встигнути; але він покинув усе к бісовій матері. І поїхав...

Теж к бісовій матері. Разом з царатом.

І тепер жоден у світі не має сумніву відносно того, що дантесового пістоля націляв у Поета не хто інший, як російський реакційний престол!

Отак-то, панове філологи.

Експонат

Небо було дальтонічних кольорів, і я подумала, що воно нагадує музей, адже також складається з прихованих зображень. Вони, як люди, належать собі лише подеколи, а вважають, що навпаки: надто коли вважають про все навколишнє.

Тут я визирнула крізь вікно, у музей той навколишній, й одразу помітила його. Не тому, що мав при собі двох людей ескорту, а тому, що він крізь шибку звідтам визирав поглядом, який ні машині, ні йому не належав. Автомобіль котився, а зір, зупинений, тягнувся з нього стінами нашої споруди, і, якби мав на кінці гвіздок, то видряпав би на цеглі досконалу лінію.

Підвладність — ось яка боротьба точилася в тих зіницях. Прибулець довгенько стояв перед фасадом, змагаючися з ним, а всі інші чекали, першим не витримав шофер й одвів очі.

Одразу стало ясно, що вся трійця розмовляє різними мовами, намагаючись спиратися на ту мову, неіснуючу, яка криється десь посередині їхніх трьох, геть перекладних. Мені слід вийти, зустріти їх, але я чомусь цього не робила, вперто очікуючи.

Іноземцями нас, музей Лесі Українки, не здивуєш, у нас бували й японці; я пригадала, як один довго розглядав експозицію, а витріщився на дитячу Лесину пісеньку, написану нею нотом, вражений, він прикипів до неї, доки несподівано не роззявив свого східного рота й не видобув гортанного звуку. Я тоді подумала, що такими модуляціями мешканці Занебесної виявляють подив, але завважила, що він задовгий. Доки не виник інший звук, це коли гість осягнув наступний звук; отак він проспівав увесь нотний запис, після чого щасливо посміхнувся:

— Карашьо, — сказав він, киваючи на клаптик паперу з пісенькою.

Потім почав усе спочатку, вправніше, так, що позбігалися не лише працівники, але й відвідувачі — оторопіло дивлячись, як по-японському адаптуються перші пісенні спроби Поетки. Коли він почав утретє, акомпануючи собі руками й ногами, то в мене виникли сумніви, чи збігаються наші нотні грамоти, потім вирішила, що він, здобувши несподіваного натхнення, почав імпровізувати. Виявилось, ні, перекладач пояснив, що гість з країни Сонця, яке сходить, виявив у такий спосіб приязнь; і я подумала, чи наважилася б я, потрапивши до Японії, на подібне. Доки гостя не одтягли в іншу залу — насилу запропонували послухати позаминуле століття, що я навіть показала йому звідти фонограф Едісона, виманюючи його, і той, забачивши справжнього воскового циліндра, зачарований, рушив од нот.

А ця трійця, лімузинова, не поспішала. Оглядала споруду, неначе бригада будівельників, щоб узятися до тинькування. Або агенти страхової компанії, які складають собі уявлення про нерухомість, перш аніж її зрухнути. Певне, помітили мене в вікні, тому що одразу рушили до входу. Привітавшись, я запитала гіда:

— Ви перекладач?

Той знітився, я збагнула, хто він насправді, хоча белькотів про міністерство іноземних справ.

— Ви перекладачка? — запитала я в дівчини.

Та повільно розгорнула до мене свою красу, яка не могла належати означеній касті. Що я змушена була зрозуміти — вона мистецтвознавчиня, тобто консультант — навіть не стала казати "ні".

— Це кіннозаводчик, — пояснила вона.

— Хто? — подумала я чомусь про кіномистецтво.

— Коней вирощує, — розтлумачила вона.

Тобто правди не сказала.

Він почав сам говорити голосно й погано, як це роблять усі іноземці, хто англійцями не є, доки я збагнула, що це не англійською, і зрозуміла, що його зовуть Роберто, але він не є італійцем, а справжній швейцарець за національністю. І що він має великий кінний завод, з чого й живе. І, видать, непогано, що його тут ескортують у чорних лімузинах, і я тоді подумала, чи не з тих він відвідувачів, як один канадець, гордий з того, що мандрував Києвом самотужки, прочитав вивіску нашого музею, завітав, і довго вимагав, чому він, фахівець лісового господарства, не бачить нічого тут про дуби та сосни, бодай про берези. Нас канадійцями не здивуєш тепер, бо доки виявилось, що він прочитав кирилицею вивіску самотужки: "музей: ліси України". Доки йому втовкмачили, після чого він охоче оглянув меблі, похвалив деревину і здимів.

Тепер же я щосили думала, як скомпонувати лекцію "Коні та творчість Ліси України", працівник міністерства "іноземних" справ здимів разом з лімузином.

Я почала розповідати гостеві про геніальну Поетку, доки він не осягнув, що це я роблю англійською; певно, для нього це звучало так само, як для мене японський горловий спів. Роберто страшенно зрадів і вперше посміхнувся; я зазначила, що його лице дуже пасує до розведення коней. Радів він разів три і це мене непокоїло найбільше, тому, що я боялася таких, адже часто до нас приїздять ті, які щось хочуть в музею купити, і, на біду, їм щоразу важче відмовити — бо тут є один такий, який щороку прибуває до Музея-Просто-Неба і щоразу пропонує за нього вищу ціну — за весь музей оптом. Мене дивувало, чому він за ці скажені гроші не замовить у нас іще один такий самий — ні, йому треба саме того, що вже стоїть — розбери його, вивези до нього на батьківщину, бо там у них стоять аналогічні музеї, лише зроблені з пластмаси. Біда наша в тому, що вона в них набагато дорожча, аніж у нас автентика.

Словом, ми розійшлися залами, це коли я збагнула, що він моїх слів не чує, і не тому, що вони англійські, а тому, що його погляд настирно вишукував щось таке, чого він щосили не показував назовні. Юна супутниця зацікавилася побутовими речами, вони саме почали входити в моду, тобто ніколи з неї не виходили.

Крізь дві зали я спостерігала, як він допадається до фотографій.

"Певно, вишукує коняку, специфічно подільську або ж волинську".

Справжній музей складається з незримих зображень, і я одразу збагнула, що Роберто знає про це, хоча вперто ховається за коні, які розмножує. Тобто осягнула, що він розуміється не лише на тому, що його годує — що для іноземців взагалі не

характерно, принаймні для тих, хто подорожує туристично теренами колишнього СРСР. Це те специфічне відчуття, притаманне справжнім весталкам, які безомильно відчують, що відвідувач прийшов сюди не просто вирячитись, а по щось інше, що, власне, й складає сутність храму. Бо суть віри лежить за межами відповідних закладів і навіть службовців, не кажучи вже про експозицію — її, суть, можна прочитати лише в очах деяких наукових працівників, яку вони щосили ховають від одвідувачів, доки не зіткнуться серед них з таким самим поглядом. Шанобливість! Ось що засяяло в його очах, що зрідка виникає серед звичайних відвідувачів.

Роберто також свого погляда не виявляв, тобто беріг його для чогось іншого, аби показувати; дуже часто в його зіницях висвічувалися квадрати фотозображень, це коли траплялися проти світла, щоразу вони більшали, і я, колишня науковиця, яка могла й провести екскурсію, хоча працювала зараз доглядачкою — почала непокоїтися, аби він чогось не учворив. Як буває у них за кордоном, коли якийсь ідіот кидається на Мону Лізу з банкою кислоти, або, навпаки, зі скальпелем, — якийсь Роберто став незвичайний, як кожна людина, що неомильно відчуває: "ще трохи, і я вполюю сам не знаю, що". Досвідчена "весталка" непомильно помітить це, ні, не за очами, а за певною розкоординацією рухів, яких сконтролювати відвідувач не здатен, бо вважає, що вони належать йому. Опорою для зору йому прислужилося піаніно, він буквально до нього прикипів.

Тому я відсунула червону стрічку від фамільного музичного інструменту і приязно кивнула, одкинувши кришку. Пальці його мимоволі видовжилися до клавішів, грати він не вмів, а видобув звідти знакомитого "Собачого вальса"; і раптом гірко заривав, сльози нестримно текли й лякали, передовсім його юну супутницю, а потім вже мене, бо могли змочити поліровану деревину експоната.

Він не ладен був стримати ридання. Пальці йому ще заціпило, лицем став ще більше схожим на принца Чарльза, зморшкам додалося віку, а ноги почали чіплятися за підлогу, тобто шукати додаткової опори, доки мертво не зупинилися. Відвідувач прикипів до вітрини, вказівний палець вистромився зі п'ясті, почав зводитися вгору, доки вперся в сімейне фото родини Косачів з маленькою Лесею, ще коли вона не була Українкою, усі ті, там, хто сам загинув або чиї родичі були розстріляні й випадково збереглися на фотовідбитках, саме цих, яких вдалося відшукати згодом науковим співробітникам, і, ризикуючи життям, зберегти, аби слушного часу легалізувати їх, перетворивши на експозиційні одиниці.

Роберто поточився і впав би, якби не вперся пальцем у фото з батьками Лесі Українки і, зберігши цим рівновагу, він витиснув, тицяючи в одного з давніх Косачів:

— Це мій рідний дід.

Тричі він це зробив. Доки музей збагнув. Як виявилось, це було правдою, і отак храм здобув досі невідомого, але найближчого з усіх, родича.

[1] Колгосп (колхоз, kolkhoz, collective farm) — совдепівська форма

землекористування, єдиним способом виживання у якій є крадіжка. Основна форма використання землі в підсоєцькій Україні. Зробилась модною у 30-х роках XX ст. Те саме, що й КСП.

[\[2\]](#) Insertion — вставка (англ..)

[\[3\]](#) Insert — вставляти (англ..)